

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
SOCIALINIŲ TECHNOLOGIJŲ FAKULTETO
EDUKOLOGOJOS IR SOCIALINIO DARBO INSTITUTAS**

**JŪRATĖ MIŠKINIENĖ
SOCIALINIO DARBO MAGISTRANTŪROS IŠTĚSTINĖS
STUDIJOS**

**BENDRUOMENĖS VAIDMUO ĮGALINANT VYRESNIO
AMŽIAUS SUAUGUSIUS**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas: *Prof. dr. Irena Žemaitaitytė*

Vilnius, 2015

TURINYS

IVADAS	3
SĄVOKŲ ŽODYNĖLIS	5
1. ŠIUOLAIKINĖS BENDRUOMENĖS SVARBOS TEORINIAI ASPEKTAI	6
1.1. Bendruomenės samprata ir reikšmė.....	6
1.2. Bendruomenių charakteristikos ir vertybės.....	8
1.3. Bendruomeniškumo esmė stiprinant bendruomenės galimybes.....	11
1.4. Darbo su suaugusiais organizaciniai aspektai bendruomenėje.....	14
1.5. Sociokultūrinis ugdymas bendruomenėje.....	18
2. VYRESNIO AMŽIAUS SUAUGUSIŲ ĮGALINIMO GALIMYBĖS BENDRUOMENĖJE	21
2.1. Įgalinimo aptartis ir lygmenys.....	21
2.2. Įgalinimo reikšmė gyvenimo kokybės gerinimui bendruomenėje.....	24
2.3. Edukacinės aplinkos įtaka suaugusių bendruomeniniame įgalinime.....	25
3. BENDRUOMENĖS ĮGALINANTI PAGALBA VYRESNIO AMŽIAUS SUAUGUSIEMS	28
3.1. Vyresnio amžiaus suaugę – senėjančios visuomenės dalis.....	28
3.2. Vyresnio amžiaus suaugusių nepakankamai aktyvaus gyvenimo priešastys.....	30
3.3. Socialinių paslaugų prieinamumas vyresnio amžiaus suaugusiems.....	32
3.4. Vyresnio amžiaus suaugusių įtraukimas į bendruomeninę veiklą.....	33
4. BENDRUOMENĖS VAIDMENS VYRESNIO AMŽIAUS SUAUGUSIŲ ĮGALINIME EMPYRINIS TYRIMAS	35
4.1. Empirinio tyrimo metodologija.....	35
4.2. Empirinio tyrimo rezultatų analizė.....	38
IŠVADOS	63
REKOMENDACIJOS	65
LITERATŪROS SĄRAŠAS	66
SANTRAUKA	73
SUMMARY	74
PRIEDAI	75

IVADAS

Bendruomenėje yra sudaromos sąlygos tenkinti pagrindinius žmogaus poreikius: socialinius, psichologinius ir biologinius. Svarbu suvokti pačią bendruomenės sampratą, norint bendruomenės išteklius panaudoti įvairioms problemoms spręsti bei vyresnio amžiaus suaugusiems suteikti galių, motyvacijos, pasitikėjimo savimi. Lietuvoje bendruomenė visada buvo svarbus veiksnys, nes bendruomenėje yra teikiama moralinė parama, pagalba bei specialusis ugdymas. Bendruomenė - svarbi terpė, siekianti sudaryti sąlygas, kad vyresnio amžiaus suaugę galėtų realizuoti savo potencialą. Ji formuojasi skatinama aiškių ir konkrečių interesų, kur asmenys gali išmokti tam tikrų socialinių įgūdžių ir perduodant savo patirtis, įgyti naujų žinių bei tapti pilnaverčiais visuomenės nariais. Bendruomenėje vykdoma veikla sukuria įvairios socialinės padėties ir įvairaus amžiaus žmonėms socialinį komfortą, o tai sudaro palankias galimybes realizuoti savo kultūrinius, švietimo, socialinius poreikius. Svarbų vaidmenį vyresnio amžiaus suaugusių įgalinime vaidina bendruomenė, nes turi žmogiškuosius išteklius (suteikia pagalbą tenkinant poreikius, įtakoja pokyčius, nulemia vertybinių nuostatų formavimąsi ir perimamumą). Reikšmingas vyresnio amžiaus suaugusių bendruomenėje įgalinimo proceso siekis yra - vidinių pokyčių skatinimas. Įgalinimas suteikia galimybę vyresnio amžiaus suaugusiems pagerinti savo gyvenimo kokybę, dalyvaujant sprendimuose, kurie liečia jų gyvenimą. Senstant visuomenei, vyresnio amžiaus suaugę sudaro vis didesnę Lietuvos gyventojų populiacijos dalį, todėl aktyvus jų socialinis įsitraukimas į bendruomenės veiklą turi vis svarbesnę įtaką visuomeniniame gyvenime. Vyresnio amžiaus suaugusių aktyvus dalyvavimas bendruomeniniame gyvenime yra orientuotas į jų įgalinimo skatinimą. Įgalinanti bendruomenės pagalba skatina vyresnio amžiaus suaugusius prisitaikyti prie gyvenimo pokyčių, augina savarankiškumą, grąžina gebėjimą pasirūpinti savimi ir padeda integruotis visuomenėje.

Temos aktualumas ir naujumas. Neramina didėjantis žmonių susvetimėjimas. Žmonės vis mažiau tiesiogiai bendrauja, užsisklendžia. Iš uždarmo kyla nepasitikėjimas įvairiomis institucijomis. Vykstant spartiems pasikeitimams bei emocinio, socialinio nesaugumo sąlygomis, vyresnio amžiaus suaugę ieško pasitikėjimo šaltinio – bendruomenės. Jiems vis dažniau reikalinga pagalba, kurios tikisi iš bendruomenės. Esama gyvenimo realybė skatina atidžiau pažvelgti į bendruomenės vaidmenį įgalinat vyresnio amžiaus suaugusius, nes reikšmingą vaidmenį vyresnio amžiaus suaugusių socialinei gerovei gali suvaidinti sugebėjimas keistis, žinių ir įgūdžių atnaujinimas, prisitaikymas prie vykstančių pokyčių bei aktyvus dalyvavimas bendruomeninėje veikloje, siekiant savęs įgalinimo.

Daugelis užsienio ir Lietuvos mokslininkų (Baršauskienė ir Leliūgienė, 2001, 2012; Dobranskienė, 2005; Briedis ir kt., 2013; Johnson, 2001; Spierts, 2003; Vanier, 1996, 2006 ir kt.) nagrinėja bendruomenės svarbą teikiant pagalbą, stiprinat pasitikėjimą savimi, sprendžiant vienišumo pojūčius bei izoliacijos problemas. Mokslininkas Černius (2006) apžvelgė žmogaus vystymąsi nuo vaikystės iki brandos. Jagelavičius (2004) rašė apie senatvės vertingumo aspektą XXI amžiaus visuomenėje. Večkienė ir Večkys, Vidugirytė – Hartblay (2004) tyrinėjo senėjimą bendruomenėje. Dirgėlienė (2010) tyrė bendruomeninio įgalinimo patirtį, išryškinant edukacijos raišką kliento įgalinimo procese. Lietuvoje pasigendama įgalinimo bendruomenėje metodikų konkrečiai socialinei grupei - vyresnio amžiaus suaugusiems.

Mokslinė problema. Mūsų visuomenėje yra susiformavę stereotipai, kurie trukdo vyresnio amžiaus suaugusiems nevaržomai ir laisvai jaustis daugelyje gyvenimo sričių. Įgalinimas bendruomenėje yra svarbus procesas, nes dažnai vyresnio amžiaus suaugusiems dalyvavimas aktyviame gyvenime yra ribotas dėl silpnėjančių socialinių ryšių, sveikatos problemų, psichosocialinių ar ekonominių sunkumų. Kyla klausimai: ar bendruomenė gali įtakoti vyresnio amžiaus suaugusių visaverčio gyvenimo užtikrinimo galimybes ir kiek svarbi bendruomenės pagalba įgalinant vyresnio amžiaus suaugusius jaustis pilnaverčiais visuomenės nariais? Į šiuos probleminius klausimus būtų galima atsakyti ištyrus esamą situaciją bendruomenėje.

Darbo objektas. Bendruomenės vaidmuo įgalinant vyresnio amžiaus suaugusius.

Darbo tikslas. Nustatyti bendruomenės vaidmenį įgalinant vyresnio amžiaus suaugusius.

Uždaviniai tyrimo tikslui įgyvendinti.

1. Apibrėžti šiuolaikinės bendruomenės svarbos teorinius aspektus.
2. Įvardinti vyresnio amžiaus suaugusių įgalinimo galimybes bendruomenėje.
3. Apibūdinti bendruomenės įgalinimo pagalbos reikšmę vyresnio amžiaus suaugusiems.
4. Ištirti bendruomenės vaidmenį vyresnio amžiaus suaugusių įgalinime.

Tyrimo metodai.

1. Teoriniai – mokslinės literatūros ir dokumentų analizė.
2. Empiriniai – Tauragnų krašto bendruomenės vyresnio amžiaus suaugusių kiekybinis (klausimynas) tyrimas, siekiant nustatyti bendruomenės vaidmenį vyresnio amžiaus suaugusių įgalinime.
3. Statistiniai - statistinė tyrimo duomenų analizė atlikta naudojantis SPSS (Statistic Package for Social Science) for Windows 17.00 programiniu paketu.

SAVOKŲ ŽODYNĖLIS

1. „Bendruomenė – geografinė teritorija su panašiomis politinėmis - teisinėmis sistemomis; socialinio prasmingumo tam tikrų santykių, tradicijų, normų ir elgesio sferoje forma; struktūra bendroms problemoms spręsti bei siekti bendrų tikslų“ (Leliūgienė ir Sadauskas, 2011, p. 1281-1297);

- „daugiau ar mažiau vientisa, konkrečioje vietovėje gyvenančių žmonių, jų tarpusavio santykių, veikiančių organizacijų ir kultūrinių bei elgesio tradicijų visuma“ (Bendruomenės plėtra, 2004, p.6);

- „santykių struktūra, kurios dėka vienoje vietoje gyvenantys žmonės patenkina savo kasdienes poreikis“ (Leliūgienė, 2012, p.10).

2. „Įgalinimas – procesas, kurio metu žmonės ar bendruomenės padidina savo gyvenimo kontrolę ar jo kūrimą, dalyvavimą sprendimuose, liečiančiuose jų gyvenimą“ (Kreisberg, 1992, p.18);

- „plėtojimas, skatinimas ir rėmimas individo ar grupės gebėjimų patiem pasiekti tokį lygį, kuris leistų kontroliuoti savo gyvenimą ir likimą“ (Ališauskienė ir Miltenienė, 2004, p.8);

- „asmeninės, tarpasmeninės ar politinės galios didinimas, kad individai imtųsi veiksmų pagerinti savo gyvenimo situaciją, tai ne tik kliento gebėjimų skatinimas, bet ir motyvavimas, mokymas ir savęs vertinimo skatinimas, kad klientai patikėtų, kad yra kompetentingi, turi įgūdžių reikalingų jų sveikam socialiniam funkcionavimui“ (Johnson, 2003, p.277).

3. „Vyresnis amžius – tai 60 metų riba Pasaulio Senėjimo asamblėjos siūlymu laikoma demografiniu senumo kriterijumi (iki 60 m. – vidutinis amžius, nuo 60 m. – vyresnis amžius)“ (Koncėvičienė ir kt., 2013, p.554-563). Šiame magistro darbe vyresnis amžius apima 59 - 85 metus.

1. ŠIUOLAIKINĖS BENDRUOMENĖS SVARBOS TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Bendruomenės samprata ir reikšmė

Sudėtinga vienareikšmiškai apibrėžti bendruomeninę, nes nėra vieningo bendruomenės apibrėžimo ir vieningos bendruomenės sampratos. Šinkūnienė (2012) pastebi, kad bendruomenė yra viena iš seniausių socialinių mokslo koncepcijų. Sociologijos teorijose pateikti ir nagrinėjami bendruomenės apibrėžimai pasižymi didele įvairove, požiūrių skirtumais. Sociologams bendruomenė rūpėjo daugiau nei du šimtus metų, bet ir šiandien sociologiniu požiūriu aiškus bendruomenės apibrėžimas atrodo tolimas. „Bendruomenės samprata ir vaidmuo įvairiuose civilizacijos raidos etapuose bei įvairiose tautose buvo nevienodas. Pirmųjų žmonių bendruomenės buvo tam tikras bendro gyvenimo, bendros veiklos, sutelktų ir koordinuotų veiksmų pavyzdys. Sunkios gyvenimo sąlygos, saugumo ir išgyvenimo būtinybė vertė pirmųjų žmonių jungtis, kartu apsiginti nuo laukinių gyvūnų, kitų žmonių grupių, kartu medžioti, žvejoti, o vėliau mainyti savo sukauptas atsargas į kitas reikalingas prekes bei visaip kitaip bendradarbiauti“ (Aleksandravičius ir Žukovskis, 2011, p.7). Briedis ir kt. (2013) teigia, kad klasikinė bendruomenės pagrindas yra šeimyna – draugų ir patikėtinių bendruomenė, kurios pamatas yra giminystės ryšiai bei savitarpio gynybos, tarnystės priesaika. Anot Dobranskienės (2002) klasikinėje bendruomenėje individų tarpusavio santykiai pagrįsti ne tik giminystės ryšiais, bet ir savitarpio gynybos, pasitarnavimo saitais, o toks bendruomenės modelis gyvavo nuo labai senų laikų. Autorė pažymi, kad buvo ir teritorinių bendruomenių, kur šeimos jungėsi į kaimus ar kitus teritorinius vienetus. „Seniausios žinomos bendruomenės bet kurioje tautoje buvo gentys, turėjusios savo kalbą, papročius. Nuo VI iki X amžiaus tautų, gyvenusių Šiaurės ir Vakarų žemyne, socialinės santvarkos ir papročiai buvo panašūs. Šiuo pagrindu galima kalbėti apie bendruomenių panašumą ir nustatyti tam tikrą klasikinį modelį“ (Briedis ir kt., 2013, p.19).

Remiantis Baršauskiene ir Leliūgiene (2001) galima teigti, kad bendruomenė moksliniuose darbuose nagrinėjama plačiąja prasme (tauta, visuomenė, regionas), o taip pat siaurąja prasme (gatvė, kvartalas, teritorinė bendruomenė ir t.t.). Kvieskienės (2005) požiūriu, bendruomenė plačiąja prasme yra tam tikra individų grupė, kuri kartu siekia bendro tikslo. Bendras tikslas, ypač artimiausiose bendruomenėse, glaudžiai susipina su šeimos gyvenimu, nes apjungia bendras nuostatas, savitarpio pagalbą, gerovės kūrimą. Socialiniuose moksluose bendruomenę galima suprasti kaip tapatybės bei bendrumo jausmą, atsirandantį priklausant tam tikrai vietai, organizacijai arba socialinei grupei. Kvieskienė (2005) teigia, kad

bendruomenei būdingas socialinis bendradarbiavimas, kuris sukelia bendrumo ir bendruomeniškumo jausmus. Ji bendruomenę siūlo analizuoti trimis aspektais: kaip geografinė teritorija; kaip įvairiausių tarpusavio santykių dermė; kaip tam tikrų savybių bei santykių apibūdinimas. „Viena vertus, bendruomenė suprantama kaip geografinė vieta, apibūdinama pagal fizinę vietą, turinti aiškias ribas, savo istoriją, demografinius modelius, paslaugų tinklą ir panašiai. Kita vertus, bendruomenė siejama su socialiniais požymiais ir interesais (kalba, papročiais, klasine struktūra, etniškumu, socialinėmis problemomis), kurie būdingi gyventojams ir taikomi kolektyvinės visumos, nepriklausomos nuo geografinės vietos, apibrėžimui“ (Socialinis darbas, 2010, p.19).

Bendruomenė, remiantis Baršauskienei ir Leliūgiene (2001), yra mikrosociumas, kuriame vyksta individo kasdieninis gyvenimas. Svarbu suprasti pagalbos bendruomenėje įtaką gyvenamojoje aplinkoje. Bendruomenė yra mažiau ar daugiau vientisa, konkrečioje teritorijoje gyvenančių asmenų, jų tarpusavio santykių, veikiančių organizacijų ir elgesio bei kultūrinių tradicijų visuma (Bendruomenės plėtra, 2004). „Psichologijos žodyne bendruomenė yra apibūdinama, kaip tarpusavio sąveika, sudėtingi, įvairialypiai žmonių kontaktai, kurie atsiranda iš bendros veiklos poreikių. Ji apima keitimąsi informacija, bendros sąveikų strategijos parengimą, kito individo suvokimą ir supratimą. Bendruomenė – tai organizuotas politinis, municipalinis ar socialinis darinys; toje pat vietovėje gyvenančių individų grupė; religinės arba kitokios tapatybės vienijamų individų grupė“ (Baršauskienė ir Leliūgienė, 2001, p.18). Bendruomenę svarbu pažinti todėl, kad įvairioms problemoms spręsti, bendruomenės žmonių poreikiams patenkinti galima būtų panaudoti jos turimus išteklius. Anot Leliūgienės (2012) bendruomenės reikšmė pasireiškia per tai, jog bendruomenės kūrimas sudaro sąlygas nuolatinei socialinei raidai ir mažina individų bejėgiškumo jausmą, kai jie susiduria su problemomis. Bendruomenė yra visuomenės solidarumo rezultatas, įgalinantis žmones dirbti drauge sprendžiant bendras problemas. Bendruomenė taip pat gali paskatinti individus aktyviau dalyvauti visuomeninėje veikloje ir tokiu būdu sumažinti susvetimėjimą. Pažymėtina, kad bendruomenė reiškia ryšį, kuris apima bendrus įsitikinimus, vertybes ir tikėjimą. Ji susikuria skatinama aiškaus, konkretaus intereso ir remiasi socialiniu aspektu, o bendruomenės žmonės, turintys tą patį interesą ir vertybes yra svarbiausias elementas bendruomenėje. Taip pat bendruomenė gali vienyti bendraminčius, panašaus likimo asmenis (Leliūgienė, 2012). Pasak Baršauskienės ir Leliūgienės (2001) bendruomenė yra šeimų arba žmonių grupė, kurią apjungia tam tikros bendro naudojimo vertybės, nes bendruomenė turi vieningas tarnybas, įstaigas, ir interesus ar teritorinį artumą. Jos pastebėjo, kad bendruomenė - viena reikšmingiausių socialinių institucijų, nes galime pajauti bendruomenės kontūrus.

Mažų miestelių bendruomenės visame pasaulyje, taip pat ir Lietuvoje yra saugesnės, puoselėjančios socialinės kaimynystės, talkų ir savitarpio pagalbos tradicijas. Dideliuose miestuose bendruomenės dažniausiai buriasi prie maldos namų, parapijų, seniūnijų, mokyklų arba kitų socialinių institucijų - jei bendruomenę suvoksime, remdamiesi teritoriniu parametru.

Apibendrinant galima teigti, kad bendruomenė yra tam tikrus bendrumus turinti asmenų grupė, kuri dalijasi ta pačia erdve, panašiais interesais ir panašia patirtimi, siekianti bendrai suformuluotų tikslų. Bendruomenę galima suprasti kaip socialinę sistemą, kuri turi gyventojus, bendras institucijas, vertybes ir reikšmingą bendradarbiavimą tarp individų. Kai kuriais atvejais bendruomenę galima apibūdinti kaip tam tikrą geografinę teritoriją. Kaip matyti, bendruomenės reikšmė didelė, todėl jos svarbus uždavinys įgalinti žmonės palaikyti savąjį produktyvumą.

1.2. Bendruomenių charakteristikos ir vertybės

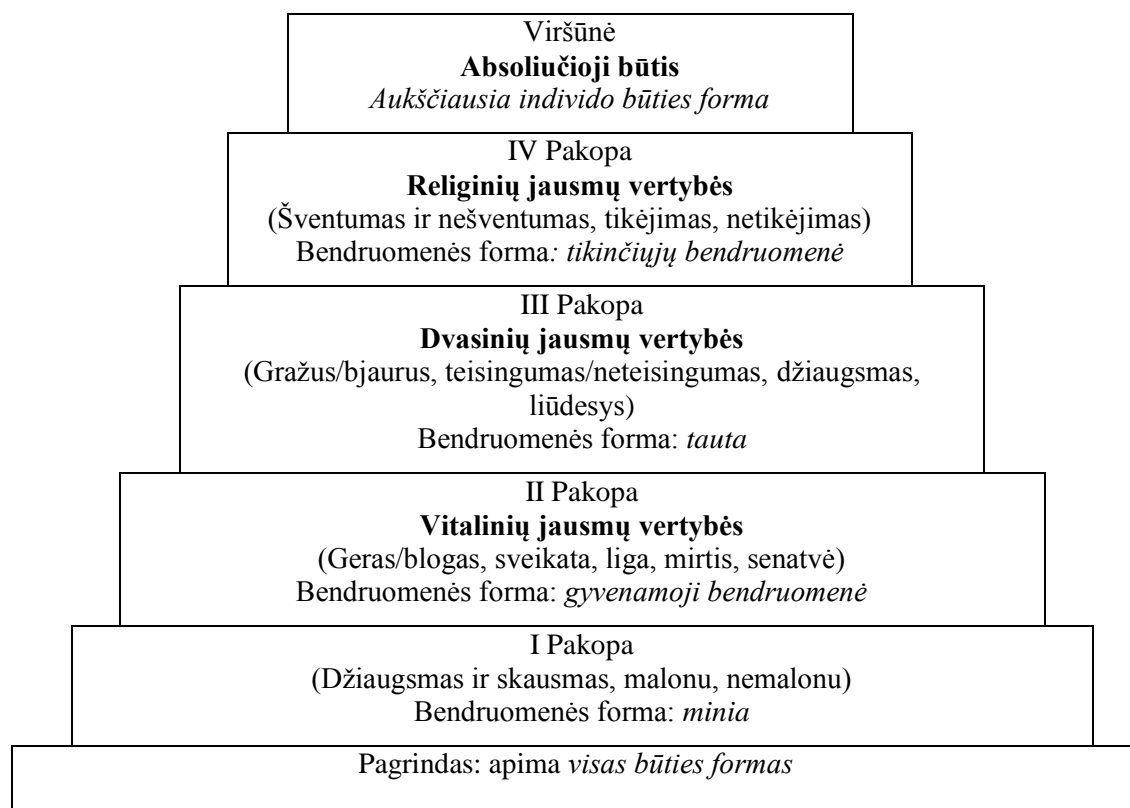
Bendruomenėms būdinga savita dvasia, gyvenimo būdas bei taisyklės. Galima apibrėžti išskiriamas bendruomenės charakteristikas: ribas, atliekamas funkcijas, bruožus, kurie savo ruožtu skirstomi į bendruomenės dydį, bendruomenės vidaus prigimtį, socialinius – kultūrinius ypatumus (Baršauskienė ir Leliūgienė, 2000). Autorės pastebi, kad aptariant bendruomenės funkcijas, tikslinga analizuoti Warren (1998) patirtį, nes jis bendruomenę apibrėžia kaip socialinę sistemą. Bendruomenė yra socialinė sistema, turinti gyventojus, bendras institucijas, bendras vertybes. Išryškėja svarbios bendruomenės funkcijos: gamyba – paskirstymas – vartojimas; socializacija; socialinė kontrolė; socialinis dalyvavimas; tarpusavio parama (Baršauskienė ir Leliūgienė, 2001). „Kiekvienoje bendruomenėje yra struktūrų, kurios atlieka šias funkcijas. Verslo bendruomenė atsakinga už gamybą, paskirstymą ir vartojimą. Mokyklos dalyvauja vaikų socializacijoje. Valdžia rūpinasi socialine kontrole. Įvairūs klubai ir organizacijos patenkina socialinio dalyvavimo poreikius. Socialinės gerovės organizacijos dalyvauja tarpusavio pagalbos procese“ (Baršauskienė ir Leliūgienė, 2000, p.33). Pasak Baršauskienės ir Leliūgienės (2001) patys svarbiausi bendruomenės bruožai yra bendravimas ir bendradarbiavimas, nes per tai įgyjamas socialumas. Bendruomenėje priimtos taisyklės, normos, vertybės sąlygoja bendruomenės žmonių elgesį, o bendruomenė turi reikšmingą sąveiką tarp žmonių ir institucijų, nes institucijos atlieka svarbiausias socialines funkcijas. „Tarp bendruomenių egzistuoja skirtumai lygiai taip, kaip ir kitų kategorijų socialinėje sistemoje. Neįmanoma parengti schemas, pagal kurią būtų galima

suklasifikuoti bendruomenes. To negalima padaryti dėl egzistuojančių skirtumų ir daugybės skirtingų kintamųjų. Išskiriamos trys sritys, kurios svarbios kalbant apie skirtumus tarp bendruomenių: dydis, bendruomenės vidaus prigimtis, socialiniai- kultūriniai ypatumai“ (Baršauskienė ir Leliūgienė, 2001, p.37). Bendruomenes galima skirti gyvenamosios vietos pagrindu į miesto ir kaimo bendruomenės, o dar kitaip galima skirti bendruomenes, - tai pagal bendruomenės narių skaičių, kuris yra reikalingas tam tikrai vyriausybinei tarnybai (Baršauskienė ir Leliūgienė, 2001). „Johnson (1996) pažymi keturis miesto bendruomenių tipus: mažas miestas (nuo 15 000 iki 20 000 gyventojų), mažas rajono centras (nuo 8 000 iki 20 000 gyventojų), kaimo bendruomenė (iki 10 000 gyventojų) bei rezervato bendruomenė“ (Baršauskienė ir Leliūgienė, 2001, p.37). Leliūgienė ir Sadauskas (2011) pastebi, kad miesto ir kaimo bendruomenės skiriasi bendruomeninio solidarumo ir bendruomeninių ryšių aspektu. „Miesto bendruomenei būdingas socialinis susvetimėjimas, didelis socialinis mobilumas, mažinantis bendruomeniškumo jausmą. Šios bendruomenės ryšius dažniau sudaro specializuoti santykiai, o ne pagalbos ryšiai, t. y. bendruomenės nariai naudoja skirtingus ryšių tipus, norėdami gauti tam tikrų specifinių išteklių. Mieste individai nėra įtraukiami į tradicines artimas ir glaudžiai susijusias bendruomenes, tačiau nuolat manevruoja tarp retų, erdvėje pasklidusių ir dažnai kintančių tinklų. Miesto bendruomenės nėra kaimynystės bendruomenės, tai greičiau išsklaidyti tinklai, kurie atlieka paramos ir socialumo funkcijas“ (Leliūgienė ir Sadauskas, 2011, p.1281-1297). Bendruomenės vidui būdinga sąveika tarp bendruomenės vienetų ir jos narių, bet norint suprasti tą sąveiką bendruomenėje, reikalinga surinkti informaciją iš tos bendruomenės individų bei mažų grupių. Atlikdamas šią užduotį, bendruomenėje dirbantis darbuotojas gali panaudoti tiesiogines, o taip pat ir netiesiogines praktikos veiksmus. Informacija renkama norint identifikuoti esamą socialinę sąveiką bendruomenės viduje bei siekiant numatyti galimą poveikį bendruomenei ar iš bendruomenės pusės, išteklius, egzistuojančius bendruomenėje, jos vertikalius ir horizontalius ryšius. Taigi, turėdamas reikalingą informaciją, socioedukacinis darbuotojas gali identifikuoti bendruomenės stipriąsias bei silpnąsias puses (Baršauskienė ir Leliūgienė, 2001).

Remiantis Šinkūniene ir Savickaite (2008) bendruomenė negali būti be individo, o individas – be bendruomenės. Vadinasi, bendruomenė yra vidinis individų ryšys. Bendruomenė itin svarbi siekiant sėkmingo žmogaus prisitaikymo gyventi struktūrizuotoje visuomenėje, nes bendruomenei būdingi ryšiai gali būti vertikalūs (su institucijomis ir sistemomis už bendruomenės ribų) ir horizontalūs (bendruomenės viduje). Baršauskienė ir Leliūgienė (2001) pažymi, kad dauguma bendruomenių turi ryšių su struktūromis ir sistemomis už bendruomenės ribų. Taip pat Baršauskienė ir Leliūgienė (2001) remiasi

Johnson (1996) ir pabrėžia, kad bendruomenės gerai atliekančios funkcijas ir patenkinančios individų poreikius pasižymi šiomis savybėmis: egzistuoja bent pirminiai ryšiai; jos yra palyginti autonomiškos; bendruomenės sugeba kovoti su problemomis, gali sujungti žmogiškuosius išteklius toms problemoms spręsti; ryškus valdžios pasidalijimas; individai turi bendruomenei įsipareigojimų; individų dalyvavimas yra galimas ir skatinamas; bendruomenės yra labiau homogeninės nei heterogeninės; jos turi konfliktams įveikti numatytus metodus. „Bendruomenė auga tik tada, kai kiekvienas jos viziją padaro sava ir priima tai į savo širdį ir protą“ (Vanier, 1998, p.97).

Briedis ir kt. (2013) teigia, kad bendruomenės ir šiuolaikinės visuomenės kultūrų pavidalus gali ir turi sieti amžinosios vertybės: garbė, padorumas, gerumas, ištikimybė, pareiga, meilė tėvams ir tėvynei, dvasinis tyrumas, nesavanaudiškumas. Briedis ir kt. (2013) pažymi, kad pati didžiausia vertybė yra bendruomenės žmonės, turintys tą patį interesą. Liubarskienė (2005) pateikia filosofijos antropologo Šelerio sukurtą vertybių piramidę (žiūrėti 1 paveikslą), pagal kurią žmogus turi penkias vertybių rūšis. Vertybių pakopų prizmė nuo pirmos pakopos, kurios bendruomenės pagrindas yra minia, kyla iki absoliučios būties, o absoliuti būtis yra meilė dvasinėms vertybėms, kuriančioms nesavanaudišką gerį.

1 pav. Vertybių piramidė

Šaltinis: Liubarskienė, 2005, p.53

„Trokštantis priklausyti naujai bendruomenei, puoselėjančiai naujas vertybes, kviečiamas vadovautis kitomis normomis, kitomis vertybėmis nei pavyzdžiui, tradicinės šeimos vertybės, turtas, nuosavybė, socialinis prestižas, maištavimas, narkotikai, nusikalstama veikla, ar kas kita“ (Vanier, 1998, p.78).

Apibendrinant galima teigti, kad svarbu žinoti bendruomenės charakteristiką, sprendžiant bendruomenės individų problemas bei siekiant sėkmingai panaudoti bendruomenės galimybes vyresnio amžiaus suaugusių įgalinime susidorojant su iškilusiomis problemomis. Bendruomeniniame įgalinime svarbu vertybės. Reikalinga daryti išvadas iš pirminės patirties bei atitrūkti nuo senųjų vertybių, kad savanoriškai būtų galima siekti naujų vertybių. Bendruomenė turėtų prisitaikyti prie gyvenamosios vietos ypatumų ir dirbti su bendruomenės žmonėmis, siekdama pagerinti jų gyvenimo kokybę.

1.3. Bendruomeniškumo esmė stiprinant bendruomenės galimybes

Bendruomeniškumas svarbus žmonių saugumo pojūčiui, tarpusavio supratimui, gyvenimo vertei, prasmei, draugiškumui, pareigingumui ugdyti. Remiantis Luobikiene (2000) bendruomeniškumo prigimties, raidos ir įtakos socialinių procesų kaitai aspektai nuo senų laikų domina įvairių mokslo sričių atstovus, specialistus, valstybines institucijas, nevyriausybinės organizacijas bei visus, kuriems svarbi savo ir ateities kartų egzistencija.

Pasak Dailidienės ir Lukošūnienės (2003) Lietuvoje kaimo bendruomenės nebuvo niekur dingusios, nes kaimo žmonės visada padėdavo vieni kitiems bėdoje, talkoje. Kaimo gyventojai dalindavosi džiaugsmiais, mokydavosi iš kitų kaimiečių – kada reikia arti, o kada sėti. Jie pasitardavo kaip gyvulius tinkamiau prižiūrėti, kaip duoną ar pyragą iškepti. „Dabar Lietuvoje prasidėjo bendruomenių kūrimo bumas, nes jos tapo reikalingos vykdomajai valdžiai, siekiančiai įgyvendinti užmanymus, susijusius su Europos Sąjungos finansine parama. Tai labai pavojinga situacija iškreipianti bendruomeniškumo esmę, todėl būtina į tai atkreipti visuomenės dėmesį. Kita vertus, pastebėta, kad ten, kur sunkiai kuriasi bendruomenės, prarasti ir demokratijos plėtros dalykai“ (Šinkūnienė ir Savickaitė, 2008, p.108-117). Leliūgienė ir Sadauskas (2001) pabrėžia, kad miestų bendruomenėms būdingas socialinis susvetimėjimas, didelis socialinis mobilumas. Miestų bendruomenių ryšius dažniausiai sudaro specializuoti santykiai, o ne pagalbos ryšiai vienu individų kitiems. Taip mažėja bendruomeniškumo jausmas. Šlapkauskas (2000) pažymi, kad galima išryškinti šiuos bendruomeniškumo atsiradimo šiuolaikinėje visuomenėje kriterijus: 1) atsiranda formalios (gyvenamųjų namų, sodininkų bendrijos) arba neformalios bendrijos (miestų, interesų

grupių); 2) panašios, artimos žmonių gyvenimo bei veiklos sąlygos; 3) žmonės subjektyviai įsisažmonina savo ir kitų žmonių interesų panašumą ir turi bendrų poreikių; 4) žmonių bendravimas, bendra veikla bei keitimasis patirtimi; 5) savitarpio santykių normų sistema (papročiai, moralė, religinės normos), bendrumo tikslų supratimas; 6) žmonių socialinė identifikacija (tapatinimasis), jų prisiskyrimas šiam bendrumui; 7) žmonių socialinio aktyvumo raiška.

Luobikienė (2000) teigia, kad bendruomeniškumas yra suprantamas kaip gyventojų laisva valia jungimasis į tam tikrus sambūrius, bendrijas, draugijas, organizacijas ir kitas interesų grupes idėjų, tradicijų, įsitikinimų, tikėjimų bei kitų specifinių interesų principu. Toks individų telkimas skatina jų vidinę integraciją tam tikroje bendruomenėje, palaiko stabilumą visoje socialinėje sistemoje – visuomenėje. „Kad bendruomenė egzistuotų, jos nariai turi turėti bendruomeniškumo jausmą, kitu atveju jie nepripažins tarpusavio priklausomybės ir veiks individualiai, neatsižvelgdami į kitų siekius ir interesus“ (Dagytė ir kt., 2006, p.29 - 36). Bendruomenės veikla prasideda tik tada, kai žmonės susiburia, susitaria dėl pamatinių vertybių, bendrų tikslų, veiklos. Yra svarbios šios bendruomeninių organizacijų veiklos: žmonių dalyvavimas, tyrimas, lyderiavimas, bendruomeniškumo puoselėjimas (Briedis ir kt., 2013). „Bendruomeniškumas – tai tema, traukianti įvairių profesijų atstovų dėmesį: savo žiniomis ir įžvalgomis šiuo klausimu dalijasi bendruomenės psichologijos, klinikinės srities, bendruomenės plėtros specialistai. Psichologinis bendruomeniškumo jausmas (psychological sense of community), paprasčiau tariant, bendruomeniškumas suteikia priklausymo, tapatumo (identiteto), emocinio ryšio ir gerovės pojūčius. Patirdami ir suvokdami bendruomeniškumo jausmą, žmonės geriau prisitaiko, palaiko ryšius su kitais, stipriau jaučia socialinę ir dvasinę aplinkinių paramą, siekia aukštesnių tikslų už asmeninius. Stiprus bendruomeniškumo jausmas veikia kaip apsauga nuo grėsmių, padeda įveikti gyvenimo pokyčius“ (Šinkūnienė, 2012, p.32). Pasak Dobranskienės (2002) bendruomeniškumas yra labai reikšmingas individo gyvenimo vertės, prasmės išgyvenimui; draugiškumo, tarpusavio supratimo, pareigingumo ugdymui ir saviugdai; asocialumo prevencijai; tradicijų ir nacionalinės kultūros išsaugojimui; asmens saugumo poreikio patenkinimui, o tai be abejonės daro įtaką socializacijai bei įgalinimui. „Bendruomeniškumo nuostata viešpatauja ne ten, kur drauge, tačiau be jokio bendrumo iš besipriešinančio pasaulio išplėšiama trokštama institucijų permaina, o ten, kur kovojamąją kovą kovoja dėl savosios bendruomeninės tikrovės besigrumianti bendruomenė“ (Buber, 2001, p.88). Remiantis Šlapkausku (2000) galima teigti, kad svarbiausi bendruomeniškumo bruožai kyla iš bendruomenės narių tarpusavio ryšio (asmeninio ir socialinio) prigimties:

- moralinė vienovė (pasitikėjimo sąlyga);
- bendravimas, jo intymumas;
- giminingumas (pagal kilmę ar kraują, bendrystę);
- bendradarbiavimas (bendro tikslo, materialinių ir kultūros vertybių siekimas);
- uždarumas.

„Analizuojant bendruomeniškumo ir suaugusiųjų švietimo sąsajas, tikslinga atsakyti į šį klausimą žvelgiant iš psichologinės, sociokultūrinės ir vadybinės perspektyvos. Psichologinė perspektyva nagrinėjama remiantis žmogaus poreikiais ir žmogaus poreikiai nėra tiesiogiai paprasti norai. Tai būtinybė gauti išteklių, vystytis protiškai, emociškai ir dvasiškai, socializacijos, bendravimo, saugumo užtikrinimo, priklausomybės ir meilės, pagarbos jausmo, saviraiškos, įvertinimo, saviaktualizacijos, pažinimo. Dauguma jų atsispindi šeimos funkcijose, tačiau šioms funkcijoms sutrikus, jas perima kiti visuomeniniai institutai – darbovietė, įvairios visuomeninės įstaigos, organizacijos, draugų tinklas, kaimynai. <...> Apskritai asmenys, susiduriantys su įvairiomis problemomis, jų sukeliama emocišiais padariniais, pavyzdžiui, depresija, gerokai efektyviau susidoroja, jei yra tenkinami pagrindiniai žmogaus poreikiai. <...> Žinoma, dauguma bendruomenės paramos yra būtent emocinio pobūdžio, kitaip tariant, jei grupės nariai dėl tam tikrų priežasčių atliepti kitų poreikių, tai bent socialinis palaikymas nieko nekainuoja, bet daug suteikia“ (Briedis ir kt., 2013, p.79).

Pasak Baršauskienės ir Leliūgienės (2001) bendravimas yra pagrindinė antropologinė individo charakteristika, nes be bendravimo neįmanomas bendruomenių egzistavimas, vystymasis. Žmonės turėtų suprasti vieni kitus, kad jie galėtų bendrauti ir susibūrę įvairių gabumų, įgūdžių ir išsilavinimo suaugę, galėtų pasiskirstyti darbus pagal kiekvieno gebėjimus, galėtų dalintis patirtimi bei mokytis vieni iš kitų. „Skirtingų socialinių sluoksnių individų bendravimas turi neįkainojamą vertę; tiesioginių asmeninių kontaktų dėka individai geriau pažįsta ir vertina kito asmens individualybę bei žmogiškąsias savybes. Nekreipdami dėmesio į išorę ir netrukdomi išankstinių nuostatų, jie išmoksta gerbti kitą ir save patį, taip pat ugdomas socialumo jausmas“ (Johnsonas, 1998, p.15).

Apibendrinant galima teigti, kad bendruomeniškumas skatina individus aktyviai dalyvauti bendruomenės gyvenime priimant sprendimus, juos įgyvendinant. Bendruomeniškumas kuria informacinę – mokymosi erdvę (aplinką). Bendruomeniškumas svarbus, nes individas gali spręsti savo problemas bei gyventi pilnavertį gyvenimą, pasinaudojęs bendruomenėje egzistuojančia pagalbos sistema.

1.4. Darbo su suaugusiais organizaciniai aspektai bendruomenėje

Dirbant bendruomenėje svarbu tinkamai panaudoti jos išteklius įvairioms problemoms ir trukdžiams spręsti bei individų poreikiams patenkinti, todėl labai svarbu žinoti bendruomenės funkcionavimo ypatumus. „Kiekviena bendruomenė turėjo prisitaikyti prie gyvenamojo laikotarpio kultūros ir šalies ypatybių, o svarbiausia, prie savo gyvenvietės ypatumų, bei dirbti su vietiniais žmonėmis, siekiant pagerinti savo, savo šeimos narių ir kaimynų gyvenimo lygį“ (Johnsonas, 1998, p.15).

Remiantis Leliūgiene (2012) galima teigti, kad darbas su bendruomene apibūdinamas kaip sąmoningas socialinės sąveikos procesas ir socialinio darbo metodas, turintis šiuos siekius: patenkinti svarbiausius bendruomenės poreikius ir paveikti bei palaikyti poreikių, resursų reguliavimą; skatinti suaugusius efektyviau spręsti savo problemas, padedant jiems vystyti, stiprinti bei palaikyti aktyvumą, savipagalbą, bendradarbiavimą; skatinti sprendimus, kurie įtakotų grupės ir bendruomenės santykių pokyčius. Juozaitis (2000) pastebi, kad brandumo požymių žinojimas padeda, nes nuo suaugusio jausenos priklauso jo elgesys, priimat naujus ir nepatirtus dalykus. Nebrandūs suaugę yra mažiau saugūs. Jie gali griebtis gynybos, kuri pasireiškia puolimu, arba tyliu atsitraukimu, bet tokia gynyba dar nereiškia nenoro mokytis nors labai didele dalimi įtakoja neišmokimą. Nesaugus individas sunkiai priima naujas žinias, informaciją, nepasitikinčiai vertina savąją patirtį ir nedrąsiai ja naudojasi. Juozaitis (2000) pabrėžė, kad patirtis turi prasmę tik tuomet, kai ją „įdarbiname“: prisimename, aptariame, sisteminame, kontekstualizuojame dabarties veiksmuose. „Vietinių, taip pat ir bendruomeninių, organizacijų veikla gali būti įvairi. Mokslinėje literatūroje siūlomos įvairios vietos organizacijų klasifikacijos, pavyzdžiui, pagal veiklos tikslus galima skirti – konkrečioms problemoms spręsti skirtos organizacijos; paslaugas teikiančios organizacijos; tikėjimu, vertybėmis grįstos organizacijos; socialines, laisvalaikio paslaugas teikiančios organizacijos; kasdienines paslaugas gyventojams teikiančios organizacijos. Bendruomeninės organizacijos, grįstos gyventojų naryste, gali būti išskirtas kaip atskiras vietos organizacijos tipas. Kita vertus, bendruomeninė organizacija gali būti faktiškai bet kurių kitų išvardintų paslaugų teikėjas“ (Bendruomeninių organizacijų ir bendruomenių centrų veiklos ir galimybių plėtojimo tyrimas, 2011, p.32).

Leliūgienė ir Sadauskas (2001) remiasi Krogh (2003) ir pažymi, kad bendruomenes galima klasifikuoti pagal jų vaidmenį dalijantis žiniomis. Šiuo požiūriu išskiriama šios bendruomenės: kaimo, profesinės, virtualios, interesų ir veiklos bendruomenės. Kaimo bendruomenę galima suprasti, kaip teritoriniu pagrindu jungiančią kaimo gyventojus bei Lietuvos Respublikos įstatymu nustatyta tvarka įregistruotą pelno nesiekiančią organizaciją.

Bendruomenė vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, kitais Lietuvos Respublikos įstatymais, norminiais teisės aktais, įstatais. Kaimo bendruomenė yra juridinis asmuo - ji turi savo antspaūdą, simboliką ir atsiskaitomąją bei valiutinę sąskaitas. „Organizacine kultūra susijusi profesinių bendruomenių, sukurtų profesinio intereso pagrindu, raida ir augimas“ (Briedis ir kt., 2013, p.71). Elektroninių komunikacijos technologijų pažangos laikotarpyje daug dėmesio skiriama virtualiosioms bendruomenėms. Remiantis Leliūgiene ir Sadausku (2001) galima teigti, kad šios bendruomenės yra pakankamai naujas reiškinys ir sunku pasakyti, ar jos yra dar vienas klasikinių bendruomenių pratęsimas, ar tai visai naujoviškas žmonių sambūris. Virtualios bendruomenės remiasi internetu bei susiformuoja dėl bendrų interesų, o žmonių santykiai virtualioje bendruomenėje nėra apriboti tiesiogine sąveika „veidas prieš veidą“. Virtualiose bendruomenėse nėra bendros fizinės darbo erdvės. Dalyvavimą virtualioje bendruomenėje įtakoja techninių sąlygų galimybės (Leliūgienė ir Sadauskas, 2001). „Virtualiosios bendruomenės turi tris bruožus: „narystė – žmonės išgyvena priklausymo bendruomenei jausmus; įtaka – vieni nariai daro įtaką kitiems bendruomenės nariams; pasinėrimas – virtualioje bendruomenėje, žmonės jaučia srauto būseną“ (Briedis ir kt., 2013, p.71). Remiantis Leliūgiene ir Sadausku (2001) virtualios bendruomenės turi galios vienyti žmones, nes kitoje erdvėje žmonėms būtų sudėtinga susitikti dėl didelių atstumų, prieinamumo arba dėl to, kad jie patys yra stigmatizuoti. „Interesų bendruomenės dažniausiai remiasi bendrais interesais ar bendromis charakteristikomis, kurios sieja jų narius ir leidžia jiems save identifikuoti. Kadangi šios bendruomenės yra grindžiamos identitetu ir interesu, santykiais, fokusavimusi į bendrą mokymąsi, bendruomenės nėra susietos su fizine vieta. Pažymėtina, kad bet koks bendras įsipareigojimas ar motyvacija gali susieti žmones su kitais ir tapti interesų bendruomenės pagrindu“ (Briedis ir kt., 2013, p.71). Leliūgienė ir Sadauskas (2001) pažymi, kad veiklos bendruomenėms priskiriami mokymosi tinklai, teminės grupės ar techniniai klubai. Dažniausiai veiklos bendruomenės būna vietinės, kai kurios veiklos bendruomenės tampa pasaulinėmis.

Šlapkauskas (2000) bendruomenes skirsto remdamasis sociologiniais bruožais į klasikinę, modernią ir šiuolaikinę. Pasak autoriaus klasikinė bendruomenė pasižymi uždarumu, moraline vienove, bendravimo intymumu, o santykiai klasikinėje bendruomenėje yra paremti giminystės ryšiais, bendro tikslo, materialinių, kultūrinių vertybių siekimu. „Socialiniai ryšiai modernioje bendruomenėje grindžiami priesaika, teisių ir laisvių chartija. Tokiai bendruomenei būdingas atvirumas, savitarpio pagalba ir gynyba, religinis jausmas. Šiuolaikinėje bendruomenėje socialiniai ryšiai grindžiami savanorišku ir nesavanaudišku bendravimu bei solidarumu, vyrauja moralinė vienovė ir atsakingumas. Šio tipo

bendruomenėje formuojama socialinė tapatybė ir vyksta kryptingas bendradarbiavimas“ (Leliūgienė ir Sadauskas, 2001, p.1281-1297).

Valstybinėje švietimo 2013 – 2022 metų strategijoje suformuluotas pagrindinis strateginis tikslas yra švietimą paversti tvariu pagrindu Lietuvos gerovės kėlimui, ugdyti veržliam ir savarankiškam asmeniui, kuris atsakingai, solidariai kurtų savo, Lietuvos bei pasaulio ateitį. Pirmasis šios strategijos tikslas yra pasiekti tokį pedagoginių bendruomenių lygį, kai jų daugumą sudaro mąstantys, pastoviai tobulėjantys bei rezultatyviai dirbantys profesionalūs dėstytojai ir mokytojai. Valstybinės švietimo 2013 – 2022 metų strategijos sėkmę lems švietimo sistemos pajėgumas pritraukti dirbti gabius asmenis, kurie gali savo patirtimi dalintis su kitais. „Pastarąjį dešimtmetį mokymasis visą gyvenimą neabejotinai užėmė esminę vietą gyvenime, vietinėje ir tarptautinėje švietimo politikoje. Visuomenėje vykstantys ekonominiai ir socialiniai pokyčiai intensyviai lekia naujus reikalavimus atskiriems individams, tad dėl šios priežasties įsitvirtino mokymosi, naujų kompetencijų įgijimo poreikis kaip dominuojanti tendencija. Žmonės siekia tobulintis, tobulinti profesinius gebėjimus, kvalifikaciją, įgyti daugiau žinių susikurti gebėjimų, įgūdžių ir patirties banką. Šie veiksniai sudaro palankesnes sąlygas individų socialinio statuso kitimui ir jo asmeniniam dalykiniam tobulėjimui. Tokiu būdu ypač svarbu pabrėžti nuolatinio mokymosi dinamiškoje šiandienos visuomenėje, taip pat ir bendruomenėje, kaip visuomenės sudėtinėje dalyje“ (Briedis ir kt., 2013, p.70). Remiantis Valstybine švietimo 2013 – 2022 metų strategija nepavyksta iki šiol socialinių partnerių ir bendruomenių apjungti esminėms kompetencijoms ugdyti ir tenka susidurti su motyvacijos mokytis stoka, todėl švietimo vadyba turėtų tapti racionalesnė ir labiau bendruomeninė. Briedis ir kt. (2013) išryškino, kad bendruomenėse viena svarbiausių jos veiklos sudėtinių dalių yra susijusi su mokymusi. Bendruomenės nariams nuolatinio atsinaujinimo ir dalykinio tobulėjimo galimybes suteikia neformalusis arba informalusis (savišvieta, savaiminis) mokymasis. Autorius pažymi, kad neformalusis suaugusių mokymasis sudaro sąlygas individui tenkinti pažinimo poreikius, kartu tobulinti įgytą išsilavinimą, o informalusis (savaiminis) mokymasis skatina siekti pasaulio ir asmenybės pažinimo bei savęs tobulinimo strategijų. Informalusis mokymasis – tai mokymasis per patyrimą. Jis vyksta kiekvieną dieną, nes tai natūralus mokymasis ir nebūtinai iš anksto apsvaistytas. Taip pat tai yra savarankiškas įsisavinimas naujų svarbių suvokimų ir gebėjimų (Briedis ir kt., 2013). Anot Žemaitaitytės (2007) neformalusis suaugusių švietimas apibūdinamas kaip varomoji jėga, kuri kuria ateitį. Jis įgalina suaugusius prisiimti atsakomybę už savo ateitį bei suformuoja naujus socialinius santykius, naują demokratiškos visuomenės raidos etapą. „Suaugusiųjų apsisprendimą dalyvauti švietime lemia įvairūs veiksniai, kuriuos

galima suskirstyti į socialinius psichologinius bei institucinius psichologinius. Socialiniai psichologiniai veiksniai lemia individo požiūrį į save kaip besimokantįjį bei mokymąsi apskritai (savivaizdis, psichologinis poreikis būti savarankiškam, patyrimas, poreikis žinoti ir pan.). Instituciniai psichologiniai veiksniai lemia švietimo politiką, švietimo sistemos ypatumus, švietimo pasiūlą“ (Žemaitaitytė, 2007, p.80). Zuzevičiūtė (2006) teigia, kad atsineštos dimensijos ir aplinkos reikalavimų dimensijų susikirtimas ypač svarbus, o mokymosi poreikiai dažnai gali būti nesąmoningi, nesuvokti. Šios būseną simptomas dažnu atveju yra individo nepasitikėjimas savo jėgomis, perspektyvų nematymas, o kraštiniu atveju tai visiško bejėgiškumo jausmas, agresija, kaltųjų paieška. Autorė pastebi, kad kai kurias atvejais individas tiesiog negali neįžvelgti savo pastangomis ir iniciatyva situacijos pakeitimo galimybių.

Grigo (2000) teigimu, bendruomenių veiklos svarba puoselėjant visuomenės piliečių kultūrą, skatinant jos prieinamumą, tenkinant kultūrinius bendruomenės žmonių poreikius siejasi su labai greitais pokyčiais vykstančiais visame pasaulyje ir Lietuvoje. Nuolat vyksta pokyčiai ekonomikoje, kultūroje, politikoje, technologijoje, žmonių ir organizacijų santykiuose, medicinoje, socialinėse paslaugose. Pokyčiai suteikia individams naujų galimybių, bet kartu sukelia ir tam tikrų sunkumų, todėl sudėtinga tokioje kaitoje rasti prasmę, imtis kūrybinės veiklos bei formuluoti asmeninius, šeimos ir bendruomenės tikslus. „Būtent kultūrinis ir švietėjiškas darbas bendruomenėse galėtų padėti atsisakyti šio negatyvaus paveldo. Šiuolaikiniai pokyčiai pasaulyje stipriai veikia ir žmonių kultūra bei pasaulėjautą. Pasaulis tampa vis spalvingesnis ir liberalesnis: kultūros, žinios, požiūriai, nuomonės, idėjos nuolat pinasi, kinta, atsiranda, išnyksta. To pasėkoje neretai pasaulėžiūra tampa panaši į mozaiką, sudarytą iš „visuotinai pripažintų tiesų“, stereotipų, įvaizdžių ir šabloniškų sąvokų. Keičiasi ir žmogaus gerovės supratimas. Jeigu anksčiau gerovė buvo skaldoma į atskiras sritis (ekonominę, socialinę, kultūrinę, švietimo, sveikatos), tai šiandien pripažįstama, kad šios sritys taip glaudžiai susijusios, kad vertinant ir plėtojant žmonių gerovę turi būti suprantamos integraliai. Vien deramos finansinės pajamos neužtikrina bendruomenės žmonių gerovės, nes jiems gali trukti socialinių paslaugų, kultūros galimybių“ (Bendruomenės plėtra, 2004, p.23). Kad bendruomenės sėkmingai veiktų jos turi būti atviros, mokytis iš veiklos patirties, lengvai prisitaikančios prie pasikeitusių gyvenimo sąlygų, imlios naujovėms. Tai galima pasiekti jei bendruomenėje gyvenančius suaugusius sieja tos pačios vertybės, jie vieni kitais pasitiki bei jiems suprantami bendruomenės veiklos tikslai. Individų sėkmingas integravimas į kuo aktyvesnį socialinį gyvenimą galimas tik vykdant kryptingą bendruomenės veiklą (Aleksandravičius ir Žukovskis (2011).

Apibendrinat galima teigti, kad dirbant bendruomenėje svarbu įvertinti kiekvieno besimokančiojo pastangas stiprinti įgūdžius ir gilinti žinias. Svarbu, kad mokymasis būtų naudingas kiekvienam bendruomenės žmogui to siekiančiam. Mokymasis visą gyvenimą sąlygoja socialinę įtrauktį, individo raidą ir gebėjimą kuo aktyviau dalyvauti bendruomeniniame ir visuomeniniame gyvenime. Mokymosi naudą vyresniame amžiuje galima apibrėžti - kaip naujai įgytos ar atkurtos žinios ir įgūdžiai. Vyresnio amžiaus suaugusių mokymui turi būti taikomi aktyvūs metodai, nes leidžia panaudoti jų ankstesnes žinias, įgūdžius ir patirtį.

1.5. Sociokultūrinis ugdymas bendruomenėje

Sociokultūrinis ugdymas vykdomas bendruomenėse prisideda prie gyvenimo kokybės gerinimo, o bendravimas stiprina bendruomenės narių tarpusavio ryšį. Spierts (2003) pastebi, kad kultūra yra tai, kas tą bendrą ryšį formuoja ir kartu atsispindi atitinkamame kultūriniame identiškume. Visame pasaulyje ir Lietuvoje bendruomenėse vyksta sociokultūrinė veikla, kuri pasireiškia per bendruomenės narių tarpusavio bendravimą. Be kultūrinės veiklos bendruomenės egzistavimą sunku išsivaizduoti. Spierts požiūriu (2003), sociokultūrinio ugdymo tikslas yra įgalinti žmones dalyvauti socialiniame ir kultūriniame visuomenės gyvenime, ir turi būti orientuotas visų pirma į pasyviausias ir mažai aktyvias žmonių grupes. „Sociokultūrinio darbo tikslas – kultūrinė ir visuomeninė veikla bendruomenėje, padedant žmonėms prasmingai suplanuoti savo laisvalaikį ar organizuoti kasdienę kultūrinę veiklą. Pagrindinę sociokultūrinės veiklos siekiamybę - asmens, grupės ar bendruomenės socializacija ir įgalinimas Sociokultūrinis darbas yra žmonių ryšių formavimas, veikla, padedanti plėtoti bendruomenės ir jos narių santykius. Sociokultūrinė veikla taip pat siekiama išsaugoti tradicines kultūrinės tautos vertybes tam, kad žmogus išmokęs vertinti bei reikšti savo nuomonę, sėkmingai pritaptų visuomenėje. Tai lengvina indentifikavimo(si) procesus, keičia žmonių požiūrį, vertybines nuostatas ir savivertę“ (Šinkūnienė, 2012, p.48).

Pagrindinės sociokultūrinio darbo organizavimo kryptys yra šios: laisvalaikio organizavimas; švietimas; kultūrinis lavinimas; bendruomenės kūrimas. Pasak Baršauskienės ir Leliūgienės (2001) vienas iš bendruomenės tikslų yra sociokultūrinis ugdymas. Kaip sudėtinės žmogaus socializacijos ir vystymosi dalies, socialinio ugdymo supratimas, skatina išskirti bendražmogiškuosius principus, o į juos galima žiūrėti kaip į lavinimo, individo socialinės patirties organizavimo, individualios pagalbos individui pagrindą. Remiantis Spierts (2003) galima teigti, kad sociokultūrinis darbas išsirutuliojo ir išsišakojo iš liaudies

švietimo darbo. Autorius išskiria trys socialinės veiklos kryptis priskirtas sociokultūriniam darbui plačiaja prasme. Tai švietimo darbas, bendruomenės darbas ir kultūrinio lavinimo bei meno kūrybos sektorius. Sociokultūrinis darbas išryškėja kaip sektorius gana lanksčiai reaguojantis į visuomenės gyvenimo pokyčius ir todėl turintis daug variantų. Tai galima pasakyti ir apie dabartį, kai dėl decentralizavimo dar labiau padidėjo vietiniai skirtumai.

Sociokultūrinio darbo svarbi misija yra užtikrinti individams, patenkantiems į rizikos grupes, sėkmingą integraciją į visuomenę, o tai galima pasiekti per darbą su vietos bendruomene bei stiprinant kaimynystėje gyvenančių žmonių tarpusavio santykius ir ryšius. Vadinas, sociokultūrinis darbas yra metodas, padedantis įgyvendinti bendruomeninių organizacijų įstatuose įvardijamas funkcijas (Briedis ir kt., 2013). „Sociokultūrinio darbo krypčių ištakos pradėjo formuotis dar prieš atsirandant šiam pavadinimui. Kaip ir dauguma socialinių ir kultūrinių fenomenų, sociokultūrinės praktikos negalėtumėme tinkamai suvokti neatsigręžę į istoriją. Svarbu ne tik išsiaiškinti kaip atsirado atskiros institucijos ir praktinės veiklos barai, bet ir nustatyti jų reikšmę įvairių grupių žmonių lavėjimui bei emancipacijai, taip pat darbo metodų raidą bei profesionalizaciją“ (Spierts, 2003, p.27). Remiantis šiuo autorium galima teigti, kad sociokultūrinės veiklos kryptys: rekreacija, švietimas ir auklėjimas, menas ir kultūra, bendruomenės kūrimas papildo viena kitą. Pasak Spiers (2003) sociokultūrinei veiklai šiose keturiose kryptyse bendruomenėje būdingos skiriamosios savybės: ji nesunkiai pasiekama, nes nėra nutolusi nuo gyvenamosios aplinkos; dažniausiai pasižymi neformaliu pobūdžiu ir tokiu būdu išvengiama kliūčių bei apribojimų; yra lanksti - galima nesudėtingai prisitaikyti prie individų norų, poreikių; jai būdingas darbo metodas, suteikiantis daugiau galimybių kuo geriau prisiderinti prie dalyvių kultūros ypatumų bei įpročių. Pasak autorius skirstymas į keturias kryptis turi privalumų, nes sociokultūrinės veiklos pasiūla tampa aiškiau išvelgiama, o pasiūlos programavimą bei plėtotę galima struktūrizuoti. Dirbantys bendruomenėje specialistai gali atnaujinti dalykines žinias jas gilindami ir tobulindami. Pažymėtina, kad pernelyg formalus skirstymas į šias keturias kryptis turi tam tikros rizikos - priskyrus kurią nors veiklą vienai kryptčiai, gali kilti pavojus, kad veiklos turinys gali siaurėti. Spierts (2003) pastebi, kad bendruomenės žmonių poreikius gali padėti pilnavertiškai įgyvendinti sociokultūrinė veikla, kurios pagrindas švietimo ir ugdymo idėjos. Kitaip tariant, sociokultūrinis darbas yra socialinė paslauga, kuri teikiama individams, grupėms, organizacijoms ar bendruomenėms ir kuria siekiama jų kultūrinio ir visuomeninio veiklumo ir sociokultūrinis bendruomenės darbuotojas padeda individams turiningai suplanuoti savo laisvalaikį bei organizuoti kasdienę kultūrinę veiklą. „Sociokultūrinės veiklos metodai itin veiksmingi bendruomenėse, kur žmonėms reikia tarpininkavimo ir aktyvavimo

paslaugų, kad jie atrastų savo vietą. Tuo pačiu kultūrinė veikla padėtų globalizacijos keliu pasukusiai šaliai išlaikyti tautinį tapatumą, lengvintų didžiųjų miestų gyventojų identiteto paiešką. Kylant globalizacijos grėsmei, didėja pavojus, kad mažų tautų žmonės, nesugebės savęs identifikuoti, neberas vietos saviraiškai“ (Šinkūnienė ir Savickaitė, 2008, p.108-117). Anot Baršauskienės ir Leliūgienės (2001) sociokultūrinis ugdymas yra orientuotas į žmones, kurie siekia situacijos pasikeitimo bei pagerėjimo. Tai darbas su žmonėmis kartu su jais organizuojant laisvalaikį, palaikant juos. Pasak Šinkūnienės (2012) sėkminga bendruomenės sociokultūrinė veikla siekia įgyvendinti šiuos penkis uždavinius: 1) kelti gyvenimo kokybę sprendžiant bendras problemas; 2) mažinti socialinę neteisybę, sukeltą atskirties bei diskriminacijos; 3) įgalinti individus siekti išreikšti savo individualų potencialą; 4) puoselėti socialines, kultūrinės vertybes kaip bendruomenės plėtros proceso dalį ir kaip jos vystymosi rezultata; 4) ugdyti bendruomeniškumo jausmą, jausti solidarumą su kitais, veikti ne tik kaip individams bendruomenėje, bet jaustis visuomenės dalimi. Baršauskienė ir Leliūgienė (2000) pažymi, kad nepaisant šių teiginių įvairovės, skirtinguose požiūriuose į ugdymą galima išskirti vieną iš dviejų metodologinių nuostatų: antropocentrinę, ir sociocentrinę. Antropocentrinė paremta humanistinio ugdymo idealais, kai ugdymo centre yra individualas. Sociocentrinė - akcentuoja autoritarinį poveikį, nurodantį, kad ugdymas yra visuomenės ir joje vyraujančių jėgų dalykas, kuriame individui reikia paklusti. Individo socializacijos procese formuojant bendruomenės vertybines nuostatas sociokultūrinis ugdymas vaidina reikšmingą vaidmenį, nes individualas ir socialinė aplinka yra neatsiejami dalykai, jie įtakoja vienas kitą. Sociokultūrinis ugdymas prieinamas įvairiems gyventojų sluoksniams, taip pat ir vyresnio amžiaus suaugusiems, o tai sudaro puikias galimybes juos skatinti dalyvauti kultūros procese. Baršauskienė ir Leliūgienė (2000) pastebi, kad vykstant demokratizacijos ir pilietinės visuomenės ugdymo procesams Lietuvoje, kuri daug metų išgyveno totalitarizmo režimą, įvairių šalių bendruomenių sociokultūrinės veiklos patirtis yra itin svarbi ir aktuali. Pasitelkus patirtį lengviau kurti tarp žmonių gerus ir kaimyniškus santykius ir ryšius, telkiant žmogiškuosius išteklius, individo socialiniam įgalinimui.

Apibendrinant galima teigti, kad sociokultūrinis bendruomenės ugdymas sudaro palankias sąlygas įvairios socialinės padėties bei įvairaus amžiaus žmonėms realizuoti savo socialinius, kultūrinius bei švietimo poreikius per bendruomeninę veiklą bei sociokultūrinį bendruomenės ugdymą. Sociokultūrinis bendruomenės ugdymas svarbus, nes skatina jaustis žmones pilnaverčiais visuomenės nariais, ugdo įgūdžius, plečia akiratį, suteikia įvairiapusių žinių. Bendruomenės žmonėms, tame tarpe ir vyresnio amžiaus suaugusiems, atsiveria platesnės galimybės realizuoti savo poreikius, padidėja užimtumas.

2. VYRESNIO AMŽIAUS SUAUGUSIŲ ĮGALINIMO GALIMYBĖS BENDRUOMENĖJE

2.1. Įgalinimo aptartis ir lygmenys

Sudėtinga vienareikšmiškai apibrėžti įgalinimą, nes vienintelio jo apibrėžimo nėra. Pirmą kartą terminą „įgalinti“ pavartojo anglų rašytojas H. L'Estrange XVII amžiuje. Jis reiškė „suteikti įgaliojimus“. Socialiniuose moksluose sąvoką „įgalinimas“ vartoja įvairios disciplinos: edukologija, sociologija, ekonomika, vadyba, politikos mokslai, lyčių studijos, socialinių mažumų tyrimai (Hur, 2006). Anot Tvarijonavičiaus (2014) terminą „įgalinimas“ kiekviena šių disciplinų interpretuoja skirtingai, o kasdienėje kalboje dažnai terminas „įgalinti“ vartojamas kaip sinonimas šiems posakiams: „suteikti įgaliojimus“, „suteikti atsakomybę“. „Įgalinimas – tai asmeninės, tarpasmeninės ar politinės galios didinimas, kad individai imtųsi veiksmų pagerinti savo gyvenimo situaciją, tai ne tik kliento gebėjimų skatinimas, bet ir motyvavimas, mokymas ir savęs vertinimo skatinimas, kad klientai patikėtų, jog yra kompetentingi, turi įgūdžių, reikalingų jų sveikam socialiniam funkcionavimui“ (Johnson 2003, p 277). Ališauskienė ir Miltenienė (2004) teigia, kad įgalinimas tai plėtojimas, skatinimas ir rėminimas individo ar grupės gebėjimų patiemis pasiekti tokį lygį, kuris leistų individui ar grupei kontroliuoti savo gyvenimą ir likimą. Analizuojant įgalinimą, svarbios kiekvieno individo asmeninės istorijos, taip pat ir individams bendros įgalinimo temos. Įgalinimas neturi starto ir pabaigos taško, nes įgalinimas – tai nuolatinės pastangos. Jis vyksta žmonėms geriau suvokiant savo gebėjimus bei alternatyvas bejėgiškumo patirtims, ir taip kuriant sau naujas kryptis. „Įgalinimas – procesas, kurio metu žmonės ar bendruomenės padidina savo gyvenimo kontrolę ar jo kūrimą, dalyvavimą sprendimuose, liečiančiuose jų gyvenimą“ (Kreisberg, 1992, p.18). Baršauskienė ir Leliūgienė (2001) pabrėžė, kad „įgalinimo“ terminą būtų galima aiškinti individo autonomiškumo ir dalyvavimo valdyme siekimu, nes įgalinimas siekia pusiausvyros tarp aplinkos ir individo. Tai procesas, kurio metu individas pajunta, kad kontroliuoja ar padeda kontroliuoti įvykius, kurie susiję su juo pačiu. Baršauskienė ir Leliūgienė (2001) teigia, kad įgalinimą taikliai iliustruoja pasikeitimo žiniomis teorija, kurios principas, kad kiekvienas individas turi kokių nors žinių ir jas gali suteikti kitiems. Lipinskienė daktaro disertacijoje (2002) išskiria du įgalinimo sampratos aspektus: 1) įgalinimas siejamas su individu, tai yra įgalintu laikomas tas individas, kuris turi galios veikti. Ši galia yra įgyjama, kai žmogus turi laisvę ir galimybę veikti skirtingai ir kas kartą geriau. Tuomet keliamas individo tikėjimas savimi ir savo sugebėjimais bei tikėjimas

sėkminga veikla nuolat kintančioje aplinkoje. Tačiau vienas individas to padaryti negali be išorinės paramos, dėl to tampa reikšminga kita įgalinimo dalis –tai išorinės aplinkos kūrimas; 2) įgalinimas siejamas su išorine aplinka, o dažniausiai su sąlygų, apimančių atsakomybės lygį, delegavimą, autonomiją, bei sąlygų sudarymu organizacijoje. Viena iš įgalinimo kryptių – psichologinio įgalinimo kryptis. Psichologinis įgalinimas yra svarbus reiškinys bendruomenėje. Pasak Kreisberg (1992) įgalinimas psichologine prasme reiškia, kad padidėja individo pasitikėjimas, nes svarbiausias įgalinimo siekis - padidėjusios individo galimybės prieiti prie vertingų išteklių ir juos kontroliuoti. Tai yra dalyvavimo kompetencijos įgijimas ir tokiu būdu individas pradeda „galėti užtikrinti“ savo atsakomybes bei teises. Psichologinis įgalinimas – tai būseną, kai individas jaučia, kad jo jėgoms atlikti darbus. Jis gali tuos darbus atlikti ir jis turi pakankamai energijos arba noro. Taigi, psichologinio įgalinimo būseną apibūdina noras ir jautimas, kad individas gali veikti. Anot Tvarijonavičiaus (2014) psichologinis įgalinimas neturi būti apibūdinamas kaip „yra“ ar „nėra“ reiškinys ir tai veikiau yra kontinuumas, kuriame nuo „yra“ iki „nėra“ egzistuoja ir tarpinės būsenos. Pasak autoriaus, individas gali turėti pojūčius: „šiek tiek“ įgalintas, „vidutiniškai“ įgalintas, „stipriai“ įgalintas. Remiantis Leliūgiene (2012) yra svarbus bendruomenės socialinis įgalinimas, nes tai procesas, kuriame grupėms ar individui, patiems rodant aktyvumą, jaučiant būtinybę bei atsakomybę, įsisavinamos tokios naujos žinios bei kompetencijos, kurios padėtų individams sėkmingai integruotis į nuolatinius pokyčius patiriančią visuomenę. Ji teigia, kad vienas iš socialinio įgalinimo agentų gali būti profesionalus, įgijęs aukštąjį universitetinį išsilavinimą, bendruomenės darbuotojas. Jis galėtų socialiniam įgalinimui pasitelkti aukštojo mokslo, kaip paslaugų teikėjo galimybes. Glinskienė ir Lipinskienė (2004) įgalinimo pagrindu laiko galimybę galvoti ir veikti kritiškai. Skirtų įgalinimui mokslininkų darbų analizė rodo, kad įgalinimo koncepcija nėra vienareikšmė. Ji – daugialypė, tačiau, kaip pastebi Forrest (1999), reikalingas sąžiningas įgalinimas, siekiant kontrolės sąmoningumo, dalyvavimo, persidengusios vizijos, save organizuojančios, pasidalintos lyderystės ir savininkiškumo jausmo savo darbui. Šie visi elementai yra susieti su išlaisvinančio įgalinimo procesu.

Bendriausiu požiūriu galios sąvoką galima apibūdinti kaip galimybę daryti įtaką individams, bendruomenėms, visuomenei, įvykiams, procesams, tuo pačiu metu įdiegiant naujoves. Remiantis tikslinio galutinio rezultato perspektyva, švietimo galia taip pat yra tiesiogiai nukreipta į asmenį, grupę žmonių, bendruomenes, visuomenes. Svarbu atsižvelgti į tai, jog pagrindinis tikslas yra pasiekti naujų žinių, supratimo, gebėjimų ir kompetencijų (Jucevičienė ir kt., 2010).

Įgalinimas yra kontekstualus reiškinys, nes egzistuoja įvairūs įgalinimo lygmenys bei įvairios įgalinimo rūšys (Ruškus ir Mažeikis, 2007). Anot Guogio (2011) socialinį įgalinimą sudaro atskirų asmenų arba kolektyvo galimybės priimti galutinius sprendimus ir patiems veikti savo gyvenimą. Taip pat socialinis įgalinimas turi apimti tiek asmeninę, tiek ir visuomeninę sritį. Įgalinime akcentuojamas savęs vertinimo stiprinimas, dalyvavimas, kova už savo teises, o individualių galių stiprinimo teorijos kalba apie savipagalbą. Gerulaitis (2007) teigia, kad postmodernistiniu požiūriu galia nėra baigtinis ir lokalizuotas vienetas. Ji pasireiškia kaip skirtingų diskursų, interesų, kultūrų ir motyvų santykis. Įgalinimas taip pat reiškia interaktyvų ir veiksmingai orientuotą procesą, atsakomybę už savo gyvenimą, ieškojimo procesus siekiant suderinamumo. Galima teigti, kad įgalinimas apima dalyvavimą bendruomenėje, konkrečių pokyčių procesuose. Taip pat įgalinimas siejama su įgalinančiu vieno individo poveikiu arba įgalinančių sąlygų kūrimu, siekiant kitam individui padėti veikti, pasiekti užsibrėžtą tikslą, įgyti žinių ir gebėjimų. Remiantis Gerulaičiu (2007) galima teigti, kad įgalinimas gali būti vertinamas įvairiai: 1) įgalinimas, kaip siekimas padidinti individo pasitikėjimą savimi, suteikiant jam reikalingą informaciją, išteklius, žinias; 2) įgalinimas kaip aplinkos, kuri skatina individą plėtoti savo žinias ir kompetenciją, kūrimas, sudarant tinkamas sąlygas individo autonomijai, laisvei, atsakomybei išreikšti.

Galima išskirti šiuos įgalinimo lygmenis: individualaus, grupinis, bendruomeninis, politinis. Individualus įgalinimo lygmuo – tai tikslų siekimas ir savo gyvenimo kontrolė. Grupinis įgalinimo lygmuo – tai drąsinimo ir savipagalbos priemonė, nes grupė yra puiki kritinio sąmoningumo ugdymo, savitarpio pagalbos priemonė. Politinis įgalinimo lygmuo charakterizuojamas kaip kritinio sąmoningumo plėtojimas. Bendruomeninio įgalinimo lygmuo pasižymi resursų mobilizavimu bendram gėriui, tikėjimu aktyvia demokratija, maksimaliu individų dalyvavimu, žmogaus teisių įgyvendinimu priimant jiems svarbius sprendimus. Bendruomeninis įgalinimas yra tinkamesnių sprendimų priėmimo kontrolė tose aplinkose, kuriose bendruomenė veikia. Individai kartu formuoja ir kelia tikslus, pasirenka priemones tikslams pasiekti ir vertina pasiektus rezultatus. Bendruomeninis įgalinimas reikšmingas tikėjimui aktyvia demokratija, aktyviam piliečių dalyvavimui, žmogaus teisių įgyvendinimui priimant reikšmingus sprendimus, o pati ryškiausia bendruomeninio įgalinimo savybė yra prieinamumas prie socialinių, ekonominių išteklių kūrimo (Ruškus ir kt., 2013).

Apibendrinant galima teigti, kad įgalinimas gali būti suprantamas kaip siekis, kad individai galėtų patys kontroliuoti savo gyvenimą visose srityse. Įgalinimas - tai galimybė daryti sprendimus arba juos įtakoti, turėti galimybę nuolat keistis ir tobulėti, savęs ir supančios aplinkos supratimas, išėjimas iš atskirties, dalyvavimas savipagalbos veikloje,

galimybė dalyvauti bendruomenės veikloje. Vadinasi, socialinis įgalinimas įtakoja socialinių problemų sprendimus. Socialinį įgalinimą sudaro ne tik konkreti individo problema, bet konkretus individas ir konkreti jo problema.

2.2. Įgalinimo reikšmė gyvenimo kokybės gerinimui bendruomenėje

Tarp veiksnių, turinčių įtakos suaugusių gyvenimo kokybei, yra ir bendruomenė. Bendruomenėje gyvenimo kokybė apima šias gyvenimo sferas: socialinę, sveikatos, ekonominę ir kultūrinę. Įvertinti suaugusio gyvenimo kokybę yra sudėtinga, nes gyvenimo kokybė yra plati koncepcija, kompleksiškai veikiama individo sveikatos, psichologinės būklės, nepriklausomumo, socialinio ryšio bei ryšio su aplinka (Valeikaitės ir kt., 2005). „Gyvenimo kokybė – tai individo vaidmens gyvenime suvokimas, atsižvelgiant į kultūrinės ir vertybines gyvenamojo meto sistemas bei į asmeninius tikslus, gyvenimo bei elgesio normas ir interesus, kurie priklauso nuo fizinės sveikatos, psichologinės būsenos, nepriklausomybės laipsnio, socialinių santykių, aplinkos faktorių bei asmenų įsitikinimų“ - tokį gyvenimo kokybės apibrėžimą pateikė Pasaulio sveikatos organizacija (PSO) 1996 metais „Gyvenimo kokybė yra įvairiapusis kiekvieno žmogaus esamų gyvenimo aplinkybių įvertinimas kultūros, kuriai jis priklauso, ir jo vertybių sistemos požiūriu. Tai pirmiausia subjektyvus gerovės suvokimas, apimantis fizinį, psichologinį, socialinį ir dvasinį lygmenis“ (Furmonavičius, 2001, p.128-132) suformulavo tokį gyvenimo kokybės apibrėžimą:

Subjektyvi gyvenimo kokybė atskleidžia, kaip suaugęs suvokia socialinės aplinkos sferas: viešąjį saugumą, sveikatos ir socialinę aplinką, gyvenamosios vietos estetiką, ekologiją, švarą, komunalines paslaugas, švietimą ir galimybes prasmingai leisti laisvalaikį. Subjektyvi gyvenimo kokybė taip pat parodo, suaugusio suvoktas įvertintas galimybes naudotis įvairiais socialiniais resursais, viešųjų paslaugų infrastruktūra, galimybes socialiai dalyvauti vietos bendruomenės veikloje. Subjektyviai patiriamą gyvenimo kokybę, arba laimę, psichologai dažnai laiko tapačia su individo mokėjimu džiaugtis, tuo ką turi ir kas esi (Merkys ir kt., 2008). „Objektyvi gyvenimo kokybė – tai objektyviais rodikliais indikatoriais / kriterijais įvertinta gyvenimo kokybė, kuri paprastai remiasi objektyviosios statistikos, kitų žinybinių institucijų pateikiama statistine informacija“ (Vazonienė, 2010, p.186-204). Anot Servetkienės (2012) statistiniai duomenys ir palyginimai su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis parodo prastą Lietuvos visuomenės sveikatos būklę, tame tarpe ir vyresnio amžiaus suaugusių. Įvertinus pagal statistinius duomenis: bendrą sergamumą ir mirtingumą nuo išeminių širdies ligų, tenkantį 100 tūkstančiui gyventojų ir sveiko gyvenimo trukmę -

Lietuva yra paskutinėje vietoje tarp Europos Sąjungos valstybių. Vertinant žmonių materialinę gerovę, išryškėja mūsų šalies atsilikimas pagal socialinę bei pajamų nelygybę. Lietuvos žmonių dvasinę būklę bei vertybines nuostatas parodo psichinės sveikatos, kultūros rodikliai, kurie yra žemi. Autorė teigia, kad vertybines nuostatas ir dvasinio gyvenimo turiningumą atskleidžia kultūros rodikliai, tokie kaip muziejų, koncertų lankymas bei knygų skaitymas, tačiau Lietuvoje statistika yra nedžiuginanti. Servetkienės (2012) nuomone, visuomenės kultūrinio neaktyvumo priežastys gali būti ekonominės sąlygos ir nuolatinis rūpestis dėl materialinės gerovės.

Situacijos bendruomenėje vertinimas ir bendruomenės įgalinimas didinti savo gyvenimo kokybę (2013) pabrėžia, kad gyvenimo kokybės užtikrinimas bendruomenėje visų bendruomenės narių ir institucijų atsakomybė. Vadinasi, didinant gyvenimo kokybę bendruomenėje svarbu, kad konkrečios įstaigos, darbuotojai prisiimtų aiškiai apibrėžtas atsakomybes ir įsitrauktų į gyvenimo kokybės gerinimo procesus. Svarbu apimti visus įvairių organizacijų veiklų lygmenis. Institucijų tarpusavio bendradarbiavimas yra neišvengiama būtinybė, norint pasiekti geresnės gyvenimo kokybės bendruomenėje. Bendruomenės lygiu tai būtų bendradarbiavimas tarp seniūnijos darbuotojų, sveikatos priežiūros specialistų, mokyklų specialistų, policijos pareigūnų, bendruomenių atstovų, bendruomenėje veikiančių nevyriausybinių organizacijų. Bendruomenės prevencinių grupių veikla yra metodas bendruomenės individų gyvenimo kokybės gerinimui, o tai sėkmingai yra diegiama ir Lietuvoje. Inicijuojant ir vykdant bendruomenės prevencinių grupių veiklą svarbu suprasti, jog šios grupės ne tik duoda didelę naudą jos nariams, bet ir šeimoms, bendruomenei, pavieniams asmenims, tame tarpe ir vyresnio amžiaus suaugusiems.

Apibendrinant galima teigti, kad veiksniai lemiantys individų gyvenimo kokybę yra susiję su individualiomis savybėmis ir materialine gerove. Bendruomenėje gyvenimo kokybė aprėpia įvairias gyvenimo sferas: socialinę, ekonominę, sveikatos, kultūrinę, todėl ją gerinant turėtų dalyvauti įvairių sričių organizacijos bei jų atstovai. Įgalinimas suteikia galimybę individams bei bendruomenėms pagerinti savo gyvenimo kokybę, dalyvaujant sprendimuose, kurie liečia jų pačių gyvenimą.

2.3. Edukacinės aplinkos įtaka suaugusių bendruomeniniame įgalinime

Mokslinėje literatūroje bet kokia besimokantįjį supanti aplinka, kuri daro įtaką jo mokymuisi, įvardijama kaip mokymosi aplinka, o bendrąja prasme edukacinė aplinka yra dinamiška informacinė mokymosi veiklos erdvė, kuri yra sukurta ir veikiama edukatoriaus.

Edukacinė aplinką sąlygoja ugdymo tikslas, jį atitinkantis turinys bei jo įsisavinimą paremiančios ugdymo formos, metodai, priemonės (Valinevičienė, 2013). „Šioje aplinkoje veikia besimokantysis, kurio mokymąsi per edukacinės aplinkos projekciją į jo mokymosi aplinką tiesiogiai sąlygoja edukacinės aplinkos veiksniai“ (Jucevičienė ir kt., 2010, p.99). Lipinskienė daktaro disertacijoje (2002) pastebi, kad mokymosi aplinkos, apima visas aplinkas: internetą, informavimo priemones, darbo organizacijas ir kt. Taip pat apima ir edukacines aplinkas. Anot autorės, mokslinėje literatūroje galima išvelgti, kad kai kurie mokslininkai, nagrinėdami edukacines aplinkas, naudoja terminą “mokymosi aplinka”. Pažymėtina, kad šiuo atveju jis reiškia edukacinės aplinkos sąlygotą mokymosi aplinką. Tautkevičienė (2005) pastebėjo, kad neatsižvelgiant į tai kokią edukacinę ar mokymosi aplinką kuria edukatoriai - kiekvienas besimokantysis šią aplinką identifikuoja individualiai pagal turimą patirtį, kompetenciją, vertybines nuostatas arba motyvaciją.

Pasak Jucevičienės ir Tautkevičienės (2005) edukacinės aplinkos gali būti natūralios ir specialiai organizuotos. Autorės išvelgė, kad edukacinė aplinka privalo turėti edukacinį poveikį žmogui bei edukacinę vertę, kuri suprantama kaip gebėjimas edukacinėmis priemonėmis parengti individą spręsti jam iškylančias gyvenimo bei veiklos problemas. Turininga mokymosi aplinka turi suteikti galimybę siekti mokymosi tikslų naudojant įvairius mokymosi stilius ir informacijos, žinių pristatymo būdus, o besimokantieji patys turi spręsti, kas jiems svarbu, nes tik taip skatinami geresni mokymosi rezultatai. Perspektyvi mokymosi aplinka, turi būti organizuota taip, kad žmogus šioje aplinkoje norėtų mokytis ir pasijustų galįs asmeniškai tobulėti (Jucevičienė ir Tautkevičienė, 2004). Ivanauskienė (2004) teigia, kad esant sunkiai situacijai, individai dažniausiai neturi žinių, kaip bendrauti su sistema. Jie nemano, kad gali tikėtis kokio nors pasikeitimo, be to jiems trūksta pasitikėjimo savimi, kuris būtinas stengiantis pakeisti situaciją. Pasak Lipinskienės (2002) autonomija kaip įgalinančios aplinkos bruožas išryškėja tuomet, kai įvairūs trukdžiai laisvei pasirinkti būna jau panaikinti. Anot Valinevičienės (2013) bendruomeninio įgalinimo uždavinys yra kompensuoti individo anksčiau patirtus gyvenimo nuostolius. Pasak Ivanauskienės (2004) pagrindinė ir itin reikšminga įgalinimo strategija yra tarpusavio pagalba, apjungianti psichologinius, socialinius pagalbos aspektus. Lipinskienė (2002) pažymi, kad į įgalinimą galima pažiūrėti iš dviejų perspektyvų: 1) įgalinimas kaip siekimas padidinti asmens pasitikėjimą savimi suteikiant jam reikalingą informaciją, išteklius, žinias; 2) įgalinimas kaip tinkamos aplinkos, skatinančios individą plėsti savo žinias ir kompetenciją, sukūrimas, užtikrinant galimybes laisvei bei atsakomybei išreikšti.

Edukacinė aplinka veikia mokymąsi ir taip pat daro poveikį besimokančiųjų motyvacijai bei požiūriui į mokymąsi. Inovacijoms palankią aplinką galima sieti su optimaliomis sąlygomis individams gauti reikalingas priemones, paramą, informaciją. Turi būti galimybė visada naudotis informaciniais, materialiais, žmogiškaisiais ištekliais. Taip pat svarbu sudaryti palankią aplinką palaikyti besimokančiojo vidines savybes bei užtikrinti išorines sąlygas, nes išorinės sąlygos suteiktų mokymosi galios (Indrašienė ir Merfeldaitė, 2011). Pasak Zuzevičiūtės (2006) suaugę dažniausiai mokosi siekdami išspręsti darbo problemas arba klausimus susijusius su socialiniu statusu, šeima, sutuoktiniu. “Neatsitiktinai Lietuvos socialinio darbo praktikoje vis aktualesnė tampa bendruomenės gyvenimo galia. Bendruomenei priskiriamas socialinis bendradarbiavimas tarp atskirų sistemų, kuris skatina bendrumo dvasią ir bendruomeniškumo jausmus” (Valinevičienė, 2013, p.91-112).

Apibendrinant galima teigti, kad didelę įtaką kuriant edukacinę aplinką turi besimokančių aprūpinimas reikalingais materialiais ištekliais. Svarbu suteikti galimybę mokytis - įgalinti mokymąsi. Įgalinimas mokytis reikšmingas, nes gali būti suvokiamas kaip edukacinė vertė.

3. BENDRUOMENĖS ĮGALINANTI PAGALBA VYRESNIO AMŽIAUS SUAUGUSIEMS

3.1. Vyresnio amžiaus suaugę – senėjančios visuomenės dalis

Pasaulinė sveikatos organizacija (PSO) rekomenduoja suaugusių gyvenimo amžiaus tarpsnius skirstyti į tokias grupes: iki 44 metų – jaunas; 45–59 metai – vidutinis amžius; 60–74 metai – pagyvenęs ir tai reiškia, kad asmuo yra fiziškai pajėgus ir gali būti socialiai aktyvus; 75–90 metų – senas; 90 metų ir daugiau – ilgaamžis. Kaip apibūdinti sąvoką “vyresnis amžius”? 1983 metais Pasaulinė Senėjimo asamblėja pasiūlė demografinį senėjimo kriterijų – 60 asmens gyvenimo metus, kaip skiriamąją ribą tarp vidutinio ir vyresnio amžiaus: iki 60 metų – vidutinis amžius, nuo 60 metų – vyresnis amžius (Koncevičienė ir kt., 2013). Šiame magistro darbe vyresnis amžius apima 59 - 85 metus.

Pasaulio gyventojų (tame tarpe ir Lietuvoje gyvenančių žmonių) senėjimas tampa viena svarbiausių problemų išsivysčiusiose šalyse. Gyventojų amžiaus struktūros pokyčiai iškelia naujas socialines ir ekonomines problemas (didėja ekonominė našta darbingiems gyventojams, labai skirtingi vaikų ir senyvo amžiaus suaugusių išlaikymo kaštai). „Dėl ženkliai sumažėjusio gimstamumo, didelio darbingo amžiaus gyventojų mirtingumo bei didelės jaunimo emigracijos per pastaruosius du dešimtmečius keitėsi Lietuvos gyventojų amžiaus struktūra. Vyko spartus gyventojų amžiaus struktūros senėjimas: 60 metų ir vyresnių žmonių dalis bendrame gyventojų skaičiuje padidėjo nuo 16 % 1990 m. iki 24,2 % 2014 m. (metų pradžioje) ir gerokai viršijo 0 – 14 metų vaikų dalį, kuri atitinkamai sumažėjo nuo 23 iki 14,6 %. 65 metų ir vyresnių suaugusių dalis 2014 metais jau sudarė arti penktadalio (18,4 %) visų gyventojų (1990 m. – 11%). Lietuva gyventojų senėjimo tempais net aplenkė beveik visas Europos Sąjungos šalis ir pagal senatvės lygį artėja prie aukščiausių gyventojų senėjimo rodiklių turinčių šalių“ (http://demografija.vdu.lt/wp-content/uploads/demografija_visiems_nr_1.pdf). Pasak Gruževskio ir Pociaus (2002) žmonių gyvenimo trukmės ilgėjimas yra susietas su pensinio amžiaus gyventojų skaičiaus dinamika. Kaip ir kitose Europos šalyse, Lietuvoje didėjo pensinio amžiaus gyventojų dalis. Jei Lietuvoje 1970 metais pensinio amžiaus gyventojai sudarė 17,7 procentų visų gyventojų, tai 2000 metais jie sudarė jau 20,2 procentų. Šie skaičiai išryškina, kad per 30 metų pensinio amžiaus gyventojų skaičius padidėjo net 2,5 procentais. Galima teigti, kad iki 2025 metų (remiantis ilgalaikėmis socialinėmis prognozėmis) pensinio amžiaus suaugusių skaičius gali siekti net 23 procentus.

Gyventojų senėjimą Lietuvoje sąlygoja mažėjantis gimstamumas, gyventojų emigracija, ilgėjanti vidutinė gyvenimo trukmė. Anot Butėnaitės ir Bulotaitės (2011) specialistai, kurie rūpinasi vyresnio amžiaus suaugusiais, pažymi, kad labai svarbu padėti jiems rasti gyvenimo prasmę. Pabrėžtina, kad vyresnio amžiaus suaugusių savižudybių skaičius yra didesnis nei likusios gyventojų populiacijos. Nustatyta, kad savižudybių priežastis yra beprasmybė 57 procentų vyresnių nei 60 metų vyrų ir 75 procentų tokio pat amžiaus moterų. Gyvenimo prasmė išgyvenama, kai žmogus įsisąmonina savo žmogiškąją būtį bei tampa už ją atsakingas, dėl to kiekvienas individas gali ją individualiai pajusti skirtingomis aplinkybėmis. Kairys (2002) pastebėjo, kad jaunesnio amžiaus žmonės vyresnį amžių vertina negatyviau, nes vyresnį amžių sieja su senatvišku silpnumu ir priklausomybe nuo kitų, o vyresnio amžiaus asmenys į senėjimą žiūri pozityviau - jiems toks laikas, kai po daugelio įtempto darbo metų galima leisti savo dienas laisviau ir ramiau. Kairys (2002) teigia, kad dramatišką senėjimo poveikį švelnina jo laipsniškumas, nes dažniausiai suteikiama galimybė po truputį prisitaikyti prie blogėjančios gyvenimo kokybės, netgi numatyti nemalonius įvykius bei iš ankščiau ruošti jiems. Senėjimas lemia individo vaidmenų pasikeitimus, o vienas jų - išėjimas į pensiją. Tai reiškia, kad asmuo netenka darbo, praranda užimtumą, bet išlaiko tam tikras pajamas, nors mažesnes, gaunamas remiantis ankstesniais darbinės veiklos metais. Černius (2006) skiria šias užduotis, kurios neišvengiamai atsiranda vykstant senėjimo procesui: prisitaikymas prie mažėjančių fizinių jėgų ir silpnėjančios sveikatos, prisitaikymas prie pensininko gyvenimo bei mažesnių pajamų, susitaikymas su sutuoktinio mirtimi, ryšio užmezgimas su kurios nors savo amžiaus grupės individualais, tenkinimas savo socialinių ir visuomeninių įsipareigojimų, sukūrimas patenkinamų gyvenimo sąlygų. Kairys (2002) pabrėžia, kad asmeninio prisitaikymo lygis vyresniame amžiuje yra aukštas, jeigu individas nugali nusivylimus, sprendžia konfliktus bei pasiekia priimtina pasitenkinimą. Gerai prisitaikęs vyresnio amžiaus suaugęs yra laimingas, pasitikintis savimi bei bendraujantis, gerbia save ir noriai siekia užsiimti produktyvia veikla. „Aktyvaus senėjimo pagrindu kuriamos socialinės politikos uždavinys yra visų amžiaus grupių gyventojų rengimas sąmoningai aktyviai senatvei. Priemonė tokiam uždaviniui įgyvendinti – visuomenės švietimas, kaip išvengti ligų, neįgalumo, gebėjimų praradimo ir kt. Aktyvaus senėjimo strategija turi būti įtraukianti ir įgalinanti, turi kurti įvairias aktyvumo formas, motyvuoti ir plėsti galimybes išlikti aktyviems ir savarankiškiems“ (Dromantienė ir Česnuitytė, 2011, p.261).

Remiantis statistiniais duomenimis, galima teigti, kad vyresnio amžiaus suaugusių skaičius pastoviai auga. Gyventojų skaičiaus ir amžiaus prognozės rodo, kad augs ir

perspektyvoje. Gilėjantis demografinis senėjimas tampa viena svarbiausių socialinių ir ekonominių problemų. Tačiau remiantis vien tik chronologiniu amžiumi negalima nuvertinti vyresnio amžiaus suaugusių sugebėjimo prisitaikyti prie supančios aplinkos ir gyvenimo pokyčių.

3.2. Vyresnio amžiaus suaugusių nepakankamai aktyvaus gyvenimo priežastys

Svarbu įvardinti pagrindines problemas, su kuriomis susiduria vyresnio amžiaus suaugę. „Bendruomenės ir jų nariai kasdien susiduria su sveikatos, senėjimo, socialinės izoliacijos, skurdo, atskirties, švietimo problemomis, kurias lemia intensyvūs globaliniai ir nacionaliniai pokyčiai. Bendruomeniniai ryšiai tampa esmine senstančio žmogaus prielaida jo gyvenime“ (Večkienė ir Večkys, 2003, p.14–20). Remiantis šiais autoriais galima teigti, kad vyresnio amžiaus suaugusių problemos yra susijusios su biologinio, psichologinio bei socialinio senėjimo pasekmėmis. Biologinius senėjimo pokyčius lemia natūralus fizinis individo senėjimas. Vyresnis amžius charakterizuojamas biologinių ir biocheminių rezervų, fiziologinių procesų mažėjimu bei silpnėjimu. Dažnai kokios nors individo funkcijos sutrikimas trikdo viso organizmo veiklą, atsiranda negalia, todėl neišvengiamas tampa kvalifikuotos profesionalios medicininės pagalbos poreikis. Večkienė ir Večkys (2003) pastebi, kad dauguma vyresnio amžiaus suaugusių biologinius pokyčius priima sunkiai, o tai natūraliai sąlygoja individo psichologinę būseną. Psichologinis senėjimas – tai tam tikri elgesio pakitimai, pasireiškiantys senstant, o tai siejama su pažinimo įgūdžių pakitimais, asmenybės pakitimais bei emocinio elgesio kitimu. Svarbus faktorius yra tai, kaip pats vyresnio amžiaus suaugęs priima išgyvenamas netektis ir praradimus, nes nuo asmenybės bruožų priklauso sugebėjimas prisitaikyti prie pokyčių. Kuršė (1989) teigia, kad senėjimas socialine prasme – reiškia judėjimą socialinio statuso laiptais. Vyresnio amžiaus suaugęs yra socialinės aplinkos dalis, nes jis turi asmenišką reakciją į visuomenišką užduotį ir vaidina tam tikrą socialinį vaidmenį, kurį teko priimti savo gyvenimo eigoje. Autorius pastebi, kad darbinės veiklos nutraukimas, susilpnėjęs tėvystės – motinystės vaidmuo, atsiskyrimas nuo draugų ir pažįstamų, sutuoktinio netektis, žymus nerealizuoto laiko padidėjimas - pagrindiniai socialinio senėjimo veiksniai sąlygojantys gyvenimo kokybę.

Socialinė atskirtis ir jos pasekmė yra vyresnio amžiaus suaugusių nedalyvavimas bendruomenės gyvenime, o tai susiję su daugeliu faktorių: skurdu, kuriam pirmiausia turi įtakos mažos pajamos, diskriminacija, bedarbyste, nepakankamais įgūdžiais, netinkamu ar nepritaikytu būstu, šeimos problemomis, nuolat prastėjančia sveikata, nusikalstamumu,

socialinių paslaugų, informacijos nepasiekiamumu (Čepėnaitė, 2008). Večkienė ir Večkys (2003) teigia, kad tapę pensininkais ir praktiškai nebedalyvaujantys formalioje veikloje vyresnio amžiaus suaugę Lietuvoje dažnai apsiriboja individualia veikla: sodininkyste, televizija, rankdarbiais. Tai atskleidžia vyresnio amžiaus suaugusių neprisitaikymą prie pakitusios socialinės erdvės. „Senatvę kaip socialinę riziką apibūdina požymiai: sumažėjusios pajamos, socialinė izoliacija, prastėjanti sveikata“ (Dromantienė ir Česnuitytė 2011, p.258). Autorės pažymi, kad vyresniame amžiuje itin svarbus artimų žmonių palaikymas, kad neatsirastų vienišumo problema. Su socialine izoliacija ir vienišumu susijęs išėjimas į pensiją, socialinio tinklo irimas, bendras bejėgiškumas. Jei vyresnio amžiaus suaugę turi veiklos, turi vaikus, draugus, kaimynus, tai jie nesijaučia arba mažai jaučiasi vieniši. Taip pat socialinė izoliacija pasireiškia bendravimo stoka kokybės ir kiekybės atžvilgiu. Čepėnaitė (2008) teigia, kad reali vyresnio amžiaus suaugusių gyvenimo tikrovė yra ta, kad galių stiprinimas bei dalyvavimas yra apribotas, dažnai susijęs su atsirandančiomis sveikatos problemomis, ligomis. Išplėtos paslaugos, pailgėjusi individų gyvenimo trukmė, kiti faktoriai sąlygoja, kad vyresnio amžiaus suaugę, dar ilgą laiką gyvendamas bendruomenėje, yra aktyvus savo ir bendruomenės išteklių kūrėjas. Pokyčiai visuomenėje turėjo įtakos, kad ir vyresnio amžiaus suaugę, kaip ir kiti visuomenės nariai, būtų vertinami kaip aktyvūs visuomenės gyvenimo dalyviai. Večkienė ir Večkys (2003) pabrėžia, kad pinigų trūkumas, materialiniai sunkumai – tai dažnai vyresnio amžiaus suaugusių akcentuojama, jų veiksmus ir sveikatos išsaugojimo galimybes ribojanti priežastis. Vyresnio amžiaus suaugusių nuomone, išsprendus materialines problemas, išsispręstų ir visos kitos, bet yra giluminės struktūros ir kapitalo tipai, veikiantys individo elgseną. Kairys (2002), kalbant apie vyresnio amžiaus suaugusių finansinę padėtį pastebėjo, kad asmenys, kuriems artėja pensinis amžius, dažnai nerimauja dėl būsimų permainų, bet daugeliu atvejų patirtis liudija, kad išėjimas į pensiją gali būti malonus. Tačiau yra ir kitokių patirčių: išėjęs į pensiją, vyresnio amžiaus suaugę jaučiasi nereikalingas, nenaudingas, to pasekmė - prasideda psichologinio pobūdžio problemos. Į pensiją išėjusiam vyresnio amžiaus suaugusiam tenka peržiūrėti savo vaidmenį, nes pasikeitė jo socialinis statusas – iš dirbančio asmens jis tapo pensininku, o tai liečia ir jo aplinkos žmones, ir jo šeimos narius. Pabrėžtina, kad vieniems asmenims išėjimas į pensiją gali reikšti krizę, o kitiems – ilgai laukto bei suplanuoto pasikeitimo įgyvendinimas. Našlystė taip pat gali iškelti panašias problemas (Kairys, 2002).

Apibendrinant galima teigti, kad ilgėjant gyvenimo trukmei ir senstant visuomenei vis aktualesne tema tampa vyresnio amžiaus suaugusių aktyvus bei sveikas gyvenimas. Senėjimas yra daugiaplanis procesas, kuris susideda iš biologinių, socialinių, funkcinių bei psichologinių

aspektų, todėl sprendžiant senėjimo klausimus, svarbu kelti visavertį vyresnio amžiaus suaugusių gyvenimą, sudaryti tinkamas savirealizacijos sąlygas. Svarbi problema - vyresnio amžiaus suaugusių visaverčio gyvenimo užtikrinimo galimybės.

3.3. Socialinių paslaugų prieinamumas vyresnio amžiaus suaugusiems

Socialinės paslaugos - tai viena reikšmingiausių socialinės apsaugos krypčių, kurios svarba neabejotina siekiant užtikrinti visavertį gyvenimą labiausiai pažeidžiamų asmenų grupėms, tame tarpe ir vyresnio amžiaus suaugusiems. Lietuvos Respublikos vyriausybė yra pritarusi socialinės paramos koncepcijai. Joje apibrėžiama socialinė parama bei jos teikimo būdai. Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatymas apibrėžia: teikiamas socialines paslaugas, jų organizavimą, teikimo ir gavimo sąlygas, socialinių paslaugų finansavimo principus, socialinių paslaugų teikėjų ir gavėjų santykius. Socialinių paslaugų katalogas nustato socialinių paslaugų rūšis ir jų sudėtingumą, socialinių paslaugų turinį. Organizuojant bei teikiant socialines paslaugas svarbu atsižvelgti į individų poreikius, padedančius atkurti jų ir visuomenės santykius. Mūsų visuomenę sudaro ne tik jauni, intelektualiai ir fiziškai pajėgūs asmenys, bet ir tie, kuriems savimi pasirūpinti sunku. Žemas gimstamumo lygis, jaunimo emigracija lemia spartų Lietuvos gyventojų senėjimą. Dažnai vyresnio amžiaus suaugę susiduria su sveikatos, apsitarnavimo buityje bei prisitaikymo visuomenėje problemomis. Kaimo vietovėse gyvena nemaža gyventojų dalis. Kaimuose ir vienkiesiuose gyvenančių asmenų socialinių paslaugų plėtojimui ir socialinės atskirties prevencijai reikalingas ypač didelis dėmesys. „Kaimo bendruomenės yra teritorinės bendruomenės, kurių nariu tampama, pasirinkus gyvenamąją vietą. Kaimo vietovėms būdinga: prastesnis kaimo socialinės infrastruktūros objektų aprūpinimas materialine – technine baze, daug žemesnė kaimo socialinės infrastruktūros paslaugas teikiančių darbuotojų kvalifikacija, specifinė kaimo vietovių apgyvendinimo sistema, kaimo gyventojų prisirišimas prie namų. Kaimo gyventojams senėjant yra didesnis įvairių paslaugų vietinėje bendruomenėje poreikis“ (Kavaliauskienė ir Skridlaitė, 2013, p.124–130).

Svarbu apibūdinti socialinių paslaugų prieinamumo sąvoką. Anot Tamutienės ir Naujanienės (2013) galima išskirti du prieinamumo tipus: potencialus ir realizuotas prieinamumas. Potencialus prieinamumas apibrėžiamas darant prielaidą, kad asmenys nori ir gali gauti paslaugą laiko, vietos ir finansų požiūriu. Realizuoto prieinamumo perspektyva siejama su paslaugų vartotojų patirtimi, nustatant trukdžius, kurie buvo įveikti arba yra neįveikiami siekiant naudotis, naudojantis ar atsisakant paslaugų. Autorės pastebi, kad kai

kuriais atvejais paslaugų prieinamumas apibrėžiamas per sveikatos priežiūros paslaugų prizmę ir yra skiriamas didesnis dėmesys paslaugų tinkamumui, įperkamumui, pasiekiamumui, adekvatumui, priimtinumui. Pasak Tamutienės ir Naujanienės (2013) pažymėtina, kad sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumo problematika yra labiau ištyrėta nei socialinių paslaugų prieinamumo. Vyresnių amžiaus suaugusiems socialinei globai užtikrinti steigiamos socialinių paslaugų įstaigos: dienų centrai, bendruomenės centrai, socialinių paslaugų centrai (stacionarių globos įstaigų pagrindu), teikiantys ir nestacionarias paslaugas.

Apibendrinant galima teigti, kad svarbus uždavinys keliamas socialinių paslaugų sistemai yra teikti socialinę pagalbą įvairiomis nepiniginėmis formomis ir globos pinigais tiems vyresnio amžiaus suaugusiems, kurie negali patys savimi pasirūpinti. Bendruomenė yra terpė arba priemonė, kuri siekia sudaryti tinkamas aplinkybes, kad individai galėtų kuo geriau ir ilgiau realizuoti savo potencialą.

3.4. Vyresnio amžiaus suaugusių įtraukimas į bendruomeninę veiklą

Nėra tinkamai išplėtotą bendruomeninės vyresnio amžiaus suaugusių organizacijos, kurios galėtų organizuoti pagalbos sau grupes ir teiktų bendruomenines paslaugas. Bendruomenė yra vieta, kur asmuo susiformuoja kaip asmenybė, o kiekvieną asmenybę, nors ji ir unikali, su kitais asmenimis jungia nematomas bendrystės jausmas. Galima pabrėžti emocinio ryšio svarbą bei pažymėti, kad bendruomenės narius vienija ne tik bendri interesai, bet ir vienodos vertybės, jie yra linkę aukotis dėl vienas kito ir bendruomenės gerovės. Telkiant bendruomenes bei organizuojant jų veiklą ypatingai reikšmingą vaidmenį atlieka lyderis, suburiantis branduolį ir vedantis bendruomenės narius link suplanuotos vizijos. Pats didžiausias bendruomenės turtas yra žmogiškieji ištekliai, nes dažnai bendruomenės tampa pirmuoju karjeros laipteliu ir puikia galimybe užmegzti naujus kontaktus. Galima teigti, kad bendruomenės turi išskirtinę padėtį žmogiškųjų išteklių prasme, nes jų veikla yra paremta savanorišku darbu (Stasiukynas, 2014). Pasak Čepienės (2011) svarbią reikšmę įgyja darbas su savanoriais, jų motyvavimas bei komandinis darbas, nes bendruomenę stiprina problemų sprendimas komandoje, įtraukiant kuo daugiau bendruomenės narių. Komandiniu darbu paremtai organizacijai, tame tarpe ir bendruomenei, nesunku pasiekti užsibrėžtus tikslus ir lengviau pritraukti bendraminčius. Pilipavičius (2007) teigia, kad bendruomeninės organizacinės veiklos efektyvumą lemia priklausomybės įvaldymo laipsnis, gebėjimas savarankiškai verstis bei išgyventi bet kokiomis sąlygomis, bendruomeniniai sutarimai dėl

gyvensenos kokybės gerinimo ir ateities, geros kaimynystės sąlygos. Bendruomeninė organizacija savo veiklą turi orientuoti ir vystyti bendruomeninės savivaldos formavimo linkme. Pasak autoriaus, bendruomeninės savivaldos formavimas pasireiškia organizacinėje kaitoje, apimant bendruomenės, kaip steigiamojo sambūrio, bendruomenės kaip organizacijos ir savivaldos sistemos, formavimą. Galima išskirti šias organizacines bendruomeninės veiklos formas: 1) bendruomenės steigiamasis sambūris; 2) bendruomeninė organizacija; 3) bendruomeninė savivalda. Pilipavičius (2007) pastebi, kad bendruomeninė veikla, pasireiškia organizacinėje kaitoje, pereinant nuo bendruomenės, kaip steigiamojo sambūrio link bendruomenės, kaip savivaldos sistemos.

Čepienė (2011) pažymi, kad vienas labiausiai prioritetinių bendruomenės vaidmenų yra individo socialinės inteligencijos ugdymas. Bendruomenės ugdymo metodą padeda geriau suprasti šios teorinės sąvokos: įgalinimas, ryšio palaikymas ir bendravimo veikla. Autorė pastebi, kad vietinės bendruomenės ugdymas turi būti organizuotas taip, kad kiekvienas individas galėtų pats perduoti savo žinias, o mainais gauti žinių iš artimos aplinkos. Sudėtingiau organizuoti bendruomenės ugdymą kai žmonės, tame tarpe ir vyresnio amžiaus suaugę, gyvena visuomenėje, kurioje nėra palaikomas ryšys tarp individų, kur vyrauja atsiskyrimas bei racionalistinis šiuolaikiškumas. Čepienės (2011) nuomone būtina kurti naujus ryšius ir naujas struktūras, kurios suartina individus, pavyzdžiui, bendravimo sistemas, bendruomenės centrus. Šioje veikloje ypač yra svarbu lygiaverčiai santykiai ir pasitikėjimas vyresnio amžiaus suaugusiu. Nemažiau svarbi problema – vyresnio amžiaus suaugusių visaverčio gyvenimo užtikrinimo galimybės. Ši problema itin aktuali asmenims, kurie iki pensinio amžiaus gyveno socialiai aktyvų gyvenimą. Todėl, vienas iš prioritetinių uždavinių yra vyresnio amžiaus suaugusių švietimas ir jų integravimas į informacinę visuomenę. Anot Baršauskienės ir Leliūgienės (2001) didėjant migracijai, gyventojų mobilumui, keičiantis informacinėms technologijoms, individas turi sugebėti pats save keisti, mokytis, tobulėti, nuolat atnaujinti savo žinias bei įgūdžius, prisitaikyti prie gyvenime vykstančių pokyčių.

Apibendrinat galima teigti, kad reikšmingą vaidmenį vyresnio amžiaus suaugusių socialinei gerovei gali suvaidinti sugebėjimas keistis, žinių ir įgūdžių atnaujinimas, prisitaikymas prie vykstančių pokyčių bei aktyvus dalyvavimas bendruomeninėje veikloje, siekiant savęs įgalinimo.

4. BENDRUOMENĖS VAIDMENS VYRESNIO AMŽIAUS SUAUGUSIŲ ĮGALINIME EMPYRINIS TYRIMAS

4.1. Empirinio tyrimo metodologija

Tyrimo metodas ir instrumentas. Kiekybiniai tyrimo metodai – tai metodų visuma, kuri suteikia galimybę gauti naujų sociologinių žinių, pertvarkytų bei formalizuotų šiuolaikinės matematikos, skaičiavimo technikos pasiekimų lygiu (Tidikis, 2003). Kiekybinis tyrimas – tai struktūrizuotas, besiremiantis iš mokslinės problemos kylančia hipoteze tyrimas, taikant statistinius metodus tyrimo duomenims apdoroti ir nagrinėjamam reiškiniui aprašyti. Kiekybiniu tyrimu stengiamasi kurti ir patvirtinti bendras individo elgesio teorijas. Kiekybiniam tyrimui labiau būdingas normatyvinis požiūris. Normatyvinio požiūrio atstovai pagrindine realybe laiko grupiškumą nepriklausantį nuo atskiro asmens ir stengiasi sukurti universalią teoriją, galinčią paaiškinti žmonių elgesį. Kiekybiniu tyrimu ieškoma požymių, kurie matuojami, skaičiuojami, siekiant vienintelio paaiškinimo - dėsnių universalumo. Kiekybinių tyrimų privalumas yra tas, kad viskas išreiškiama skaičiais, galima nustatyti tam tikrų reiškinių ryšius. Juose paprastai naudojami klausimynų, testų metodai, renkami duomenys apibrėžti iš anksto, o duomenys koduojami (Kardelis, 2007). Klausimynas – vienas iš populiariausių sociologinio tyrimo metodų. Tai klausimų rinkinys, kurį pagal taisykles užpildo respondentas. Pateikus keletą klausimų galima greitai gauti naudingą bei išsamią informaciją. Pats efektyviausias tyrimo būdas norint apklausti respondentus ir sudaryti bendrą visos populiacijos nuomonę yra anketavimas (Tidikis, 2003).

Tyrimo tikslui ir uždaviniams įgyvendinti buvo parengtas struktūruotas tyrimo instrumentas – respondentų kiekybinės apklausos klausimynas. Klausimynas sukurtas remiantis metodologiniais principais (Kardelis, 2007). Rengiant klausimyną, buvo remtasi atlikta mokslinės literatūros analize ir metodine literatūra. Anoniminį klausimyną sudaro uždaro tipo klausimai į kuriuos pateikiama keli alternatyvūs atsakymai. Atsižvelgiant į respondentų amžių (59 – 85 m.) klausimynas buvo pritaikytas respondentų galimybėms į jį atsakyti. Klausimynas sudarytas iš dvidešimt keturių nominalinės skalės klausimų, kai atsakydamas į klausimą respondentas turi pasirinkti vieną atsakymo variantų bei vieno raginės skalės klausimo. Klausimyną sudaro įvadinė ir pagrindinė dalys. Įvadinėje dalyje pristatoma tyrėja, tyrimo tikslas, pabrėžiama tyrimo anonimiškumas bei paaiškinama kaip pildyti klausimyną, o pagrindinę dalį sudaro klausimai ir atsakymų pildymo instrukcija (žiūrėti 1 priedas).

Tyrimo instrumento fokusavimo kryptys šios:

- 1) išsiaiškinti šiuolaikinės bendruomenės svarbą;
- 2) išsiaiškinti įgalinimo galimybes bendruomenėje;
- 3) išsiaiškinti bendruomenės pagalbą vyresnio amžiaus suaugusių įgalinime.

Tyrimo duomenų apdorojimas. Siekiant įgyvendinti iškeltą tyrimo tikslą ir uždavinius, tyrimo duomenys buvo apdorojami bei analizuojami naudojantis SPSS (Statistic Package for Social Science) for Windows 17.00 programiniu paketu, kuriuo buvo skaičiuojama aprašomoji statistika (standartiniai nuokrypiai, vidurkiai), Pearson koreliacija, Chi- kvadrato testas. Tyrimo duomenyse ieškoma statistinio reikšmingumo tarp respondentų lyties, išsilavinimo, amžiaus ir bendruomenės svarbos jų gyvenime. Ryšys tarp dviejų nepriklausomų kintamųjų vertintas remiantis Spearmano rangine koreliacija. Naudojami statistinių hipotezių patikimumo žymenys: $p < 0,05$ – statistiškai reikšmingas; $p < 0,01$ – statistiškai labai reikšmingas; $p < 0,001$ – ypač reikšmingas. Bendruomenės vaidmens vyresnio amžiaus suaugusių įgalinime įvertinimui naudojamas skalės vidinio patikimumo laipsnis įvertintas pagal Kronbacho alfa kriterijaus reikšmę. Skalės vidinis patikimumas laikomas aukštu, jei Kronbacho alfa kriterijaus reikšmė yra didesnė negu 0,9; geras - jei didesnė negu 0,8; pakankamas jei kriterijaus reikšmė yra didesnė negu 0,7 (Vaitkevičius, Saudargienė, 2006).

Tyrimo imtis. Norint nustatyti bendruomenės vaidmenį įgalinant vyresnio amžiaus suaugusius apklausta 59 - 85 metų amžiaus suaugę, kurie gyvena Tauragnų krašto bendruomenėje (Utenos rajonas). Tyrimui įgyvendinti naudojama tikslinė respondentų atranka. Pagrindinis atrankos kriterijus – amžiaus. Potencialūs respondentai - ne jaunesni nei 59 metų ir ne vyresni nei 85 metų amžiaus. Tauragnų krašto bendruomenės (Utenos rajonas) vyresnio amžiaus suaugusių skaičius (generalinė imtis) yra 507 asmenys. Pasirinktas imties tūris yra 218 respondentų (<http://www.apklausos.lt/imties-dydis>).

Tyrimo organizavimas. Siekiant nustatyti bendruomenės vaidmenį įgalinat vyresnio amžiaus suaugusius, tyrimas atliktas 2015 metų balandžio ir gegužės mėnesiais Tauragnų krašto bendruomenėje (Utenos rajonas). Buvo gautas respondentų sutikimas dalyvauti tyrime. Tyrime respondentai dalyvavo savanoriškai ir geranoriškai, buvo supažindinti su pagrindiniais reikalavimais pildant klausimynus. Respondentai buvo informuoti, kad tyrimo duomenys nebus panaudojami kitiems tikslams, kad atsakymai išliks anoniminiai, nebus nurodoma asmeninių duomenų. Dauguma klausimynų nunešta respondentams į namus, kiti išdalinti susitikimų, užsiėmimų metu. Buvo respondentų, kurie dėl nepasitikėjimo, silpnos regos ar baimės, kad gali ne taip suprasti, prašė, kad būtų perskaitomi klausimai ir pažymimas jų

nurodytas teisingas atsakymas. Iš išdalintų 218 klausimynų duomenų apdorojimui tinkami buvo 204 (9 klausimynai negrižo, 5 klausimynai sugadinti).

Klausimyne buvo išskirta respondentų lytis, amžius ir išsilavinimas. Gauti rezultatai atspindintys respondentų pasiskirstymą pagal išsilavinimą ir amžių parodyti 1 lentelėje.

1 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimą ir amžių (N=204)

Išsilavinimas	Amžius								Iš viso	
	59 – 65 m.		66 – 70 m.		71 – 80 m.		81 – 85 m.			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Pradinis	0	0	9	14,3	33	46,5	19	90,5	61	29,9
Pagrindinis	11	22,4	17	27	11	15,5	0	0	39	19,1
Vidurinis	8	16,3	21	33,3	17	23,9	2	9,5	48	23,5
Profesinis	7	14,3	5	7,9	7	9,9	0	0	19	9,3
Aukštesnysis	18	36,7	8	12,7	3	4,2	0	0	29	14,2
Aukštasis	5	10,2	3	4,8	0	0	0	0	8	3,9
Iš viso	49	100	63	100	71	100	21	100	204	100

Iš tyrime dalyvavusių visų respondentų (N=204) yra 57 vyrai ir 147 moterys. Vyrų (N=57) ir moterų (N=147) santykis yra 27,9% ir 72,1%. Didesnis Tauragnų krašto bendruomenėje gyvenančių moterų skaičius bei ilgesnis nei vyrų gyvenimo amžius lėmė gausesnę moterų dalyvavimą tyrime. Gautus rezultatus atspindinčius respondentų pasiskirstymą pagal lytį ir amžių galima matyti 2 lentelėje (žiūrėti 2 priedą, 2 lentelę).

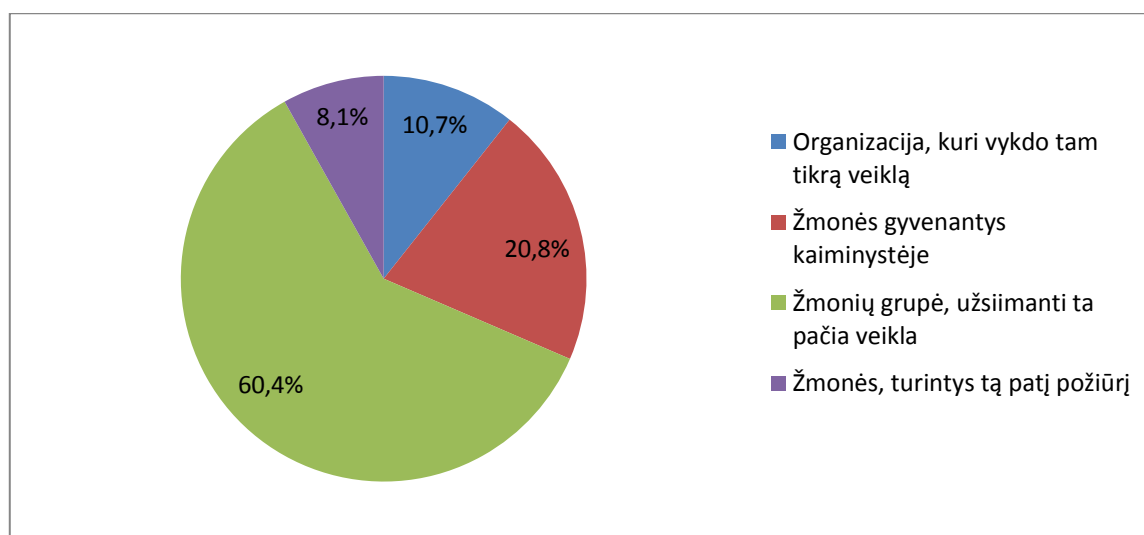
Pagal amžių tyrime dalyvavę respondentai buvo suskirstyti į keturias grupes: 59 – 65 metų amžiaus apklausoje dalyvavo 49 respondentai, tai yra 24%; 66 – 70 metų amžiaus apklausoje dalyvavo 63 respondentai, tai yra 30,9%; 71 – 80 metų amžiaus apklausoje dalyvavo 71 respondentas, tai yra 34,8 %; 80 – 85 metų amžiaus apklausoje dalyvavo 21 respondentas, tai yra 10,3%. Dauguma tyrime dalyvavusių respondentų yra 71 – 80 metų amžiaus, o tai lėmė ilgėjanti vidutinė gyvenimo trukmė.

Gauti tyrimo rezultatai parodė, kad iš apklausoje dalyvavusių respondentų (N=204) pradinį išsilavinimą turi 61 respondentas, tai yra 29,9%; pagrindinį išsilavinimą turi 39 respondentai, tai yra 19,1%; vidurinį išsilavinimą turi 48 respondentai, tai yra 23,5%; profesinį išsilavinimą turi 19 respondentai, tai yra 9,3 %; aukštesnį išsilavinimą turi 29 respondentai, tai yra 14,2%; o aukštąjį išsilavinimą turi tik 8 respondentai, tai yra 3,9%.

Atsižvelgiant į tai, kad dauguma tyrime dalyvavusių respondentų yra 71 – 80 metų amžiaus – tai nulėmė turinčių pradinį išsilavinimą respondentų daugumą. Gauti rezultatai atspindintys respondentų pasiskirstymą pagal lytį ir išsilavinimą parodyti 3 lentelėje (žiūrėti 2 priedą, 3 lentelę). Tyrime dalyvavo daug didesnis aukštesnįjį išsilavinimą įgijusių moterų skaičius. Turinčių aukštesnįjį išsilavinimą moterų ir vyrų santykis: moterų 17,7% (N=26) ir vyrų 5,3% (N=3). Pradinį išsilavinimą turi daugiau vyrų 45,6% (N=26) nei moterų 23,8% (N=35). Tyrimo duomenys parodė, kad tyrime dalyvavo didesnis išsilavinusių moterų nei vyrų skaičius.

4.2. Empirinio tyrimo rezultatų analizė

Analizuojant respondentų požiūrį į bendruomenę, gauti tyrimo rezultatai atspindi 2 paveiksle. Iš apklausoje dalyvavusių respondentų (N=204) apie požiūrį į bendruomenę savo nuomonę pareiškė 197 respondentai (96,6%). Į anketos klausimą „Jūsų nuomone, kas yra bendruomenė?“ 7 respondentai (3,4%) neatsakė. Dauguma apklausoje dalyvavusių respondentų (60,4%) sutiko su požiūriu, kad bendruomenė yra „Žmonių grupė, užsiimanti ta pačia veikla“, o mažiausiai respondentų (8,1%) – su požiūriu, kad bendruomenė yra „Žmonės turintys tą patį požiūrį“.

2 pav. Respondentų požiūrio į bendruomenę vertinimas (proc.)

Tyrimo rezultatai leidžia manyti, kad didesnę atsakymų procentą į požiūrį, kad bendruomenė yra „Žmonių grupė, užsiimanti ta pačia veikla“ lėmė tai, kad bendruomenė yra solidarumo rezultatas įgalinantis vyresnio amžiaus suaugusius veikti drauge sprendžiant

problemas bei renkantis laisvalaikio formas. Tyrimo duomenys atskleidė, kad vyresnio amžiaus suaugę turi bendrų interesų ir įsitikinimų bei bendros juos apjungiančios veiklos.

Siekiant sužinoti ar respondentai jaučiasi bendruomenės nariais klausimyne buvo pateiktas klausimas „Ar Jūs jaučiatės bendruomenės nariu?“. Į šį klausimą atsakė 201 respondentas (98,5%). Dauguma respondentų (N=133), tai yra (66,2%) jaučiasi bendruomenės nariais. Mažesnę dalis respondentų (N=68), tai yra (33,8%) nesijaučia bendruomenės nariais. Gauti tyrimo rezultatai parodantys respondentų priklausymą bendruomenei pagal išsilavinimą atsispindi 4 lentelėje. Aukštąjį išsilavinimą turinčių respondentų (N=6), tai yra (75%) nurodė priklausymą bendruomenei ir tik respondentų (N=2), tai yra (25%) nurodė, kad nesijaučia bendruomenės nariais. Atsakymo variantą „Taip“ nurodė 25 vyrai ir 108 moterys, o atsakymą „Ne“ - 31 vyrai ir 37 moterys (žiūrėti 2 priedą, 5 lentelę). Respondentų išsilavinimo ir priklausymo bendruomenei ryšys yra statistiškai reikšmingas ($p < 0,05$) ir rodo, kad turintys aukštesnį išsilavinimą respondentai dažniau jaučiasi bendruomenės nariais.

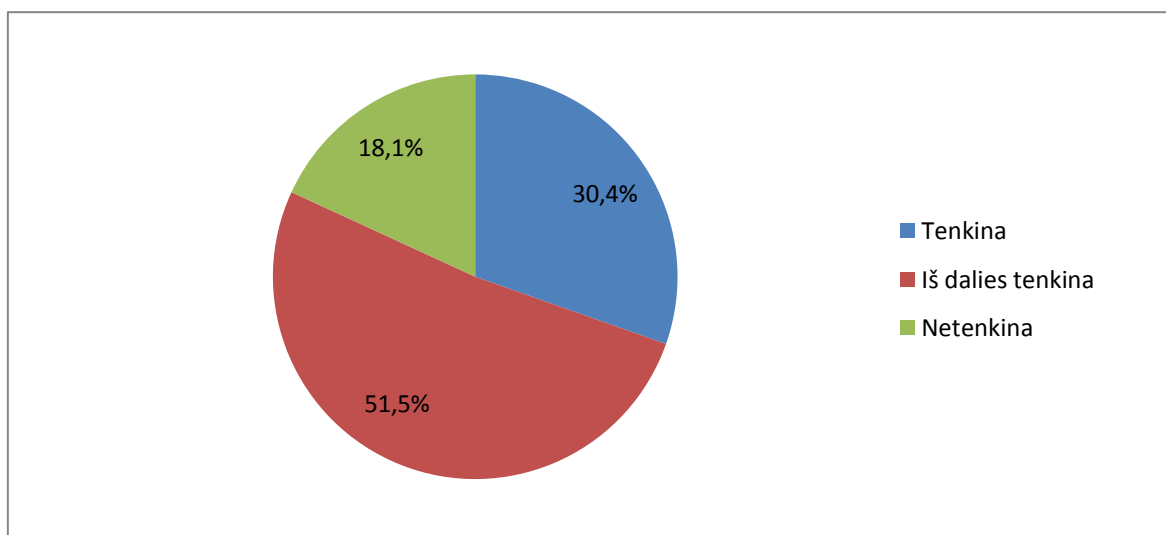
4 lentelė. Respondentų priklausymas bendruomenei pagal išsilavinimą (N=201)

Išsilavinimas	Ar jaučiasi bendruomenės nariu				Iš viso	
	Taip		Ne			
	N	%	N	%	N	%
Pradinis	35	58,3	25	41,7	60	100
Pagrindinis	22	59,5	15	40,5	37	100
Vidurinis	32	66,7	16	33,3	48	100
Profesinis	16	84,2	3	15,8	19	100
Aukštesnysis	22	75,9	7	24,1	29	100
Aukštasis	6	75,0	2	25,0	8	100
Iš viso	133	66,2	68	33,8	201	100

Tyrimo duomenys rodo, kad daugumą vyresnio amžiaus suaugusių jungia tam tikros bendro naudojimo vertybės, socialinės kaimynystės, savitarpio pagalbos tradicijos. Aukštesnį išsilavinimą turintys respondentai dažniau jaučiasi bendruomenės nariais, nes turi tvirtesnius socialinius ryšius, daugiau linkę bendrauti su aplinkiniais, o žemesnį išsilavinimą turintys respondentai yra labiau užsidarę savyje.

Tyrime dalyvavusių respondentų buvo prašoma nurodyti ar tenkina šiandieniniai santykiai ir ryšiai su kitais žmonėmis. Dauguma respondentų (N=105), tai yra (51,5%)

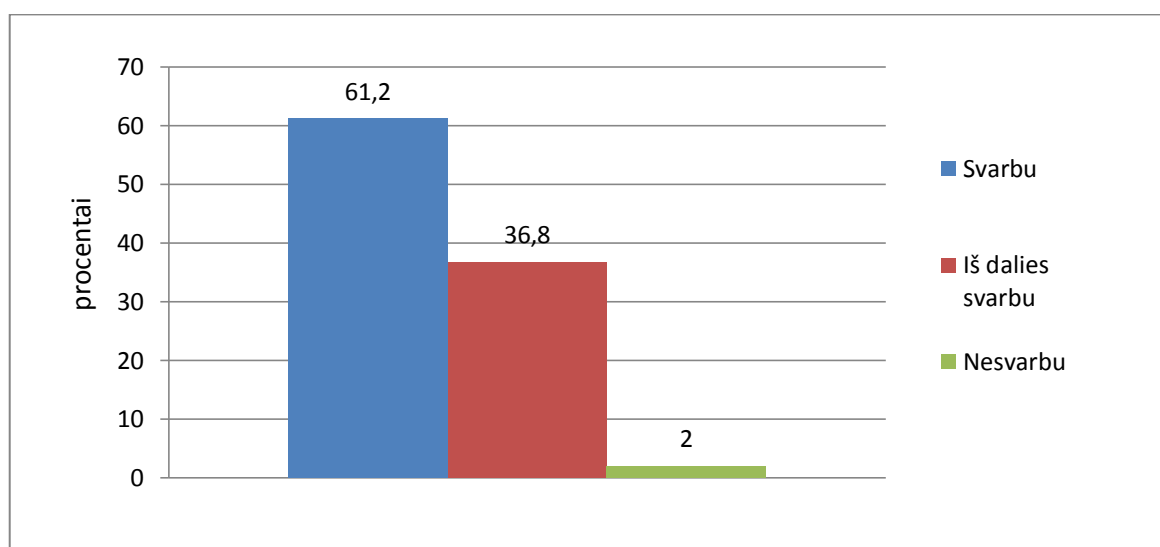
klausimyne pažymėjo atsakymo variantą „Iš dalies tenkina“ (žiūrėti 3 paveikslą). Respondentai (N=62), tai yra (30,4%) pasirinko atsakymą „Tenkina“, o respondentai (N=37), tai yra (18,1%) pasirinko atsakymą - „Netenkina“. Didesnės dalies vyrų nei moterų netenkina šiaandieniai santykiai ir ryšiai su kitais žmonėmis santykiu (24,6%) ir (15,6%). Gauti tyrimo rezultatai parodantys respondentų pasiskirstymą pagal amžių atskleidė, kad mažiausiai patenkinti santykiais ir ryšiais su kitais žmonėmis 81 – 85 metų amžiaus respondentai (N=4; 19%), o labiausiai patenkinti yra 65 – 70 metų amžiaus respondentai (N=22; 34,9%). Turinčių aukštąjį išsilavinimą respondentų didžioji dauguma, tai yra (75%) nurodė, kad šiaandieniais santykiais ir ryšiais su kitais žmonėmis yra patenkinti, o pagrindinį išsilavinimą turinčių respondentų tik nedidelė dalis (15,4%) pasirinko atsakymo variantą „Tenkina“. Tarp respondentų išsilavinimo ir šiaandieninių santykių bei ryšių su kitais žmonėmis aptikta statistiškai reikšminga koreliacija ($p < 0,05$) parodo, kad turintiems aukštesnį išsilavinimą respondentams yra svarbesni santykiai bei ryšiai su kitais žmonėmis.

3 pav. Respondentų pasitenkinimo šiaandieniais santykiais ir ryšiais su kitais žmonėmis vertinimas (proc.)

Akivaizdu, kad vyresnio amžiaus suaugusiems yra svarbūs socialiniai ryšiai. Galima teigti, kad dauguma tyrime dalyvavusių respondentų nėra asmenys užsidarę tarp keturių sienų. Turintys aukštesnį išsilavinimą respondentai labiau vertina gilesnius santykius ir ryšius su kitais žmonėmis, nes dažnesni kontaktai su kitais žmonėmis susiję su mažesniu vienišumo jausmu, o žemesnis išsilavinimas labiau siejasi su skurdesniais socialiniais santykiais. Ypač atkreiptinas dėmesys į vienišus vyresnio amžiaus suaugusius ir į tuos, kurių vaikai ir artimieji gyvena toli ar retai juos lanko. Santykiai su kitais žmonėmis tenkina tuos vyresnio amžiaus suaugusius, kurie turi stiprius ryšius su savo artimaisiais, kurie patys ieško kontaktų.

Respondentų buvo prašoma nurodyti, ar jiems svarbu bendravimas su kitais žmonėmis. Didžiajai daliai respondentų (N=125; 61,2%) yra svarbu bendravimas su kitais žmonėmis; iš dalies svarbu bendravimas su kitais žmonėmis (N=75; 36,8%) respondentams. Tik keli respondentai (N=4; 2%) pasirinko atsakymų variantą „Nesvarbu“ (žiūrėti 4 paveikslą). Analizuojant tyrimo duomenis pagal lytį panašiam procentui respondentų yra svarbu bendravimas su kitais žmonėmis: vyrams (N=31; 54,4%), moterims (N=94; 63,9%). Išryškėjo, kad turintiems aukštesnį išsilavinimą respondentams yra labiau svarbu bendravimas su kitais žmonėmis, negu respondentams turintiems žemesnį išsilavinimą. Atsakymo variantą „Svarbu“ pasirinko turinčių aukštąjį išsilavinimą respondentų (75,8%); turinčių aukštesnį išsilavinimą respondentų (65,5%); turinčių profesinį išsilavinimą respondentų (73,7%); vidurinį išsilavinimą (64,6%); pagrindinį išsilavinimą (53,8%); pradinį išsilavinimą respondentų (65,5%). Statistiškai reikšmingas ryšys nustatytas tarp subjektyvaus bendravimo su kitais žmonėmis ir respondentų išsilavinimo ($p < 0,05$) rodo, kad turintys aukštesnį išsilavinimą respondentai yra daugiau linkę bendrauti su kitais žmonėmis.

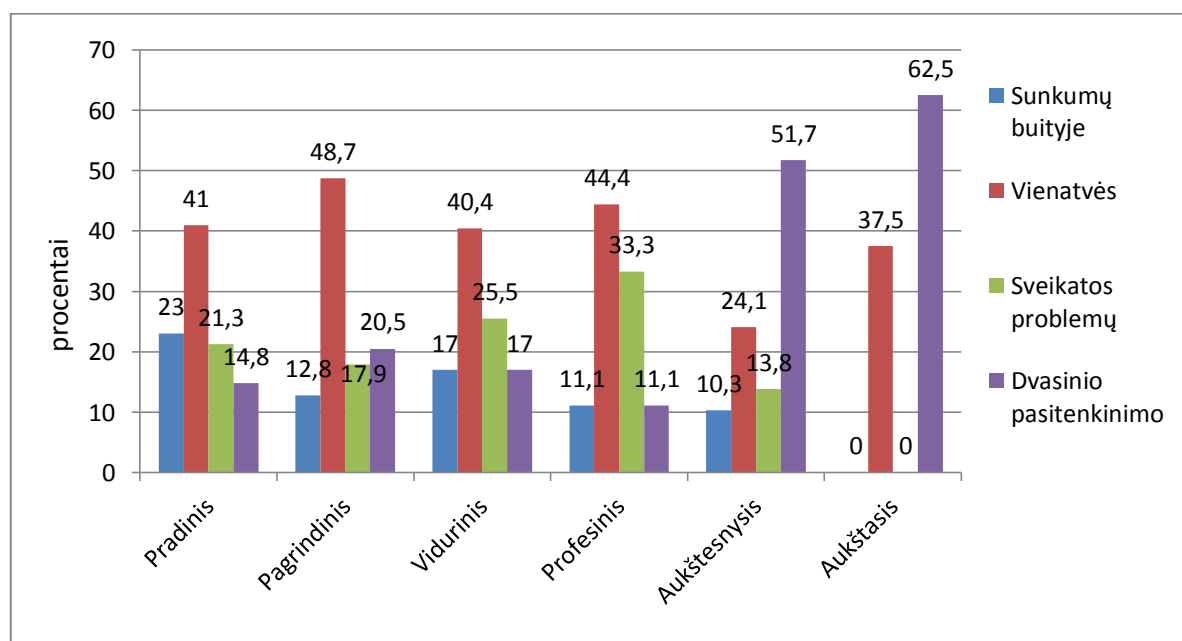

4 pav. Respondentų nuomonės apie bendravimo svarbą su kitais žmonėmis vertinimas (proc.)

Analizuojant tyrimo metu gautus duomenis pastebėta, kad tyrime dalyvavusiems respondentams yra svarbu bendravimas su aplinkiniais. Bendravimo poreikį individas paprastai patenkina natūraliai bendraudamas su jį supančia aplinka. Aukštesnį išsilavinimą turintys respondentai labiau geba dalytis savo mintimis bei jausmais, gali kitiems atskleisti savo individualybę, daryti aplinkiniams įtaką ir bendraudami jaučiasi naudingi dalindamiesi informacija. Žemesnį išsilavinimą turinčių respondentų yra silpnesni socialiniai ryšiai, todėl jie mažiau linkę komunikuoti. Vyresnio amžiaus suaugusiems bendravimas suteikia galimybę

geriau suprasti ir pažinti save pačius. Bendrauti skatina ir vadinamieji socialiniai poreikiai. Vyresnio amžiaus suaugusiems bendrauti ir turėti emocinį saugumą gali padėti bendruomenė.

Tyrimo dalyvavusių respondentų buvo prašoma nurodyti dėl kokių priežasčių jie dažniausiai palaiko ryšius su kitais žmonėmis. Tyrimo rezultatai atsispindi 5 paveiksle. Rezultatų analizė parodė, kad vyresnio amžiaus suaugę dažniausiai palaiko ryšius su kitais žmonėmis dėl vienatvės (N=81; 40,1%). Tyrimo metu išryškėjo, kad panašus procentas respondentų palaiko ryšius dėl dvasinio pasitenkinimo (N=47; 23,3%) bei dėl sveikatos problemų (N=42; 20,8%). Dėl sunkumų buityje ryšiai palaikomi rečiausiai (N=32; 15,8%). Dėl sunkumų buityje dažniausiai ryšius palaiko turintys pradinį išsilavinimą respondentai - (23%). Iš turinčių aukštąjį išsilavinimą nei vienas respondentas (0%) nurodė ryšių su aplinkiniais palaikymo priežastis - sunkumus buityje. Turinčių aukštąjį išsilavinimą dauguma respondentų (62,5%) nurodė, kad ryšius su aplinkiniais palaiko dėl dvasinio pasitenkinimo. Respondentų palaikomi ryšiai su kitais žmonėmis ir bendravimo svarba statistiškai labai reikšmingai koreliuoja ($p < 0,01$) ir rodo, kad respondentams, kuriems yra svarbu bendravimas taip pat yra svarbu palaikyti ryšius su kitais žmonėmis.

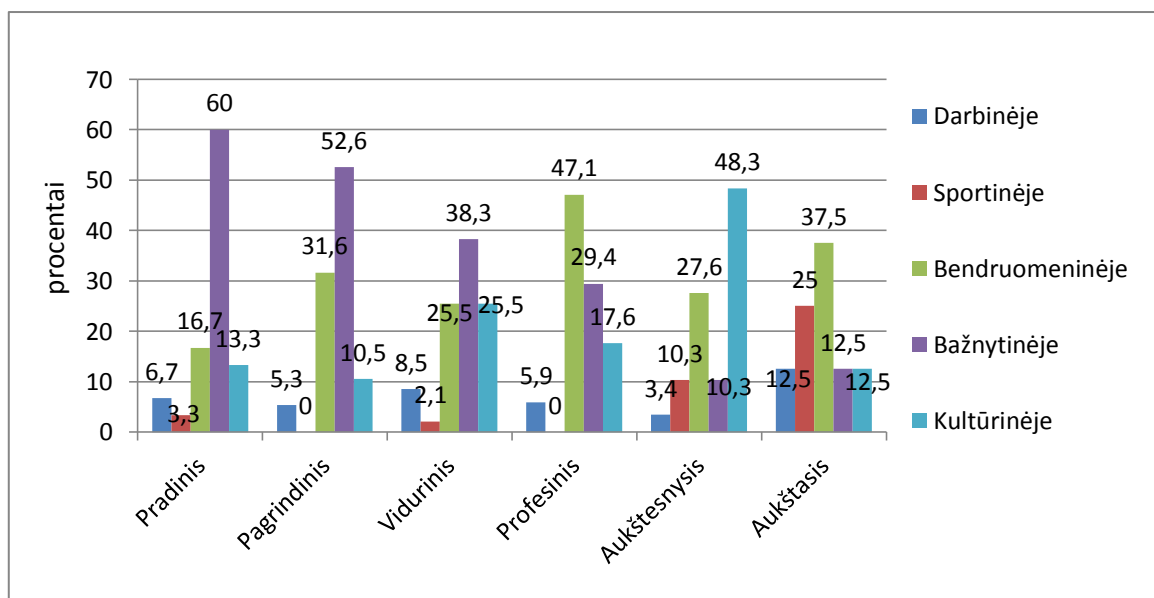

5 pav. Priežasčių dėl kurių respondentai dažniausiai palaiko ryšius su kitais žmonėmis vertinimas pagal išsilavinimą (proc.)

Tyrimo duomenys rodo, kad respondentams svarbu palaikyti ryšius su kitais žmonėmis bendraujant, nes dažnesni socialiniai kontaktai skatina geresnę emocinę savijautą. Tyrimo metu išaiškėjo, kad sunkumai buityje nėra reikšminga priežastis respondentams palaikyti ryšius su kitais žmonėmis. Vienatvė susijusi su pablogėjusia emocine savijauta

vyresniame amžiuje yra daug svarbesnė priežastis palaikyti ryšius su aplinkiniais. Vyresnio amžiaus suaugę nesijaustę vieniši pagal savo galimybes atlikdami globėjišką veiklą. Vienatvė yra svarbus veiksnys prognozuojant vyresnio amžiaus suaugusių gyvenimo kokybę.

Siekiant išsiaiškinti kokioje veikloje respondentai norėtų aktyviausiai dalyvauti klausimyne buvo pateiktas klausimas „Kokioje veikloje norėtumėte aktyviausiai dalyvauti?“. Į klausimą atsakė respondentų N=199, tai yra 97,5%. Gauti tyrimo rezultatai, parodantys kokioje veikloje respondentai aktyviausiai norėtų dalyvauti pagal išsilavinimą atsispindi 6 paveiksle. Išaiškėjo, kad dauguma respondentų norėtų dalyvauti bažnytinėje veikloje (N=83), tai yra 41,7 %; bendruomeninėje veikloje norėtų dalyvauti (N=53), tai yra 26,6% respondentų; kultūrinėje veikloje norėtų dalyvauti (N=42), tai yra 21,1 % respondentų; darbinėje veikloje (N=13), tai yra 6,5 %; sportinėje veikloje norėtų dalyvauti tik (N=8), tai yra 4% respondentų. Bažnytinėje veikloje norėtų dalyvauti net 60% turinčių pradinį išsilavinimą respondentų. Bendruomeninėje veikloje norėtų dalyvauti moterų (N=43; 30,1 %) ir vyrų (N=10; 17,9%). Pagal amžių respondentų atsakymai skyrėsi nežymiai. Gauti rezultatai atspindintys respondentų nuomonę kokioje veikloje norėtų aktyviausiai dalyvauti pagal lytį matyti 7 paveiksle (žiūrėti 3 priedą, 7 paveikslą). Statistiškai reikšmingas ryšys aptiktas tarp išsilavinimo ir respondentų nuomonės kokioje veikloje aktyviausiai dalyvautų ($p < 0,05$).

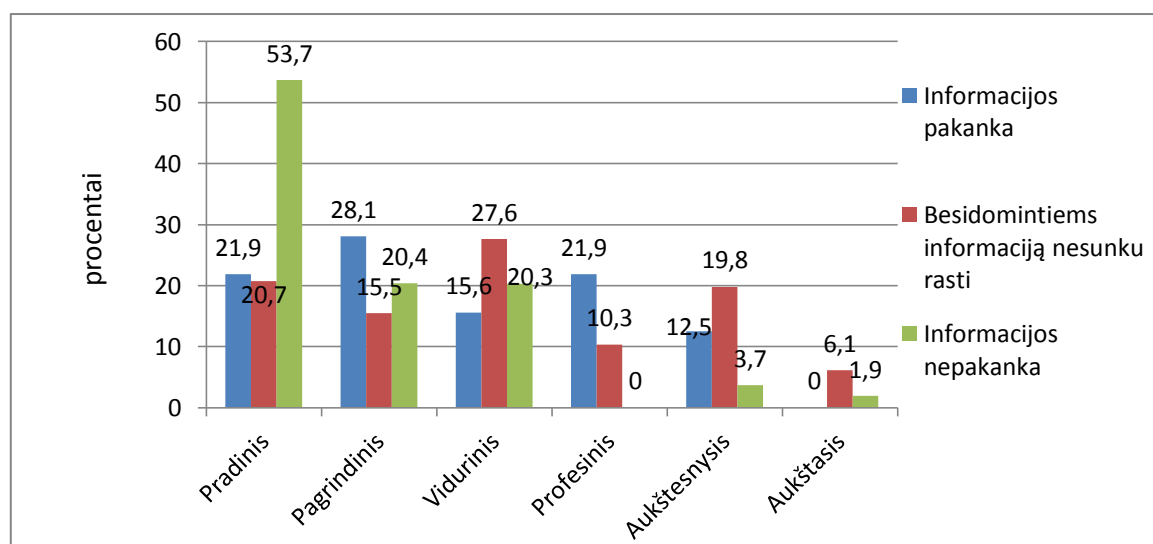

6 pav. Respondentų nuomonės kokioje veikloje jie aktyviausiai dalyvautų vertinimas pagal išsilavinimą (proc.)

Iš gautų tyrimo rezultatų matome, kad vyresnio amžiaus suaugusių gyvenime itin svarbią vietą užima bažnyčia. Turintys žemesnį išsilavinimą respondentai dažniau norėtų

dalyvauti bažnytinėje veikloje, nes pirmiausia stengiasi patenkinti tikėjimo praktikavimo poreikį. Vyresnio amžiaus suaugusių santykis su religija susiformuoja daug ankstesniame amžiuje, o vyresniame amžiuje tai tik tęsiama. Aukštesnį išsilavinimą turintiems respondentams bažnytinė veikla nėra itin svarbi, nes jie siekia dalyvauti įvairesnėse veiklose ir taip sustiprinti pasitikėjimą savimi. Taip pat tyrimo metu išryškėjo, kad vyresnio amžiaus suaugusių fizinis aktyvumas yra svarbus fizinei sveikatai bei gebėjimui toliau savarankiškai gyventi, bet šios amžiaus grupės individai nenoriai dalyvauja sportinėje veikloje – nededa pastangų rūpintis savo fizine sveikata.

Analizuojant respondentų nuomonę ar pakanka informacijos apie renginius bendruomenėje pagal išsilavinimą gauti tyrimo rezultatai parodyti 8 paveiksle. Iš apklausoje dalyvavusių respondentų (N=204) savo nuomonę pareiškė 202 respondentai (99%). Dauguma apklausoje dalyvavusių respondentų (N=116; 57,4%) sutiko, kad besidomintiems informaciją nesunku rasti; dalis respondentų (N=54; 26,7%) mano, kad informacijos apie renginius bendruomenėje nepakanka. Tyrimo metu išaiškėjo, kad informacijos sklaida yra pakankama tik nedidelei daliai respondentų (N=32; 15,7%). Moterys lengviau suranda informaciją nei vyrai santykiu (63,4%) ir (42,1%). Informacijos apie renginius bendruomenėje nepakanka apklausoje dalyvavusiems vyrams (45,6%) ir moterims (19,3%).

8 pav. Respondentų nuomonės apie informacijos sklaidą, susijusią su renginiais bendruomenėje, vertinimas (proc.)

Išryškėjo, kad Tauragnų krašto bendruomenėje yra informacijos sklaidos problema. Informacija apie renginius bendruomenėje skelbiama bendruomenės laikraštyje „Po Tauragnų dangum“ ir internetiniame puslapyje. Šia paslauga gali naudotis tik turintys kompiuterį,

internetą bei darbo kompiuteriu įgūdžius vyresnio amžiaus suaugę. Informaciją apie renginius bendruomenėje taip pat galima rasti skelbimų lentose. Dažniausiai informacija perduodama įvairių susitikimų, susirinkimų metu ar tarpusavyje komunikuojant. Informacinę skaidą reikia vykdyti įvairiais būdais, kad pasiektų kuo daugiau skirtingą išsilavinimą turinčių vyresnio amžiaus suaugusių, bei padėtų patenkinti jų kultūrinius poreikius. Taip pat tyrimo metu išryškėjo, kad moterys mažiau linkusios užsisklęsti ir daugiau socialiai bendrauja, todėl informacijos sklaidos problema jas mažiau paliečia.

Respondentų buvo prašoma nurodyti ar dažnai dalyvauja bendruomenės organizuojamuose renginiuose. Tyrimo rezultatai atsispindi 9 paveiksle (žiūrėti 3 priedą, 9 paveikslą). Rezultatų analizė parodė, kad panašiu procentu respondentai nurodė atsakymo variantus į klausimą „Ar dažnai dalyvaujate bendruomenės organizuojamuose renginiuose?“. „Taip“ atsakymo variantą nurodė respondentai (N=65), tai yra 32%; „Iš dalies“ – pasirinko (N=64), tai yra 31,5%; „Ne“ - nurodė (N=74), tai yra 36,5%. Moterys dažniau nei vyrai dalyvauja bendruomenės organizuojamuose renginiuose santykiu (37,7%) ir (17,5%). Statistiškai reikšmingas ryšys yra tarp respondentų dalyvavimo dažnumo bendruomenės organizuojamuose renginiuose ir respondentų priklausymo bendruomenei ($p < 0,05$). Taip pat statistiškai labai reikšmingas ryšys nustatytas tarp respondentų dalyvavimo dažnumo bendruomenės organizuojamuose renginiuose ir informacijos sklaidos apie renginius bendruomenėje ($p < 0,01$). Gauti tyrimo rezultatai parodyti 6 lentelėje.

6 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal dalyvavimo dažnumą bendruomenės organizuojamuose renginiuose ir informacijos sklaidą apie renginius (N=202)

Ar dažnai dalyvauja bendruomenės organizuojamuose renginiuose	Informacijos sklaida apie renginius bendruomenėje						Iš viso	
	Informacijos pakanka		Besidomintiems informaciją nesunku rasti		Informacijos nepakanka			
	N	%	N	%	N	%	N	%
Taip	18	56,3	46	39,7	0	0	64	31,7
Iš dalies	5	15,6	53	45,7	6	11,1	64	31,7
Ne	9	28,1	17	14,7	48	88,9	74	36,6
Iš viso	32	100	116	100	54	100	202	100

Tyrimo duomenys atskleidė, kad nepakankama informacijos sklaida yra reikšminga priežastis, dėl kurios vyresnio amžiaus suaugę galėtų dažniau dalyvauti bendruomenės organizuojamuose renginiuose. Aktyvus dalyvavimas bendruomenės organizuojamuose

renginiuose vyresnio amžiaus žmonėms leidžia geriau vieniems kitus pažinti, bendradarbiauti svarbiais klausimais, aktyviau įsijungti į bendruomenės sociokultūrinę veiklą ir gauti būtiną informaciją.

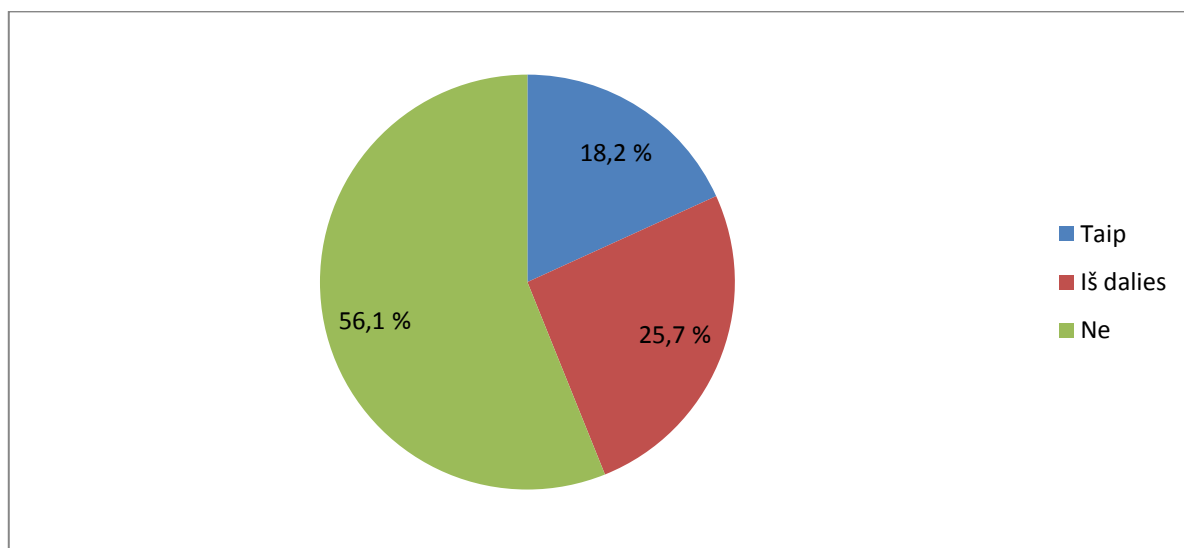
Respondentų buvo prašoma bendrai įvertinti ar bendruomenėje yra pakankamai kultūrinių renginių (žiūrėti 4 priedą, 7 lentelę). Savo nuomonę apie sociokultūrinį bendruomenės ugdymą pareiškė (N=197), tai yra 96,6% respondentų. Analizuojant tyrimo duomenis išryškėjo, kad panašiu santykių respondentai nurodė atsakymo variantą „Taip“ (N=96; 48,7%) ir „Ne“ (N=101; 51,3%). Taip pat panašiomis dalimis pasiskirstė respondentų atsakymai pagal lytį ir amžių. Analizuojant respondentų įvertinimą pagal išsilavinimą išryškėjo, kad turintys žemesnį išsilavinimą respondentai dažniau nurodė atsakymo variantą „Ne“, o turintys aukštesnį išsilavinimą - dažniau rinkosi atsakymo variantą „Taip“. Respondentų dalyvavimo dažnumas bendruomenės organizuojamuose renginiuose su respondentų įvertinimu ar pakankamai yra kultūrinių renginių bendruomenėje statistiškai labai reikšmingai koreliuoja ($p < 0,01$). Gauti tyrimo rezultatai atsispindi 8 lentelėje.

8 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal dalyvavimo dažnumą organizuojamuose renginiuose ir jų nuomonę ar pakankamai kultūrinių renginių bendruomenėje (N=197)

Ar pakankamai kultūrinių renginių bendruomenėje	Ar dažnai dalyvauja bendruomenės organizuojamuose renginiuose						Iš viso	
	Taip		Iš dalies		Ne			
	N	%	N	%	N	%	N	%
Taip	53	85,5	37	59,7	6	8,2	96	48,7
Ne	9	14,5	25	40,3	67	91,8	101	51,3
Iš viso	62	100	62	100	73	100	197	100

Iš tyrimo duomenų galima daryti išvadą, kad Tauragnų krašto bendruomenėje yra organizuojami sociokultūriniai renginiai ir respondentai turėdami informacijos apie renginius juose dalyvauja. Sociokultūriniai renginiai bendruomenėje prisideda prie bendruomenės gyvenimo kokybės gerinimo, nes bendravimas stiprina bendruomenės narių tarpusavio ryšį, padidėja užimtumas. Sociokultūrinis bendruomenės ugdymas skatina vyresnio amžiaus suaugusius jaustis pilnaverčiais visuomenės nariais, ugdo įgūdžius, plečia akiratį, suteikia įvairiapusių žinių, todėl atsiveria platesnės galimybės realizuoti savo poreikius.

Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti ar respondentai jaučiasi saugūs kasdieniame gyvenime. Tyrimo rezultatai atsispindi 10 paveiksle. Savo nuomonę apie saugumą kasdieniame gyvenime pareiškė (N=198), tai yra 97,1% respondentų. Rezultatų analizė parodė, kad daugiau nei pusė respondentų (N=111; 56,1%) nesijaučia saugūs kasdieniame gyvenime. Saugiais kasdieniame gyvenime jaučiasi nedidelė dalis respondentų (N=36; 18,2%), o iš dalies jaučiasi saugiais (N=51; 25,7%) respondentų. Vyrai dažniau nei moterys nesaugūs kasdieniniame gyvenime santykiu (71,4%) ir (50%). Saugiais kasdieniame gyvenime jaučiasi tik 14,3% vyrų ir 19,7% moterų. Analizuojant duomenis išryškėjo, kad turinčių žemesnį išsilavinimą respondentų yra didesnis nesaugumo pojūtis nei turinčių aukštesnį išsilavinimą (žiūrėti 4 priedą, 9 lentelę). Statistiškai reikšmingas ryšys aptiktas tarp respondentų saugumo jausmo kasdieniniame gyvenime ir respondentų lyties ($p < 0,05$) rodo, kad moterys dažniau jaučiasi saugios kasdieniame gyvenime. Taip pat nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas tarp respondentų amžiaus ir saugumo jausmo kasdieniame gyvenime ($p < 0,05$) rodo, kad didėjant respondentų amžiui, stiprėja jų nesaugumo pojūtis.

10 pav. Respondentų saugumo kasdieniniame gyvenime vertinimas (proc.)

Apibendrinant galima teigti, kad saugumo poreikis siejamas su individo ateities planavimu. Tauragnų krašto bendruomenėje vyresnio amžiaus suaugusių tarpe viena iš svarbiausių problemų – vyresnio amžiaus suaugę nesijaučia saugiais kasdieniame gyvenime. Nesijausdami saugūs kasdieniniame gyvenime, ypač sulaukę 71–85 metų amžiaus vyresnio amžiaus suaugę, išseikvoja daug energijos saugumui kurti ar kompensuoti. Būdami nesaugūs kasdieniniame gyvenime vyrai dažniau nei moterys, jaučiasi kankinami liūdesio, vieniši ir atstumti. Galima manyti, kad garbaus amžiaus žmonės yra susitaikę su savo padėtimi, nors daugumos gaunamos pajamos neužtikrina oraus pragyvenimo lygio, kuris būtinas saugiam

gyvenimui. Vyresnio amžiaus suaugę pagal galimybes siekia patenkinti materialinio saugumo ir nepriklausomybės poreikį.

Tyrimu buvo norima išsiaiškinti ar dalyvavimas bendruomenės veikloje suteikia saugumo jausmą. Savo nuomonę pareiškė tyrime dalyvavusių respondentų (N=201; 96,5%). Daugiau nei pusė respondentų (N=104; 51,7%) nurodė, kad dalyvavimas bendruomenės veikloje suteikia saugumo jausmą tik iš dalies. Nemaža dalis respondentų (N=70; 34,8%) sutiko su požiūriu, kad dalyvavimas bendruomenės veikloje suteikia saugumo. Nedidelė dalis respondentų (N=27; 13,4%) įsitikinę, kad dalyvavimas bendruomenės veikloje nesuteikia saugumo jausmo. Lyginant respondentų atsakymus pagal lytį išryškėjo, kad vyrai (32,7%) labiau nei moterys (6,2%) linkę manyti, kad dalyvavimas bendruomenės veikloje nesuteikia saugumo pojūčio. Nustatytas statistiškai labai reikšmingas ryšys tarp subjektyvaus saugumo jausmo kasdieniame gyvenime ir respondentų požiūrio apie saugumo pojūtį dalyvaujant bendruomenės veikloje ($p < 0,01$). Gauti tyrimo rezultatai parodyti 10 lentelėje.

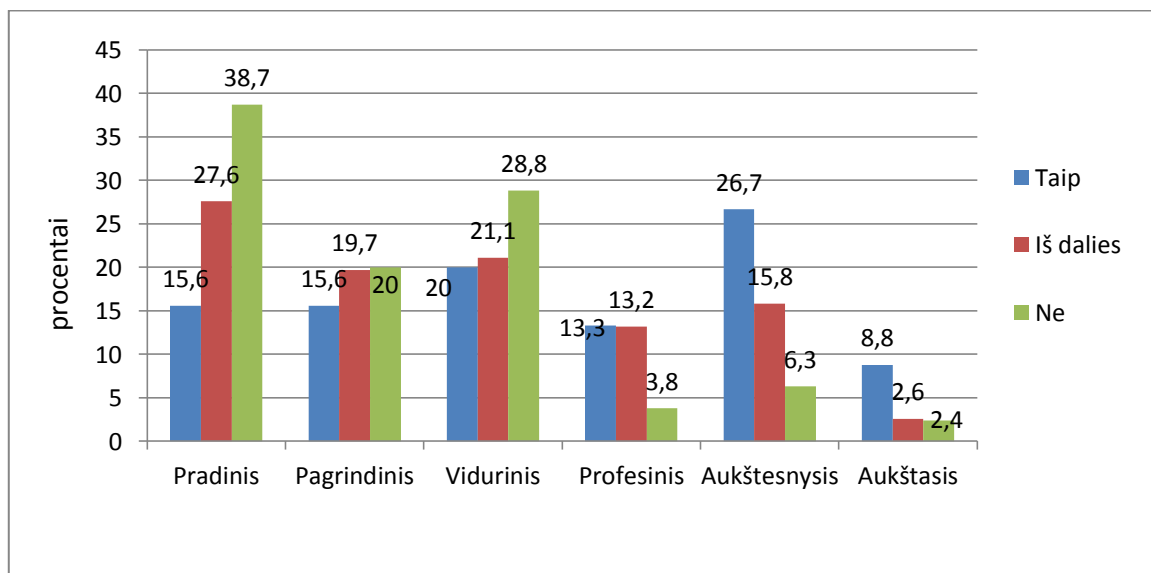
10 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal jautimąsi saugias kasdieniniame gyvenime ir požiūrį apie saugumo pojūtį dalyvaujant bendruomenės veikloje (N=196)

Ar dalyvavimas bendruomenės veikloje suteikia saugumo pojūtį	Ar jaučiasi saugūs kasdieniame gyvenime						Iš viso	
	Taip		Iš dalies		Ne			
	N	%	N	%	N	%	N	%
Taip	30	83,3	16	31,4	24	22	70	35,7
Iš dalies	6	16,7	33	64,7	60	55	99	50,5
Ne	0	0	2	3,9	25	22,9	27	13,8
Iš viso	36	100	51	100	109	100	196	100

Tyrimo metu išryškėjo, kad bendruomenė vaidina svarbų vaidmenį suteikiant saugumo jausmą vyresnio amžiaus suaugusiems. Vyresnio amžiaus suaugę turi poreikį priklausyti bendruomenei. Respondentų nuomone dalyvavimas bendruomenės veikloje suteikia saugumo jausmą kasdieniame gyvenime, nes jie jaučia jog turi bendruomenėje savo vietą, gali daryti įtaką bei atsiskleisti joje patys. Jei tas poreikis yra patenkintas vyresnio amžiaus suaugę gali lengviau įveikti kasdienes rūpesčius ir kliūtis, o tai svarbu socialinio ir psichologinio įgalinimo skatinimui. Įgalinimas suteikia galimybę vyresnio amžiaus žmonėms pagerinti savo gyvenimo kokybę dalyvaujant sprendimuose, kurie liečia jų saugumą.

Respondentų buvo prašoma nurodyti ar yra patenkinti savo gyvenimu. „Taip“ atsakymo variantą nurodė respondentai (N=45), tai yra 22,4%; „Iš dalies“ – (N=76), tai yra 37,8%; „Ne“ - nurodė (N=80), tai yra 39,8%. Vyrai yra dažniau nepatenkinti gyvenimu negu moterys santykiu (57,1%) ir (33,1%). Lyginat tyrimo duomenis pagal amžių respondentų nuomonė

apie pasitenkinimą gyvenimu pasiskirstė panašiu procentu. Turintys aukštesnį išsilavinimą respondentai daugiau patenkinti savo gyvenimu (žiūrėti 11 paveikslą). Statistiškai reikšmingai koreliuojantis saugumo jausmas kasdieniniame gyvenime su respondentų pasitenkinimu savo gyvenimu ($p < 0,05$) rodo, kad jausdamiesi saugesniais kasdieniame gyvenime respondentai yra dažniau patenkinti savo gyvenimu.

11 pav. Respondentų pasitenkinimo gyvenimu vertinimas pagal išsilavinimą (proc.)

Tyrimo duomenys parodė, kad saugumo jausmas kasdieniame gyvenime įtakoja pasitenkinimą gyvenimu vyresniame amžiuje. Pasitenkinimas gyvenimu apima fizinį, psichologinį, socialinį bei dvasinį lygmenis, bet dažniausiai vyresnio amžiaus suaugę priima tikrovę tokią, kokia ji yra, nors svajoja apie geresnį gyvenimą. Jie supranta situaciją, kurioje yra atsidūrę, bet kantriai susitaiko su esama padėtimi.

Tyrimo metu buvo siekiama sužinoti ar respondentams yra lengvai prieinama informacija reikalinga kasdieniame gyvenime. Gauti tyrimo rezultatai parodyti 11 lentelėje. Iš apklausoje dalyvavusių respondentų ($N=204$) savo nuomonę pareiškė 202 respondentai, tai yra 99%. Didžioji dalis respondentų ($N=148$; 73,3%) nurodė, kad jiems nėra lengva ir paprasta gauti reikalingą informaciją. Mažesnė dalis respondentų ($N=54$; 26,7%) mano, kad jiems yra lengvai prieinama informacija reikalinga kasdieniame gyvenime. Vyrų daugiau nei moterų santykiu (80,7%) ir (70,3%) sutiko su informacijos prieinamumo problema. Informacija reikalinga kasdieniniame gyvenime ypatingai sunkiai prieinama sulaukusiems 81 – 85 metų amžiaus respondentams ($N=20$; 95,2%). Taip pat informacijos prieinamumas kasdieniame gyvenime žymiai sudėtingesnis respondentams turintiems žemesnį išsilavinimą.

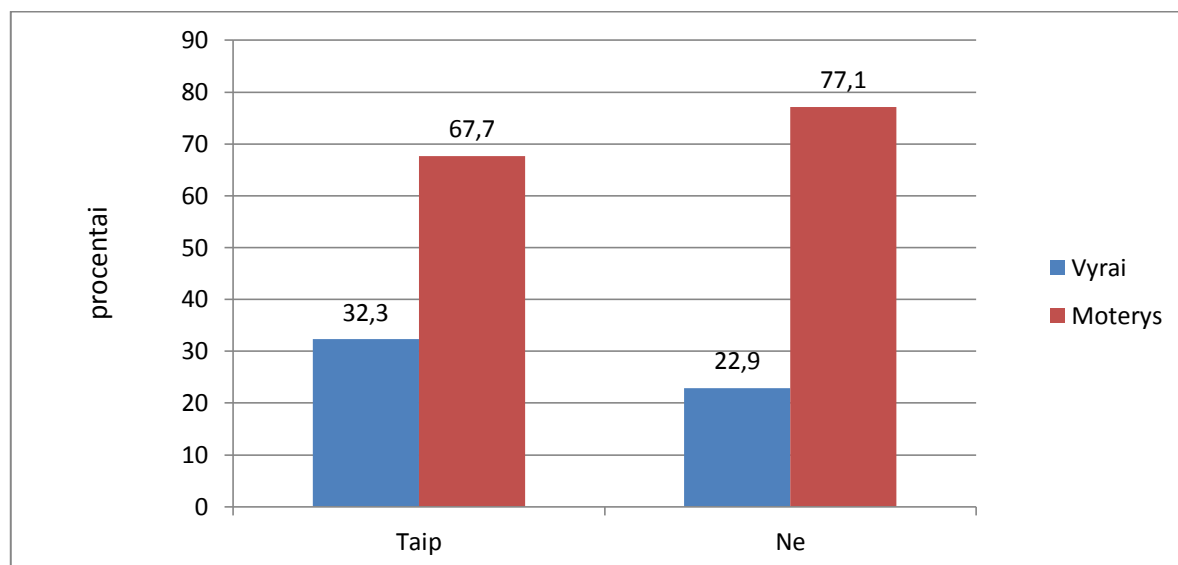
Iš apklausoje dalyvavusių respondentų turinčių pradinį išsilavinimą (N=61) tik 8,2% nurodė, kad jiems lengvai pasiekama informacija reikalinga kasdieniame gyvenime.

11 lentelė. Ar lengvas informacijos prieinamumas kasdieniame gyvenime (N=202)

	Taip		Ne		Iš viso	
	N	%	N	%	N	%
Išsilavinimas						
Pradinis	5	9,3	56	37,8	61	30,2
Pagrindinis	6	11,1	33	22,3	39	19,3
Vidurinis	9	16,7	37	25	46	22,8
Profesinis	10	18,5	9	6,1	19	9,4
Aukštesnysis	18	33,3	11	7,4	29	14,4
Aukštasis	6	11,1	2	1,4	8	4
Amžius						
59 – 65 m.	24	44,4	25	16,9	49	24,3
66 – 70 m.	19	35,2	44	29,7	63	31,2
71 – 80 m.	10	18,5	59	39,9	69	34,2
81 – 85 m.	1	1,9	20	13,5	21	10,4
Iš viso	54	100	148	100	202	100

Tyrimo rezultatai išryškino, kad dažna vyresnio amžiaus suaugusių poreikių nepatenkinimo priežastis yra informacijos trūkumas kasdieniniame gyvenime. Nepaisant spartaus išmaniųjų technologijų plėtojimosi, vyresnio amžiaus suaugę susiduria su informacijos prieinamumo problema. Ypač sunkiai prieinama informacija yra turintiems žemesnį išsilavinimą ir sulaukusiems itin garbaus amžiaus asmenims, nes jų silpnesni gebėjimai ir didesnė socialinė atskirtis. Paprastai pateikta informacija reikalinga kasdieniame gyvenime suteikia galimybę vyresnio amžiaus suaugusiems naudotis viešosiomis paslaugomis, sekti aktualius įvykius, dalyvauti visuomenės ir bendruomenės gyvenime. Suprantamai pateikta informacija skatina priimti savarankiškus sprendimus, mokytis, tobulėti ir realizuoti save. Vyresnio amžiaus suaugę turėtų gauti pakankamai informacijos dėl teisės į kultūrą ir švietimą įgyvendinimo galimybių. Akivaizdu, kad vyresnio amžiaus suaugusių įgalinime svarbų vaidmenį atlieka lengvai prieinama informacija, kuri reikalinga kasdieniame gyvenime.

Respondentų buvo prašoma nurodyti ar yra susidūrę su diskriminacija dėl amžiaus. Savo nuomonę pareiškė tyrime dalyvavusių respondentų (N=195; 95,6%). Respondentų atsakymai pasiskirstė panašiu procentu. Atsakymo variantą „Taip“ nurodė (N=99), tai yra 50,8%; atsakymo variantą „Ne“ nurodė (N=96), tai yra 49,2%. Patyrusių diskriminaciją moterų ir vyrų santykis yra 67,7% ir 32,3%. Diskriminaciją dėl amžiaus pagal lytį iliustruoja 12 paveikslas. Statistiškai svarbus ryšys neaptiktas tarp saugumo jausmo kasdieniniame gyvenime ir diskriminacijos atvejų vyresniame amžiuje.

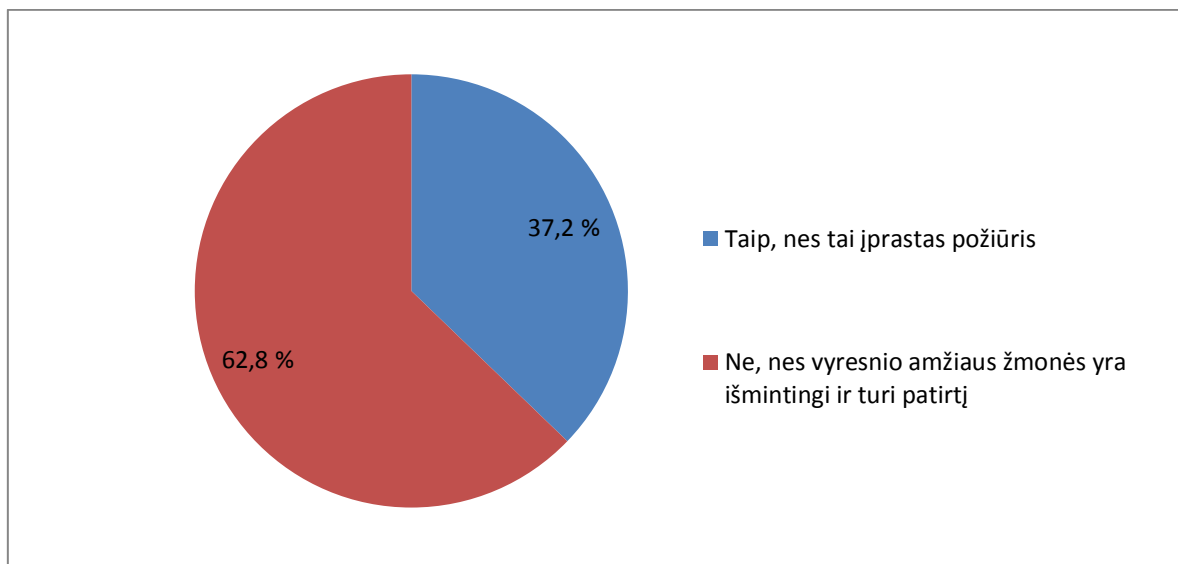

12 pav. Respondentų diskriminacijos atvejų vertinimas pagal lytį (proc.)

Tyrimo duomenys parodė, kad diskriminacijos atvejų dėl vyresnio amžiaus pasitaiko. Atsižvelgiant į amžių vyresnio amžiaus suaugę jaučiasi diskriminuojami, kai nori įsigyti prekių arba paslaugų. Diskriminacijos reiškinio priežastis - neigiamas visuomenės požiūris į vyresnio amžiaus suaugusius. Yra plačiai paplitę nuostatos, kad vyresnio amžiaus suaugę yra nenaudingi visuomenei, nepatikimi, silpni ir bejėgiai. Diskriminacija dėl amžiaus kenkia vyresnio amžiaus suaugusių įvaizdžiui. Taip pat juos nutolina nuo dalyvavimo bendruomenės veikloje. Surinkti tyrimo duomenys patvirtino gana paplitusią nuomonę, kad moterys dėl amžiaus diskriminuojamos labiau nei vyrai. Atsižvelgiant į tyrimo rezultatus, galima daryti prielaidą, kad vyresnio amžiaus suaugę savo gyvenime patiria diskriminaciją gana dažnai.

Norint sužinoti tyrime dalyvavusių respondentų požiūrį apie jų statusą visuomenėje ir bendruomenėje buvo pateiktas klausimas „Jūsų nuomone, vyresnio amžiaus žmonės yra našta visuomenei?“. Gauti tyrimo rezultatai atsispindi 13 paveiksle. Savo nuomonę šiuo klausimu pareiškė respondentai (N=199; 97,5%). Į klausimą respondentai (N=74; 37,2%) atsakė „Taip, nes tai įprastas požiūris“, o respondentai (N=125; 62,8%) pasirinko atsakymo variantą „Ne, nes vyresnio amžiaus žmonės yra išmintingi ir turi patirtį“. Statistiškai labai reikšmingai

koreliuoja respondentų požiūris apie statusą visuomenėje ir bendruomenėje su respondentų saugumo jausmu kasdieniniame gyvenime ($p < 0,01$).

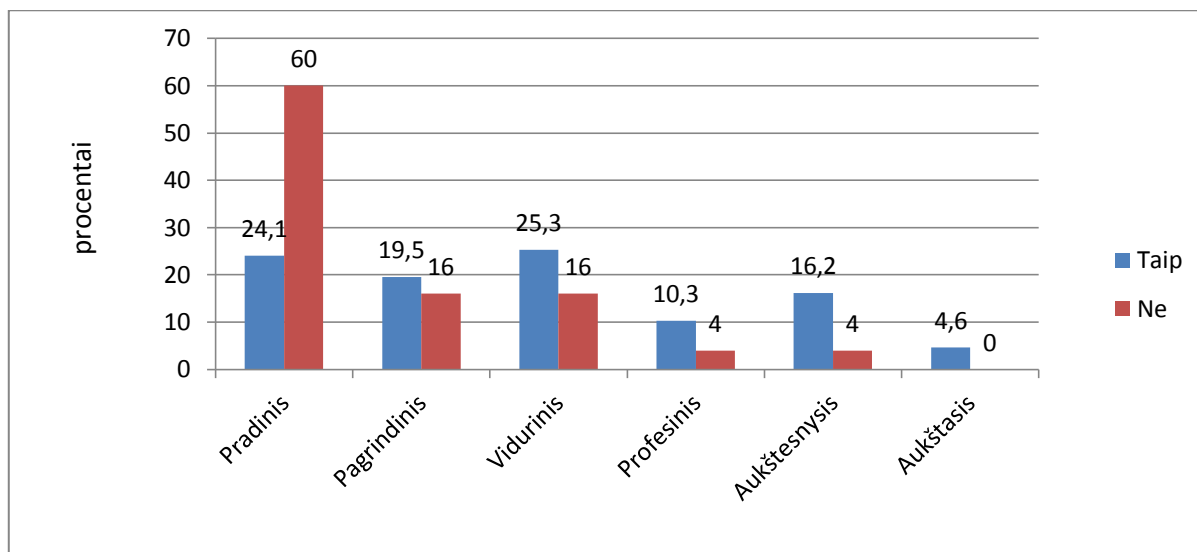

13 pav. Respondentų požiūrio ar vyresnio amžiaus suaugę yra našta visuomenėje vertinimas (proc.)

Išryškėjo, kad dauguma apklausoje dalyvavusių respondentų nesutiko su teiginiu, kad vyresnio amžiaus suaugę yra našta visuomenei. Vyresnio amžiaus suaugę yra ne našta visuomenei ir bendruomenei, o atvirkščiai – yra protingi, išmintingi, turintys patirtį ir gali būti naudingi. Respondentų požiūris, kad vyresnio amžiaus suaugę yra išmintingi ir turintys patirtį tik sustiprina saugumo jausmą kasdieniniame gyvenime, nes suteikia pasitikėjimo ir galių. Reikia pastebėti, kad vyresnio amžiaus suaugusiems, jų problemoms yra skiriamas nepakankamas dėmesys tiek žiniasklaidoje, tiek įvairiose visuomeninio gyvenimo srityse. Svarbu užtikrinti, kad vyresnio amžiaus suaugę rastų savo vietą visuomeniniame ir bendruomeniniame gyvenime.

Tyrimo apklausoje dalyvavusių respondentų buvo prašoma nurodyti ar jų nuomone reikėtų skatinti vyresnio amžiaus suaugusių aktyvų visuomeninį gyvenimą. „Taip“ atsakymo variantą nurodė didžioji dalis respondentų ($N=174$), tai yra 87,4%, o „Ne“ – nurodė nedidelė dalis respondentų ($N=25$), tai yra 12,6%. Tyrimu nustatyta, kad moterys dažniau rinkosi nuomonę, kad reikėtų skatinti vyresnio amžiaus suaugusių aktyvų visuomeninį gyvenimą nei vyrai santykiu (25,3%) ir (44%). Lyginat tyrimo duomenis pagal amžių respondentų nuomonė pasiskirstė panašiu procentu. Tyrimo duomenys atskleidė, kad turintys aukštesnį išsilavinimą respondentai žymiai dažniau sutinka su teiginiu, kad reikėtų skatinti vyresnio amžiaus suaugusių aktyvų visuomeninį gyvenimą (žiūrėti 14 paveikslą). Statistiškai reikšmingas ryšys

aptiktas tarp respondentų išsilavinimo ir respondentų nuomonės apie vyresnio amžiaus suaugusių aktyvaus visuomeninio gyvenimo skatinimą ($p < 0,05$) rodo, kad turinčių aukštesnį išsilavinimą respondentų nuomone reikėtų skatinti vyresnio amžiaus suaugusių aktyvų visuomeninį gyvenimą.

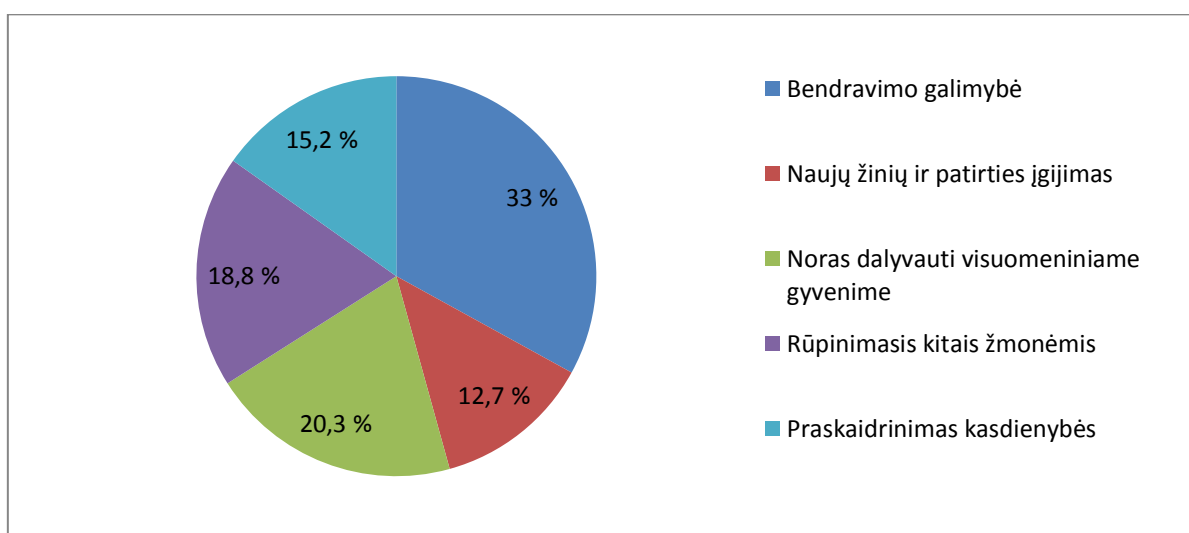

14 pav. Respondentų nuomonės apie vyresnio amžiaus suaugusių aktyvaus visuomeninį gyvenimą skatinimą vertinimas pagal išsilavinimą (proc.)

Tyrimo rezultatai leidžia manyti, kad turintys aukštesnį išsilavinimą respondentai tarnaudami bendruomenei užsiima savanoriška veikla, kad neprarastų bei ugdytų savo įgūdžius, palaikytų visuomeninius ryšius. Žemesnį išsilavinimą turinčių respondentų aktyvaus dalyvavimo visuomeniniame gyvenime skatinimas turi būti orientuotas į jų įsitraukimą į visuomeninį ir bendruomeninį gyvenimą bei socialinį įgalinimą. Taip užkertamas kelias socialinei izoliacijai, atskirčiai. Svarbu akcentuoti, kad aktyvaus dalyvavimo visuomeniniame gyvenime procesas yra vertybė pagerinanti vyresnio amžiaus suaugusių gyvenimo kokybę. Tai apima įvairias dalyvavimo visuomeninėje ir bendruomeninėje veikloje formas, mokymąsi, žinių bei patirties perdavimą, savanorystę, o kartu skatina bendruomenių socialinės aprėpties mechanizmo didėjimą.

Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti priežastis, kurios paskatintų vyresnio amžiaus suaugusius dalyvauti bendruomenės veikloje. Gauti tyrimo rezultatai iliustruojami 15 paveiksle. Iš apklausoje dalyvavusių respondentų ($N=204$) savo nuomonę pareiškė 197 respondentai, tai yra 96,6%. Didžioji dalis respondentų ($N=65$; 33%) nurodė, kad pagrindinė priežastis, kuri paskatintų dalyvauti bendruomenės veikloje yra bendravimo galimybė. Mažiausia dalis tyrime dalyvavusių respondentų ($N=25$; 12,7%) mano, kad naujų žinių ir

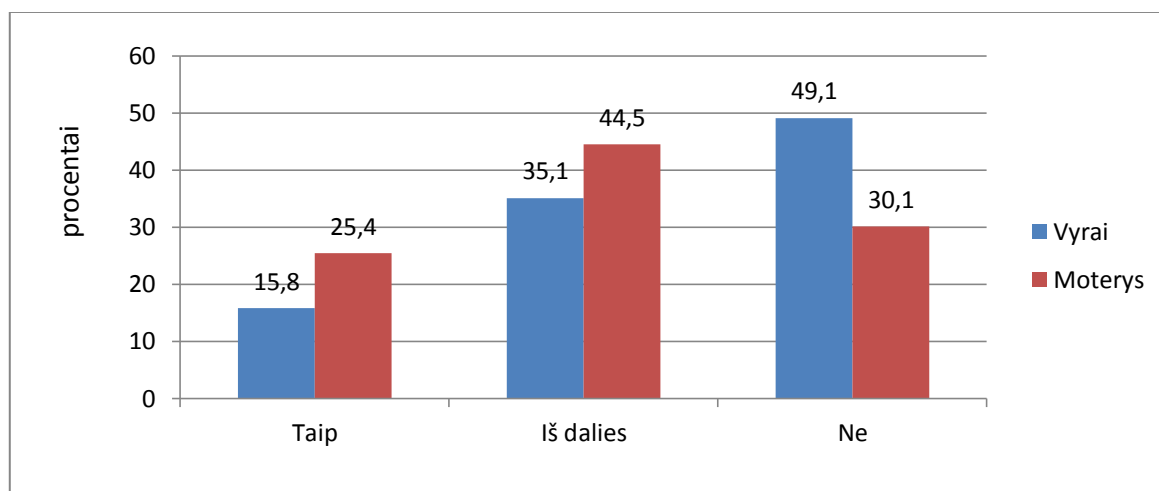
patirties įgijimas yra pagrindinė priežastis, paskatinanti dalyvauti bendruomenės veikloje. Atsakymo variantą „Noras dalyvauti visuomeniniame gyvenime“ pasirinko respondentai (N=40; 20,3%). Dėl rūpinimosi kitais žmonėmis bendruomenės veikloje dalyvautų respondentai (N=37; 18,8%), o norėdami praskaidrinti kasdienybę – respondentai (N=30; 15,2%). Analizuojant tyrimo duomenis pagal amžių, lytį ir išsilavinimą išaiškėjo, kad respondentų nuomonė pasiskirstė panašiu procentu. Statistiškai svarbus ryšys neaptiktas tarp respondentų nuomonės apie priežastis paskatinančias dalyvauti bendruomenės veikloje ir tarp respondentų nuomonės apie vyresnio amžiaus suaugusių aktyvaus visuomeninio gyvenimo skatinimą.

15 pav. Respondentų nuomonės apie priežastis, paskatinančias vyresnio amžiaus suaugusius dalyvauti bendruomenės veikloje, vertinimas (proc.)

Būtina akcentuoti, kad įgalinimo strategijos bendruomenėje esmė yra įtraukti vyresnio amžiaus suaugusius į veiklą, kuri palengvina prisitaikymą prie kintančių aplinkybių. Bendruomenė yra terpė, kuri gali sudaryti galimybes vyresnio amžiaus suaugusiems kuo geriau realizuoti savo potencialą. Dauguma tyrime dalyvavusių respondentų bendruomenės veikloje dalyvautų dėl bendravimo galimybės, nes tokiu būdu vyresnio amžiaus suaugę jaučia moralinį, emocinį, socialinį palaikymą. Bendruomenei svarbu rasti būdų vyresnio amžiaus suaugusius paskatinti imantis veiklos, atsižvelgiant į jų nuomonę. Taip pat vyresnio amžiaus suaugę įvairiais būdais ir patys galėtų prisidėti prie veiklos bendruomenėje, užtikrinant socialinį įgalinimą naujų žinių ir patirties įgijimu. Reikia pastebėti, kad vyresnio amžiaus suaugusių dalyvavimas bendruomenės gyvenime turi būti aktyviau propaguojamas, nes tai stiprina gebėjimus, pagalbos sau iniciatyvą, o tai užtikrintai praturtina visuomenės politinius, socialinius, kultūros sričių, ekonominius išteklius.

Respondentų buvo prašoma įvertinti, ar jie yra patenkinti socialinių ir sveikatos paslaugų prieinamumu. Didžioji dalis respondentų (N=85; 41,8%) yra tik iš dalies patenkinti, mažesnė dalis (N=72; 35,5%) respondentų yra nepatenkinti ir tik maža dalis respondentų (N=46; 22,7%) yra patenkinti socialinių ir sveikatos paslaugų prieinamumu. Analizuojant tyrimo metu gautus duomenis pagal lytį buvo pastebėta, kad vyrai (49,1%) labiau nei moterys (30,1%) nepatenkinti socialinių ir sveikatos paslaugų prieinamumu (žiūrėti 16 paveikslą). Taip pat išaiškėjo, kad turintys aukštesnį išsilavinimą respondentai yra labiau patenkinti socialinių ir sveikatos paslaugų prieinamumu, negu respondentai turintys žemesnį išsilavinimą. Statistiškai reikšmingas ryšys aptiktas tarp subjektyvaus respondentų pasitenkinimo socialinių ir sveikatos paslaugų prieinamumu ir tarp respondentų išsilavinimo ($p < 0,05$) rodo, kad turintys aukštesnį išsilavinimą respondentai yra dažniau patenkinti socialinių ir sveikatos paslaugų prieinamumu.

16 pav. Respondentų nuomonės apie socialinių ir sveikatos paslaugų prieinamumą vertinimas pagal lytį (proc.)

Tyrimo duomenys atskleidė, kad reikiamų informacijos perdavimo priemonių nebuvimas, suteiktų paslaugų ir lūkesčių neatitikimas - yra svarbios kliūtys teikiant socialines ir sveikatos paslaugas. Tyrimo rezultatai parodė, kad turintys žemesnį išsilavinimą respondentai dažniau susiduria su nepakankamu informavimu ir konsultavimu, o jiems kaip socialinių ir sveikatos paslaugų gavėjams yra tai ypač aktualu. Organizuojant bei teikiant socialines ir sveikatos paslaugas svarbu atsižvelgti į vyresnio amžiaus suaugusių poreikius, padedančius atkurti jų ir visuomenės santykius. Bendruomenė galėtų prisidėti įgyvendinant svarbų socialinių ir sveikatos paslaugų uždavinį - grąžinti vyresnio amžiaus suaugusio gebėjimą pasirūpinti savimi ir būti įgalintu visuomenėje bei bendruomenėje. Tam turi būti

sudarytos orumą nežeminančios vyresnio amžiaus suaugusių gyvenimo sąlygos, kai jie tampa nebebajėgūs optimaliai pasirūpinti savimi. Bendruomenė taip pat galėtų skatinti vyresnio amžiaus suaugusius ne tik naudotis socialinėmis paslaugomis, bet ir aktyviai dalyvauti jas kuriant.

Respondentams reikėjo nurodyti ar jų nuomone reikalinga bendruomenės pagalba tvarkant globos, rūpybos ir kitus dokumentus (žiūrėti 5 priedą, 17 paveikslą). Savo nuomonę pareiškė respondentai (N=201), tai yra 98,5%. Analizuojant tyrimo duomenis išryškėjo, kad panašiu santykių respondentai nurodė atsakymo variantus „Reikalinga“ (N=84; 41,8%) ir „Iš dalies reikalinga“ (N=83; 41,3%). Maža dalis respondentų (N=34; 16,9%) mano, kad bendruomenės pagalba tvarkant globos, rūpybos ir kitus dokumentus yra nereikalinga. Panašiomis dalimis pasiskirstė respondentų atsakymai pagal lytį, amžių ir išsilavinimą. Tarp respondentų subjektyvaus pasitenkinimo socialinių ir sveikatos paslaugų prieinamumu bei respondentų nuomonės apie bendruomenės pagalbos reikalingumą tvarkant dokumentus yra statistiškai labai reikšminga koreliacija ($p < 0,01$) kuri atskleidžia, kad respondentai patenkinti socialinių ir sveikatos paslaugų prieinamumu labiau vertina bendruomenės pagalbos reikalingumą. Gauti tyrimo rezultatai atsispindi 12 lentelėje.

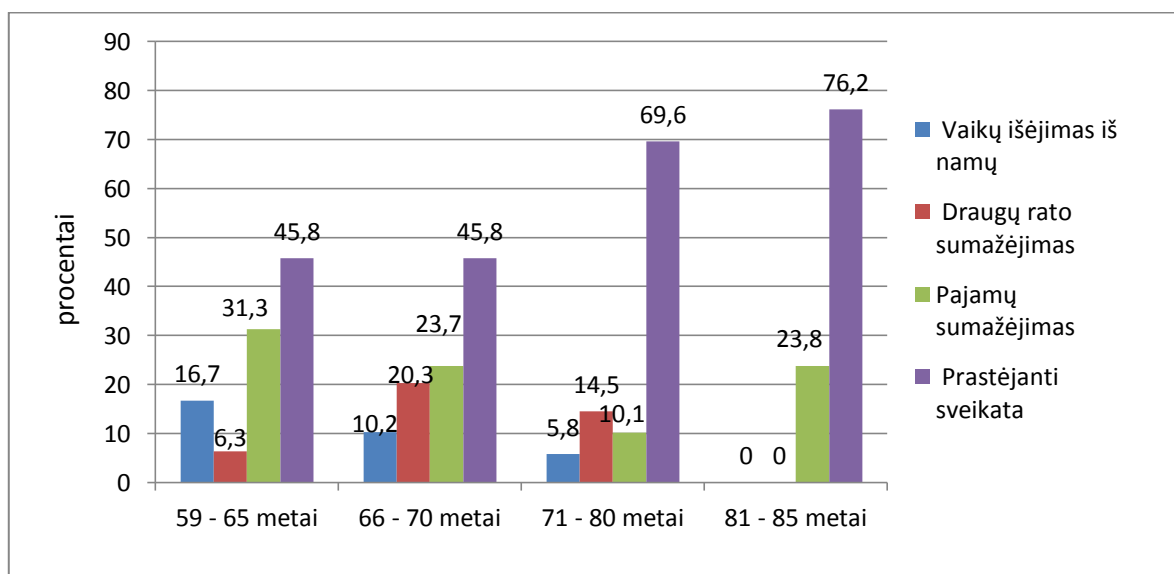
12 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal nuomonę apie bendruomenės pagalbos reikalingumą ir pasitenkinimą socialinių bei sveikatos paslaugų prieinamumu (N=201)

Ar reikalinga bendruomenės pagalba tvarkant dokumentus	Ar patenkinti socialinių ir sveikatos paslaugų prieinamumu						Iš viso	
	Taip		Iš dalies		Ne			
	N	%	N	%	N	%	N	%
Reikalinga	33	73,3	31	36,5	20	28,2	84	41,8
Iš dalies reikalinga	8	17,8	43	50,6	32	45,1	83	41,3
Nereikalinga	4	8,9	11	12,9	19	26,8	34	16,9
Iš viso	45	100	85	100	71	100	201	100

Tyrimo duomenys išryškino, kad daugumos respondentų nuomone, bendruomenės pagalba tvarkant globos, rūpybos ir kitus dokumentus yra suprantama ir vertinama bendruomenės funkcija. Respondentai pripažįsta bendruomenės pagalbos aktualumą ir vertina ją kaip pagalbos galimybę, todėl vis labiau ryškėja bendruomenės pagalbos, grindžiamos bendruomeniniais santykiais svarba. Būna atvejų, kai, norėdami išsaugoti savo savigarbą,

vyresnio amžiaus suaugę atsisako netgi tokios pagalbos, kuri būtina jų sveikatai ir kasdieninio gyvenimo kokybės pagerinimui, todėl tokias atvejais bendruomenė galėtų labiau skatinti vyresnio amžiaus suaugusių pozityvesnius vidinius pokyčius. Pagalba tvarkant globos, rūpybos ir kitus dokumentus yra reikšmingas bendruomenės vaidmuo, skatinantis aktyvinti bendruomenės narių veiklą ir plečiantis pagalbos teikimo kompetenciją.

Tyrimo metu buvo norima išsiaiškinti prie kokio gyvenimo pokyčio respondentams sunkiausia prisitaikyti. Savo nuomonę pareiškė tyrime dalyvavusių respondentų (N=197; 96,6%). Daugiau nei pusei respondentų (N=113; 57,4%) sunkiausia prisitaikyti prie prastėjančios sveikatos. Respondentams (N=41; 20,8%) sunkiausia prisitaikyti prie pajamų sumažėjimo, o respondentams (N=25; 12,7%) yra sunkiausia prisitaikyti prie draugų rato sumažėjimo. Tik nedidelė dalis respondentų (N=18; 9,1%) yra įsitikinę, kad jiems sunkiausia prisitaikyti prie vaikų išėjimo iš namų. Analizuojant respondentų atsakymus pagal amžių matyti, kad sunkiausia prisitaikyti prie prastėjančios sveikatos 81 - 85 metų amžiaus turintiems respondentams (N=16; 76,2%). Gauti tyrimo rezultatai atsispindi 18 paveiksle. Lyginant respondentų atsakymus pagal išsilavinimą išryškėjo, kad turintiems žemesnį išsilavinimą respondentams yra daug sunkiau prisitaikyti prie prastėjančios sveikatos nei respondentams turintiems aukštesnį išsilavinimą (žiūrėti 5 priedą, 19 paveikslą). Išanalizavus tyrime dalyvavusių respondentų atsakymus pagal lytį pastebėta, kad moterims nei vyrams sunkiau prisitaikyti prie vaikų išėjimo iš namų santykiu (11,3%) ir (3,6%).

18 pav. Respondentų nuomonės apie gyvenimo pokyčius prie kurių sunkiausia prisitaikyti vertinimas pagal amžių (proc.)

Tyrimo duomenys rodo, kad svarbus atsakas išskylančioms laikmečio iššūkiams yra gebėjimas keistis bei aktyviai prisitaikyti šiandieniniame gyvenime. Ne visi vyresnio amžiaus suaugę vienodai gali ir sugeba prisitaikyti prie gyvenimo pokyčių, todėl neišvengiamai atsiranda atskirtis tarp skirtingų galimybių. Daugumai apklausoje dalyvavusių respondentų yra sunkiausia prisitaikyti prie silpnėjančios sveikatos, o lengviausia prisitaikyti prie gyvenimo pokyčio vaikams išėjus iš namų. Ypač sunku prisitaikyti prie prastėjančios sveikatos respondentams turintiems žemesnį išsilavinimą bei respondentams sulaukusiems 80 ir daugiau metų amžiaus, juk priklausomybė nuo aplinkinių neišvengiamai atsiranda kartu su fizinių ir psichinių galių mažėjimu. Svarbu akcentuoti, kad respondentai kreipia dėmesį į savo fizinę ir psichinę sveikatą, o tai reiškia, kad sėkmingas senėjimas įgalinantis vyresnio amžiaus suaugusius priklauso nuo sveikatos stabilumo. Reikšmingas sveikatos stabilumą nulemiantis veiksnys yra vyresnio amžiaus suaugusių sveikatos raštingumo didinimas. Sulaukę garbaus amžiaus žmonės pagal galimybes galėtų aktyviau dalyvauti sveikatos mokymo ir sveikatinimo renginiuose bei bendruomeninėje veikloje.

Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti respondentų nuomonę apie bendruomenės pagalbos prisitaikant prie gyvenimo pokyčių svarbą. Iš apklausoje dalyvavusių respondentų (N=204) savo nuomonę pareiškė 191 respondentas, tai yra 93,6%. Dauguma respondentų (N=84; 44%) nurodė, kad yra svarbi bendruomenės pagalba prisitaikant prie gyvenimo pokyčių. Nedaug mažesnei daliai respondentų (N=79; 41,3%) bendruomenės pagalba prisitaikant prie gyvenimo pokyčių yra iš dalies svarbi. Mažiausia dalis tyrime dalyvavusių respondentų (N=28; 14,7%) neįžvelgia bendruomenės svarbos prisitaikant prie gyvenimo pokyčių. Analizuojant tyrimo duomenis pagal lytį išaiškėjo, kad respondentų nuomonė pasiskirstė panašiu procentu. Tyrimo duomenys atskleidė, kad turintys aukštesnį išsilavinimą respondentai dažniau sutiko su nuomone, kad bendruomenės pagalba yra svarbi prisitaikant prie gyvenimo pokyčių. Analizuojant respondentų atsakymus pagal amžių matyti, kad bendruomenės pagalbos svarbos labiausiai neįžvelgė 71 - 80 metų amžiaus respondentai (53,6%). Gauti tyrimo rezultatai atsispindi 13 lentelėje. Statistiškai reikšmingas ryšys aptiktas tarp respondentų nuomonės dėl bendruomenės pagalbos svarbos prisitaikant prie gyvenimo pokyčių ir respondentų išsilavinimo ($p < 0,05$) parodo, kad turintys aukštesnį išsilavinimą respondentai labiau vertina bendruomenės svarbą prisitaikant prie gyvenimo pokyčių, o turintiems žemesnį išsilavinimą respondentams mažiau svarbi bendruomenės pagalba. Taip pat statistiškai reikšmingai koreliuoja respondentų nuomonė apie bendruomenės pagalbos svarbą prisitaikant prie gyvenimo pokyčių su respondentų nuomone apie bendruomenės pagalbos reikalingumą tvarkant dokumentus ($p < 0,05$).

13 lentelė. Bendruomenės pagalbos svarba prisitaikant prie gyvenimo pokyčių
(N=191)

	Svarbi		Iš dalies svarbi		Nesvarbi		Iš viso	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Išsilavinimas								
Pradinis	12	14,3	30	38	15	53,6	57	29,8
Pagrindinis	18	21,4	14	17,7	4	14,3	36	18,8
Vidurinis	22	26,2	18	22,8	4	14,3	44	23
Profesinis	8	9,5	9	11,4	2	7,1	19	9,9
Aukštesnysis	18	21,4	6	7,6	3	10,7	27	14,1
Aukštasis	6	7,1	2	2,5	0	0	8	4,2
Amžius								
59 – 65 m.	29	34,5	13	16,5	5	17,9	47	24,6
66 – 70 m.	24	28,6	26	32,9	6	21,4	56	29,3
71 – 80 m.	27	32,1	26	32,9	15	53,6	68	35,6
81 – 85 m.	4	4,8	14	17,7	2	7,1	20	10,5
Iš viso	84	100	79	100	28	100	191	100

Tyrimo rezultatai leidžia manyti, kad dauguma respondentų vertina bendruomenės pagalbos svarbą prisitaikant prie gyvenimo pokyčių. Turintys aukštesnį išsilavinimą respondentai įžvelgia, kad tai gyvenimo tarpsnis, kai būtina pagalba ir palaikymas iš šalies. Turintys žemesnį išsilavinimą respondentai, dėl prarandamo savarankiškumo rečiau išdrįsta kreiptis pagalbos į bendruomenę ir taip pripažinti savo silpnumą, o galbūt ir todėl, kad nesitiki būti išgirsti ir išklaustyti. Svarbus bendruomenės vaidmuo yra didesnis dėmesys vyresnio amžiaus suaugusių įgalinime, kuriems reikalinga pagalba prisitaikant prie gyvenimo pokyčių, siekiant ugdyti socialinius įgūdžius, leidžiančius sėkmingai funkcionuoti visuomenėje ir džiaugtis nepriklausomu gyvenimu. Svarbu akcentuoti, kad įgalinanti bendruomenės pagalba prisitaikant prie gyvenimo pokyčių skatina vyresnio amžiaus suaugusių pilnavertišką funkcionavimą, augina savarankiškumą, grąžina gebėjimą pasirūpinti savimi ir padeda integruotis visuomenėje.

Tyrimo metu respondentai turėjo įvertinti kiek bendruomenė galėtų padėti prisitaikyti prie gyvenimo pokyčių. Matome kaip pasiskirstė respondentų nuomonė 14 lentelėje. Daugumos tyrime dalyvavusių respondentų nuomone (N=100; 49,9%) iškilus sunkumams buityje bendruomenė galėtų padėti vidutiniškai; pablogėjus sveikatai respondentų (N=98;

49,7%) nuomone bendruomenė galėtų padėti vidutiniškai; sumažėjus draugų ratui respondentų nuomone (N=87; 43,3%) taip pat bendruomenė galėtų padėti vidutiniškai. Dėl dvasinio pasitenkinimo tyrime dalyvavusių respondentų nuomone (N=101; 50%) bendruomenė galėtų padėti daug. Tyrimo duomenys atskleidė, kad tyrime dalyvavusiems respondentams (N=37; 16,4%) yra mažiausiai svarbi bendruomenės pagalba sumažėjus draugų ratui. Turinčių aukštesnį išsilavinimą respondentų didžioji dauguma (89,7%) nurodė bendruomenės pagalbos svarbą dėl dvasinio pasitenkinimo, o turinčių pradinį išsilavinimą respondentų (13,1%) - tik mažai daliai yra svarbi bendruomenės pagalba dėl dvasinio pasitenkinimo. Analizuojant tyrimo duomenis pagal lytį išaiškėjo, kad respondentų nuomonė pasiskirstė panašiu procentu. Tyrimo duomenų analizė pagal amžių atskleidė, kad itin didelis bendruomenės pagalbos poreikis yra prisitaikant prie sveikatos pablogėjimo 81 – 85 metų amžiaus respondentams (61,9%). Statistiškai koreliuoja respondentų nuomonė apie bendruomenės pagalbos svarbą prisitaikant prie gyvenimo pokyčių su respondentų nuomone apie bendruomenės pagalbą prisitaikant prie sunkumų buityje ($p < 0,01$); prisitaikant prie sveikatos pablogėjimo ($p < 0,01$); prisitaikant prie draugų rato sumažėjimo ($p < 0,05$); dėl dvasinio pasitenkinimo ($p < 0,01$). Statistiškai reikšmingas ryšys nustatytas tarp respondentų nuomonės apie bendruomenės pagalbą prisitaikant prie gyvenimo pokyčių pablogėjus sveikatai ir respondentų išsilavinimo ($p < 0,05$) parodo, kad turinčių aukštesnį išsilavinimą respondentų nuomone bendruomenė gali padėti prisitaikyti prie gyvenimo pokyčių pablogėjus sveikatai.

14 lentelė. Bendruomenės pagalbos prisitaikant prie gyvenimo pokyčių situacija
(N=202)

Gyvenimo pokyčiai	Bendruomenės pagalba						Iš viso		Statistiškai reikšmingas skirtumas
	Mažai		Vidutiniškai		Daug				
	N	%	N	%	N	%	N	%	
Sunkumai buityje	53	26,2	100	49,5	49	24,3	202	100	$p < 0,01$
Sveikatos pablogėjimas	58	29,4	98	49,7	41	20,8	197	100	$p < 0,01$
Draugų rato sumažėjimas	37	16,4	87	45,3	77	38,3	201	100	$p < 0,05$
Dvasinis pasitenkinimas	32	18,8	69	32,2	101	50	202	100	$p < 0,01$

Tyrimo rezultatai leidžia manyti, kad respondentai galėtų labiau vertinti įgalinančią bendruomenės pagalbą, nes bendruomenė yra priemonė, kuri gali padėti vyresnio amžiaus suaugusiems prisitaikyti prie gyvenimo pokyčių. Bendruomenės pagalba jie sugebėtų kuo geriau realizuoti savo potencialą, būti įgalintais spręsti iškilusias problemas, susijusias su jų gyvenimu, savarankiškai priimti sprendimus. Turintys aukštesnį išsilavinimą respondentai net ir pablogėjus sveikatai, siekia kuo ilgiau išlikti fiziškai pajėgūs, išsaugoti savo protinius sugebėjimus, kad galėtų gyventi vertingą, aktyvų gyvenimą bendruomenės pagalba prisitaikydami prie gyvenimo pokyčių. Akivaizdu, kad daugumai vyresnio amžiaus suaugusių sunku prisitaikyti prie naujovių ir gyvenimo keliamų reikalavimų. Juos erzina gyvenimo keliami reikalavimai, kurių jie nebegali atlikti, bet tik gebantys lanksčiai prisitaikyti prie gyvenimo pokyčių vyresnio amžiaus suaugę optimizuoja savo savarankiškumo galimybes.

Apibendrinus tyrimo duomenis išryškėjo, kad daugumos respondentų požiūriu bendruomenė yra „Žmonių grupė, užsiimanti ta pačia veikla“, nes vyresnio amžiaus suaugę turi bendrų interesų, įsitikinimų, bendros juos apjungiančios veiklos. Aukštesnį išsilavinimą turinčių respondentų yra tvirtesni socialiniai ryšiai, todėl jie dažniau jaučiasi bendruomenės nariais, labiau vertina gilesnius santykius su kitais žmonėmis, o žemesnis išsilavinimas dažniausiai siejasi su skurdžiais socialiniais ryšiais. Svarbi priežastis palaikyti santykius su aplinkiniais yra vienatvė susijusi su pablogėjusia emocine savijauta vyresniame amžiuje. Vyresnio amžiaus suaugusių, ypač turinčių žemesnį išsilavinimą, svarbią vietą gyvenime užima bažnyčia, o aukštesnį išsilavinimą turintys respondentai siekia sustiprinti pasitikėjimą savimi dalyvauti įvairesnėse veiklose, taip pat bendruomeninėje veikloje. Žemesnį išsilavinimą turintys respondentai nesiekia aktyvaus dalyvavimo visuomeniniame ir bendruomeniniame gyvenime bei socialiniame įgalinime. Dauguma respondentų bendruomenės veikloje dalyvautų dėl bendravimo galimybės, nes taip vyresnio amžiaus suaugę jaučia moralinį, emocinį, socialinį palaikymą. Vyresnio amžiaus suaugusių dalyvavimas bendruomenės gyvenime galėtų būti aktyviau propaguojamas, bendruomenei skatinant vyresnio amžiaus suaugusius imtis veiklos, atsižvelgiant į jų nuomonę. Vyresnio amžiaus suaugę susiduria su informacijos sklaidos problema. Svarbi kliūtis teikiant socialines ir sveikatos paslaugas yra nepakankamas informavimas ir konsultavimas, o vyresnio amžiaus suaugusiems, kaip socialinių ir sveikatos paslaugų gavėjams - tai ypač aktualu. Moteris informacijos sklaidos problema paliečia mažiau nei vyrus, nes jos linkusios daugiau socialiai bendrauti. Nepakankama informacijos sklaida trukdo aktyviau dalyvauti vyresnio amžiaus suaugusiems bendruomenės organizuojamuose renginiuose, nes tik turėdami informacijos

apie renginius bendruomenėje respondentai gali juose aktyviai dalyvauti. Vyresnio amžiaus suaugę, ypač sulaukę 71–85 metų amžiaus, nesijaučia saugiais kasdieniame gyvenime. Vyrai dažniau nei moterys yra nesaugūs kasdieniniame gyvenime, todėl labiau jaučiasi vieniši, atstumti, kankinami liūdesio. Respondentų nuomone dalyvavimas bendruomenės veikloje suteikia saugumo jausmą kasdieniame gyvenime, nes taip jie gali lengviau įveikti kasdienes rūpesčius, o tai svarbu įgalinimo skatinimui. Saugumo jausmas kasdieniame gyvenime taip pat įtakoja pasitenkinimą gyvenimu vyresniame amžiuje. Vyresnio amžiaus suaugę savo gyvenime patiria diskriminaciją gana dažnai. Ši kliūtis neskatina aktyvaus dalyvavimo bendruomenės veikloje. Pasitvirtino paplitęs požiūris, kad moterys dėl amžiaus yra diskriminuojamos dažniau nei vyrai. Respondentų nuomonė, kad vyresnio amžiaus suaugę yra išmintingi, turintys patirtį - sustiprina jų saugumo jausmą kasdieniniame gyvenime ir taip užkertamas kelias socialinei izoliacijai. Daugumos respondentų nuomone, bendruomenės pagalba tvarkant globos, rūpybos ir kitus dokumentus yra reikalinga bendruomenės funkcija. Vyresnio amžiaus suaugę pripažįsta bendruomenės pagalbos aktualumą ir svarbą. Daugumai respondentų, ypač turinčių žemesnį išsilavinimą ir sulaukusių 80 ir daugiau metų amžiaus, yra sunkiausia prisitaikyti prie silpnėjančios sveikatos. Priklausomybė nuo aplinkinių neišvengiamai atsiranda kartu su fizinių ir psichinių galių mažėjimu, todėl dauguma vyresnio amžiaus suaugusių teigiamai vertina bendruomenės pagalbą prisitaikant prie gyvenimo pokyčių. Turintys aukštesnį išsilavinimą respondentai įžvelgia, kad tai gyvenimo tarpsnis, kai būtina įgalinanti bendruomenės pagalba. Turintys žemesnį išsilavinimą respondentai, dėl prarandamo savarankiškumo rečiau išdrįsta kreiptis pagalbos į bendruomenę pripažindami savo silpnumą, o galbūt nesitiki būti išgirsti ir išklaustyti. Dauguma respondentų, ypač turinčių aukštesnį išsilavinimą, nori gyventi vertingą, aktyvų gyvenimą bendruomenės pagalba prisitaikydami prie gyvenimo pokyčių.

IŠVADOS

1. Mokslinės literatūros analizė parodė, kad bendruomenė apibrėžiama kaip socialinė sistema, kuri turi gyventojus, bendras institucijas, vertybes bei reikšmingą bendradarbiavimą tarp individų ir institucijų, o kai kuriais atvejais bendruomenę galima apibūdinti kaip tam tikrą geografinę teritoriją. Bendruomeniškumas, sprendžiant vyresnio amžiaus suaugusių problemas, vaidina svarbų vaidmenį, nes skatina aktyviau dalyvauti bendruomenės gyvenime priimant sprendimus ir juos įgyvendinant, tokiu būdu vyresnio amžiaus suaugusiems bendruomenėje atsiveria platesnės galimybės realizuoti savo poreikius.
2. Įgalinimas įtakoja vyresnio amžiaus suaugusių socialinių problemų sprendimus. Bendruomenėje yra sudaroma tinkama aplinka ugdyti vyresnio amžiaus suaugusių vidines savybes ir užtikrinti išorines sąlygas, kurios suteikia įvairiapusių žinių, plečia akiratį, skatina mokymąsi ir įgūdžių atnaujinimą. Sėkmingai panaudojamos bendruomenės galimybės įgalinant vyresnio amžiaus suaugusius pagerina jų gyvenimo kokybę.
3. Vyresnio amžiaus suaugusiems reikalinga visapusiška bendruomenės įgalinanti pagalba: moralinis, emocinis, socialinis palaikymas bei aktyviam gyvenimui būtinų įgūdžių ugdymas ir mokymas, nes dažnai atvejais vyresnio amžiaus suaugę jaučiasi atstumti, kai priimami sprendimai dėl jų gerovės. Bendruomenės įgalinanti pagalba vyresnio amžiaus suaugusiems svarbi, nes stiprina jų gebėjimus priimti savarankiškus sprendimus, pagalbos sau iniciatyvą, skatina prisitaikyti prie gyvenimo pokyčių, o tai užtikrintai praturtina visuomenės politinius, socialinius, kultūros sričių ir ekonominius išteklius.
4. Tyrimo duomenys atskleidė, kad reikšmingą vaidmenį vyresnio amžiaus suaugusių įgalinime, sprendžiant socialines problemas bei įtakojant visaverčio gyvenimo galimybes, gali suvaidinti bendruomenė:
 - vyresnio amžiaus suaugusiems svarbiausia priežastis palaikyti santykius su aplinkiniais yra vienatvė, o bendruomenė yra priemonė, padedanti stiprinti socialinius ryšius ir užkertanti kelią socialinei izoliacijai.
 - vyresnio amžiaus suaugusių dalyvavimas bendruomeninėje veikloje suteikia jiems saugumo jausmą kasdieniame gyvenime, lengviau prisitaikyti prie naujovių, gyvenimo keliamų reikalavimų, įgyjama naujų žinių, nuolat atnaujinami įgūdžiai.

- sunkiai prieinama informacija vyresnio amžiaus suaugusiems trukdo aktyviai dalyvauti bendruomenės veikloje, o nepakankamas informavimas ir konsultavimas yra reikšminga kliūtis teikiant socialines paslaugas.
- bendruomenė gali suteikti moralinį, emocinį, socialinį palaikymą vyresnio amžiaus suaugusiems, kurie dėl prarandamo savarankiškumo retai išdrįsta kreiptis pagalbos, pripažindami savo silpnumą, o galbūt nesitiki būti išgirsti ir išklausyti.
- vyresnio amžiaus suaugę pripažįsta bendruomenės pagalbos aktualumą ir svarbą, nes supranta, kad su bendruomenės pagalba jie gali geriau realizuoti savo potencialą, būti įgalintais, išspręsti iškilusias problemas, lanksčiai prisitaikyti prie gyvenimo pokyčių ir optimizuoti savo savarankiškumo galimybes.

REKOMENDACIJOS

1. Rekomenduojama bendruomenės organizatoriams aktyviau bendrauti su vyresnio amžiaus suaugusiais. Taip išvengiama siaurų interesų, atidžiau atsižvelgiama į vyresnio amžiaus suaugusių lūkesčius.
2. Bendruomenės organizatoriams rekomenduojama dalintis informacija ir idėjomis su vyresnio amžiaus suaugusiais. Taip atsiras pasitikėjimas tarp bendruomenės organizatorių ir vyresnio amžiaus suaugusių ir bus išvengta pasyvumo, nedraugiškumo, bus sudarytos palankios sąlygos bendrai veiklai.
3. Vyresnio amžiaus suaugusiems rekomenduojama kuo aktyviau dalyvauti bendruomeninėje veikloje. Tokiu būdu ugdomi bendravimo įgūdžiai, atsiranda atsakomybės už bendras pastangas jausmas, solidarumas.
4. Vyresnio amžiaus suaugusiems rekomenduojama ugdyti suvokimą, kad reikia įsitraukti į bendruomenės veiklą ne tik siekiant gauti naudos, bet ir duoti naudą bendruomenei. Taip plėsis bendruomenės, kurioje jie gyvena, veiklos efektyvumas.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Ailšauskienė, S., ir Miltenienė, L. (2004). *Bendradarbiavimas tenkinat specialiuosius ugdymo poreikius*. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.
2. Aleksandravičius, A. ir Žukovskis, J. (2011). Kaimo bendruomenių raida ir jos veiklos tikslai: siekiant darnumo visuomenėje. Management theory and studies for rural business and infrastructure development. *Lietuvos žemės ūkio universitetas, 1(25), 40-52*.
3. *Apklausa* (2015). Prieiga per internetą: <http://www.apklausa.lt/imtys-dydis>
4. Baršauskienė, V., ir Leliūgienė, I. (2000). *Sociokultūrinė bendruomenės veikla: monografija*. Kaunas: Technologija.
5. Baršauskienė, V., ir Leliūgienė, I. (2001). *Sociokultūrinis darbas bendruomenėje. Užsienio šalių patirtis: monografija*. Kaunas: Technologija.
6. *Bendruomenės plėtra: praktinis vadovas*. Sud. Godvadas, P. (2004). Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
7. Bendruomeninių organizacijų internetinių svetainių 2013 metų apžvalga (2013). Prieiga per internetą: http://www.bendruomenes.lt/naujiena/vartotoju/bendruomeniniu_organizaciju_internetiniu_svetainiu_2013_metu_apzvalga_2
8. *Bendruomeninių organizacijų ir bendruomenių centrų veiklos ir galimybių plėtojimo tyrimas* (Vilnius, 2011, gruodis). Prieiga per internetą: http://www.bendruomenes.lt/files/Bendruomeniniu_organizaciju_tyrimas.pdf
9. Bilevičienė, T., ir Jonušas, S. (2011). *Statistinių metodų taikymas rinkos tyrimuose: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
10. Briedis, M., ir kt. (2013). *Bendruomenės ir suaugusiųjų švietimas*. Vilnius: Nacionalinis mokymų centras.
11. Buber, M. (2001). *Dialogo principas*. Vilnius: Katalikų pasaulis.
12. Butėnaitė, J., ir Bulotaitė, L. (2011). Vyresnio amžiaus moterų gyvenimo prasmės išgyvenimas. *Gerontologija, 12(4), 240-249*.
13. Čepėnaitė, A. D. (2008). Senyvo amžiaus žmonių socialinė aprėptis ir demokratinio pilietiškumo apraiškos. *Socialinis darbas, 7(1), 46-56*.
14. Čepienė, A. (2011). Kaimo bendruomenės narių socialinio dalyvavimo teorinės įžvalgos. *Profesinės studijos: teorija ir praktika, 8(8), 124-130*.

15. Černius, V. J. (2006). *Žmogaus vystymosi kelias. Nuo vaikystės iki brandos*. Kaunas: Pasaulio lietuviai.
16. Dagytė, I., ir kt. (2006). Šiaulių universiteto socialinių mokslų fakulteto bendruomeniškumas: samprata ir apraiškos. *Socialiniai tyrimai. Social Research*, 2(8), 29-36.
17. Dailidienė, V., ir Lukošūnienė, V. (2013). *Švietimas ir socialinė atskirtis. Suaugusiųjų švietimo savaitės patirtis*. Vilnius: LSSA.
18. *Demografija visiems. Demografinių tyrimų centro informacinis biuletenis (2014)*. Prieiga per internetą: http://demografija.vdu.lt/wp-content/uploads/demografija_visiems_nr_1.pdf
19. Dirgėlienė, I. (2010). Edukaciniai aspektai socialiniame darbe: bendruomeninio įgalinimo patirtis. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 25, 172–180.
20. Diržytė, A., ir kt. (2010). Dirbančiųjų su neįgaliaisiais vidinės darnos, gyvenimo kokybės ir streso įveikos ypatumai. *Socialinių mokslų studijos*, 4(8), 7-20.
21. Dobranskienė, R. (2002). *Mokyklos bendruomenės vadyba*. Kaunas: Kauno technikos universitetas.
22. Dromantieinė, L., ir Česnuitytė, V. (2011). *Europos Sąjungos socialinė politika: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
23. Forrest, W. D. (1999). Education and empowerment: towards untested feasibility. *Community Development Journal*, 2(34), 93-107.
24. Furmonavičius, T. (2001). Gyvenimo kokybės tyrimai medicinoje. *Biomedicina*, 1(2), 128-132.
25. Gerulaitis, D. (2007). *Tėvų įsitraukimo į vaiko ugdymo (-si) procesą plėtotė specialiojoje mokykloje (daktaro disertacija)*. Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2007~D_20070502_082352-20343/DS.005.0.02.ETD
26. Glinskienė, R., ir Lipinskienė, D. (2005). The factors of educational environment: their influence on students' approach to learning. *Pedagogika*, 78, 10-16.
27. Grigas, R. (2000). *Nūdienos pasaulio kultūros ir lietuvių bendruomeniškumo problema. Bendruomeniškumas ir savivalda. Teminis straipsnių rinkinys, parengtas pagal 1999 m, spalio 14-15 d. Druskininkuose vykusio seminaro „Bendruomeniškumas ir savivalda“ pranešimus ir diskusijas, Kaunas*.
28. Gruževskis, B., ir Pocius, A. (2002). Užimtumas. Lietuvos gyventojai 1990–2000. *Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas. Demografinių tyrimų centras*, 95-111.

29. Guogis, A. (2011). Pažangaus Gerovės normatyvinio modelio paieškos Europos ir Lietuvos kontekste. *Filosofija. Sociologija: mokslo darbų žurnalas*, 4, 365–372.
30. Hur, M. H. (2006). Empowerment in terms of theoretical perspectives: Exploring a typology of the process and components across disciplines. *Journal of Community Psychology*, 34-5, 523 – 540.
31. Indrašienė, V., ir Merfeldaitė, O. (2011). Inovacijoms palankios mokyklos aplinkos kūrimo prielaidos Utenos savivaldybėje. *Pedagogy Studies. Pedagogika*, 102, 74-80.
32. Ivanauskienė, I. (2004). Praktinis įgalinimo strategijų taikymas dirbant su moterimi – motina „Šeimos užuovėjos programoje“. *Socialinis darbas*, 3(2), 35-45.
33. Johnson, L.C. (2001). *Socialinio darbo praktika*. Vilnius: Vilniaus universitetas Specialiosios psichologijos laboratorija.
34. Johnson, L.C. (2003). *Socialinio darbo praktika. Bendrasis požiūris*. Vilnius: Vilniaus universitetas Specialiosios psichologijos laboratorija.
35. Johnsonas, Ch. (1998). *Bendruomenė - jėga. Tarptautinio bendruomeninio judėjimo apžvalga*. Kaunas: Kitos spalvos.
36. Jucevičienė, P., ir kt. (2010). *Universiteto edukacinė galia: atsakas XXI amžiaus iššūkiams*. Kaunas: Technologija.
37. Jucevičienė, P., ir Tautkevičienė, G. (2004). Universiteto bibliotekos mokymosi aplinkos samprata. *Ugdymo proceso linkmės*, 71, 101-105.
38. Juozaitis, A. M. (2000). *Besimokantys suaugusieji. Prieš einant į suaugusiųjų auditoriją*. Vilnius: LSSA.
39. Kairys, J. (2002). *Senatvės psichologija*. Kintava.
40. Kardelis, K. (2007). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai: vadovėlis*. Šiauliai: Liucilijus.
41. Kavaliauskienė, A., ir Skridlaitė, I. (2013). Viešųjų paslaugų prieinamumas seniems asmenims kaimiškose vietovėse. *Sveikatos mokslai. Health Sciences*, 4(23), 124-130.
42. Knowles, M. (1980). *Modern Practice of Adult Education. From Pedagogy to Andragogy. Revised and Updated*. Cambridge: Prentice Hall.
43. Koncevičienė, N., ir kt. (2013). Vyresniu kaip 60 metų amžiaus žmonių laisvalaikio praleidimo galimybės Marijampolės savivaldybėje. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 35(4), 554-563.
44. Kreisberg, S. (1992). *Transforming power: domination, empowerment and education*. Albany: State University of New York Press.

45. Krogh, G. (2003). Knowledge Sharing and the Communal Resource. In: Easterby-Smith, M.; Lyles, M. A.(eds.). *The Blackwell Handbook of Organizational Learning and Knowledge Management*. USA: Blackwell.
46. Kuršė, R. (1989). *Dažniausios ligos senatvėje. Mes antroje gyvenimo pusėje*. Vilnius: Mokslas.
47. Kvieskienė, G. (2005). *Pozityvioji socializacija*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
48. Leliūgienė, I. (2012). *Socioedukacinis darbas bendruomenėje: mokomoji knyga*. Kaunas: Technologija.
49. Leliūgienė, I., ir Sadauskas, J. (2011). Bendruomenės sampratos traktuotės ir tipologija. *Socialinių mokslų studijos*, 3(4), 1281-1297.
50. Lemme, B.H. (2003). *Suaugusiojo raida*. Vilnius: Poligrafija ir informatika.
51. Lietuvos Respublikos Kultūros centrų 2004 m. liepos 15 d. įstatymas Nr. IX-2395. Prieiga per internetą https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.43F9A0BDB7EE/TAIS_370794
52. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. balandžio 5 d. įsakymas Nr. A1-93 Dėl socialinių paslaugų katalogo patvirtinimo. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=274453&p_query=&p_tr2=%3E
53. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2013 m. liepos 4 d. įsakymas Nr. A1-368 Dėl Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. balandžio 5 d. įsakymo Nr. A1-93 „Dėl socialinių paslaugų katalogo patvirtinimo“ pakeitimo. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=453424&p_tr2=2
54. Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas (2006). *Valstybės žinios*, 17(589).
55. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. birželio 14 d. nutarimas Nr. 737 Dėl nacionalinės gyventojų senėjimo pasekmių įveikimo strategijos patvirtinimo. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/acc/legalAct.html?documentId=TAR.82CB15F53E0B>
56. Lipinskienė, D. (2002). *Edukacinė studentą įgalinanti studijuoti aplinka* (daktaro disertacija). Socialiniai mokslai, edukologija (07 S). Kaunas: Kauno technologijos universitetas.

57. Liubarskienė, Z. (2005). *Normatyvioji medicinos etika*. Kaunas: Kauno medicinos universitetas.
58. Luobikienė, I. (2000). *Bendruomeniškumo raiškos bruožai*. Vilnius: Lietuvos mokslų akademija.
59. Merkys, G., ir kt. (2008). Subjektyvi gyvenimo kokybė kaip socialinis indikatorius: naujosios viešosios vadybos ir darnios plėtros kontekstas. *Socialiniai tyrimai. Social Research*, 2(12), 63-74.
60. Pilipavičius, V. (2007). Bendruomenė ir organizacinės bendruomeninės veiklos formos. *Ekonomikos ir vadybos fakulteto 2007 metų mokslinių tyrimų rezultatai. Mokslinės konferencijos straipsnių rinkinys*. Kaunas: Akademija, 1(4).
61. *Psichologijos žodynas* (1993). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
62. Ruškus, J., ir kt. (2013). Įgalinimo samprata socialinių paslaugų kontekste. *Socialinės paslaugos ir įgalinimas. Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 12 (2), 9-43.
63. Ruškus, J., ir Mažeikis, G. (2007). *Neįgalumas ir socialinis dalyvavimas. Kritinė patirties ir galimybių Lietuvoje refleksija: monografija*. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.
64. Servetkienė, V. (2012). Gyvenimo kokybė Lietuvoje: subjektyvus situacijos vertinimas ir realybė. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 4(28), 20-35.
65. *Situacijos bendruomenėje vertinimas ir bendruomenės įgalinimas didinti savo gyvenimo kokybę (2013). Metodinis leidinys NVO bei valdžios institucijoms. Pagal Lietuvos ir Šveicarijos bendradarbiavimo programą*. Prieiga per internetą: <https://www.gelbekitvaikus.lt/sites/gelbekitvaikus.lt/files/Situacijos%20bendruomeneje%20vertinimas%20ir%20bendruomenes%20igalinimas%20didinti%20savo%20gyvenimo%20kokybe.pdf>
66. *Socialinis darbas. Profesinė veikla, metodai ir klientai: vadovėlis* (2010). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
67. Spierts, M. (2003). *Balansavimas ir aktyvavimas. Metodiškai organizuotas sociokultūrinis darbas*. Vilnius: VU specialiosios psichologijos laboratorija.
68. Stasiukynas, A. (2014). Bendruomeninių ir nevyriausybinių ne pelno siekiančių organizacijų veiklos tradicijos ir vadybos perspektyvos Lietuvoje. *Socialinės technologijos. Social technologies*, 4(2), 370–384.
69. Šinkūnienė, J. R. (2012). *Bendruomeniškumas, komunikacija ir muzika: sociokultūriniai negalios aspektai*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.

70. Šinkūnienė, J. R., ir Savickaitė, D. (2008). Sociokultūrinio darbo dilema. *Socialinis darbas*, 7(1), 108 - 117.
71. Šlapkauskas, V. (2000). *Šiuolaikinės bendruomenės savikūros sąlygos ir veiksniai. Bendruomeniškumas ir savivalda: teminis straipsnių rinkinys*. Kaunas: Kauno technologijos universitetas.
72. Tamutienė, I., ir Naujanienė, R. (2013). Senyvo amžiaus asmenų socialinių paslaugų prieinamumo namuose patirtys. *Tiltai*, 4(65), 63-78.
73. Tautkevičienė, G. (2005). *Studentų mokymosi aplinkų susiformavimui iš universiteto bibliotekos edukacinės aplinkos įtaką darantys veiksniai* (daktaro disertacija). Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2005~D_20050725_155123-93681/DS.005.1.01.ETD
74. Tidikis, R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija: vadovėlis*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.
75. Trakšėlys, K. (2012). *Suaugusiųjų švietimo kaitos tendencijos Lietuvoje (sociologinis aspektas)*. Klaipėda: Klaipėdos universitetas.
76. Tvarijonavičius, M. (2014). *Psichologinis darbuotojų įgalinimas: jo prielaidos ir vaidmuo organizacijoje* (daktaro disertacija). Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2014~D_20140602_082809-69838/DS.005.0.01.ETD
77. Vaitkevičius, R., ir Saudargienė, A. (2006). *Statistika su SSPS psichologiniuose tyrimuose: mokomoji knyga*. Kaunas: VDU leidykla.
78. Valeikaitė, G., ir kt. (2005). Pacientų, kuriems suformuota stoma dėl gaubtinės ar tiesiosios žarnos vėžio, gyvenimo kokybė tolimuoju pooperaciniu laikotarpiu. *Sveikatos mokslai*, 3(1), 23-27.
79. Valinevičienė, G. (2013). Universiteto edukacinės aplinkos ir studento asmeninės mokymosi aplinkos sąveikos veiksniai naudojant saityną. *Informacijos mokslai. Information Sciences*, 63, 91-112.
80. *Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija*. Prieiga per internetą: https://www.smm.lt/uploads/lawacts/docs/451_f91e8f0a036e87d0634760f97ba07225.pdf
81. Vander Zanden, J.W. (1990). *The Social Experience: an Introduction to Sociology* (p. 663). New York: McGraw-Hill Publishing Company.
82. Vanier, J. (1998). *Bendruomenė: atleisti ir švęsti*. Vilnius: Vyturys.

83. Vazonienė, G. (2010). Subjektyvios pagyvenusių žmonių gyvenimo kokybės socialiniai ekonominiai veiksniai. *Sociologija. Mintis ir veiksmas*, 2(27), 186-204.
84. Večkienė, N., ir Večkys, V. (2003). Socialinis darbas ir rehabilitacija bendruomenėje. *Sveikatos mokslai*, 1(24), 14 – 20.
85. Zuzevičiūtė, V. (2006). *Suaugusiųjų mokymosi poreikiai ir jų tyrimai*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
86. Žalimienė, L. (2003). *Socialinės paslaugos: mokomoji knyga*. Vilnius: Mokslo aidai.
87. Žemaitaitytė, I. (2007). *Neformalusis suaugusiųjų švietimas: plėtros tendencijos dabartinėje Europoje*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.

SANTRAUKA

Jūratė Miškinienė. Bendruomenės vaidmuo įgalinant vyresnio amžiaus suaugusius / Socialinio darbo magistro baigiamasis darbas. Darbo vadovas: *Prof. dr. Irena Žemaitaitytė*. Mykolo Romerio universitetas, Socialinių technologijų fakultetas, Vilnius, 2015.

Svarbų vaidmenį vyresnio amžiaus suaugusių įgalinime vaidina bendruomenė, nes vyresnio amžiaus suaugusių aktyvus dalyvavimas bendruomeniniame ir visuomeniniame gyvenime dažnai yra ribotas dėl silpnėjančių socialinių ryšių, sveikatos problemų, psichosocialinių ar ekonominių sunkumų. Įgalinimas skatina suteikti galimybę vyresnio amžiaus suaugusiems pagerinti savo gyvenimo kokybę, prisitaikyti prie gyvenimo pokyčių, auginti savarankiškumą, grąžinanti gebėjimą pasirūpinti savimi ir padėti integruotis visuomenėje. Darbo objektas - bendruomenės vaidmuo įgalinant vyresnio amžiaus suaugusius. Darbo tikslas - nustatyti bendruomenės vaidmenį įgalinant vyresnio amžiaus suaugusius. Numatyti tikslui įgyvendinti uždaviniai: 1) Apibrėžti šiuolaikinės bendruomenės svarbos teorinius aspektus; 2) Įvardinti vyresnio amžiaus suaugusių įgalinimo galimybes bendruomenėje; 3) Apibūdinti bendruomenės įgalinimo pagalbos reikšmę vyresnio amžiaus suaugusiems; 4) Ištirti bendruomenės vaidmenį vyresnio amžiaus suaugusių įgalinime. Magistro darbo tyrimo metodai: 1) Teoriniai – mokslinės literatūros ir dokumentų analizė; 2) Empiriniai – Tauragnų krašto bendruomenės vyresnio amžiaus suaugusių kiekybinis (klausimynas) tyrimas, siekiant nustatyti bendruomenės vaidmenį vyresnio amžiaus suaugusių įgalinime; 3) Statistiniai - statistinė tyrimo duomenų analizė atlikta naudojantis SPSS (Statistic Package for Social Science) for Windows 17.00 programiniu paketu. Siekiant nustatyti bendruomenės vaidmenį įgalinant vyresnio amžiaus suaugusius tyrimui įgyvendinti naudota tikslinė respondentų atranka. Tyrime dalyvavo 59 - 85 metų amžiaus 218 respondentų, gyvenančių Tauragnų krašto bendruomenėje (Utenos rajonas).

Tyrimo rezultatai parodė, kad vyresnio amžiaus suaugusių įgalinime bendruomenė vaidina reikšmingą vaidmenį, kad jie neprarastų bei toliau ugdytų savo įgūdžius, užkirstų kelią socialinei atskirčiai, palaikytų visuomeninius ryšius, aktyviai dalyvaudami bendruomeninėje veikloje. Bendruomenės pagalbos svarba įgalinime siejasi su vyresnio amžiaus suaugusių išsilavinimu, amžiumi ir lytimi. Vyresnio amžiaus suaugę supranta, kad aktyvus dalyvavimas bendruomenės gyvenime sustiprina pagalbos sau iniciatyvą, o tai užtikrintai praturtina, socialinius, kultūros sričių bei ekonominius išteklius.

Raktiniai žodžiai: bendruomenė, įgalinimas, vyresnio amžiaus suaugę, vyresnis amžius.

SUMMARY

Jūratė Miškinienė. The role of community empowering older adults / Final Master's Work of a Social Work. Work supervisor: *Prof. Dr. Irena Žemaitaitytė*. Mykolas Romeris University, Faculty of Social Technologies, Vilnius, 2015.

Community plays important role in older adults' life because active participation of older adults in community's and society's life is often restricted by languishing social ties, health problems, psychological or economic difficulties. Empowerment provides opportunities to older adults to improve one's life quality, adapt to life changes, improve independence, get back the ability to take care of yourself and assist with integration to the society. Object of work - the role of community in empowering the older adults. Aim of work – to assess community's role in empowering older adults. Objectives to implement the task: 1) Define theoretical aspects of significance of modern day society; 2) Identify empowering opportunities of older adults in community; 3) To describe importance of community help empowering older adults; 4) To investigate the role of community in empowering older adults. Master work research methods: 1) Theoretical – analysis of scientific literature and documents; 2) Empirical – Tauragnai county community's quantitative survey of older adults, in pursuance of assessing community's role empowering older adults; 3) Statistical – analysis of statistical data was performed with SPSS (Statistic Package for Social Science) for Windows 17.00 software. To determine the role of community empowering older adults, targeted selection of respondents was used. The study involved 218 respondents aged 59 - 85 located in Tauragnai County Community (Utena district).

Results of a study revealed that community is playing important role of empowering older adults not to lose their life skills and continue to develop new ones, preventing social isolation, keeping relations with society, while actively participating in community's life. Importance of community's help is linked to education, age and gender of elders. Older adults understand that active participation in community's activities strengthens self – help initiative which leads to enriched social, cultural and economic resources.

Key words: community, empowerment, older adults, older age.

PRIEDAI

Gerbiamieji,

Mykolo Romerio universiteto studentė Jūratė Miškinienė atlieka tyrimą, norėdama nustatyti bendruomenės vaidmenį įgalinant vyresnio amžiaus suaugusius. Tyrimo duomenys bus panaudoti rašant baigiamąjį darbą. Ši apklausa anoniminė. Atsakydami į anketos klausimus pasirinkite Jums tinkamą variantą ir pažymėkite **X**. Tikiuosi nuoširdaus Jūsų bendradarbiavimo.

1. Jūsų nuomone, kas yra bendruomenė? (Pasirinkite vieną variantą)

- Organizacija, kuri vykdo tam tikrą veiklą;
- Žmonės gyvenantys kaimynystėje;
- Žmonių grupė, užsiimanti ta pačia veikla;
- Žmonės, turintys tą patį požiūrį;

2. Ar Jūs jaučiatės bendruomenės nariu? (Pasirinkite vieną variantą)

- Taip;
- Ne;

**3. Ar Jus tenkina šiandieniniai santykiai ir ryšiai su kitais žmonėmis?
(Pasirinkite vieną variantą)**

- Tenkina;
- Iš dalies tenkina;
- Netenkina;

4. Ar Jums svarbu bendravimas su kitais žmonėmis? (Pasirinkite vieną variantą)

- Svarbu;
- Iš dalies svarbu;
- Nesvarbu;

5. Dėl kokių priežasčių dažniausiai palaikote ryšius su kitais žmonėmis?

(Pasirinkite vieną variantą)

- Sunkumų buityje;
- Vienatvės;
- Sveikatos problemų;
- Dvasinio pasitenkinimo;

6. Kokioje veikloje norėtumėte aktyviausiai dalyvauti? (Pasirinkite vieną variantą)

(Pasirinkite vieną variantą)

- Darbinėje;
- Sportinėje;
- Bendruomeninėje;
- Bažnytinėje;
- Kultūrinėje;

7. Ar Jums pakanka informacijos apie renginius bendruomenėje?

(Pasirinkite vieną variantą)

- Informacijos pakanka;
- Besidomintiems informaciją nesunku rasti;
- Informacijos nepakanka;

8. Ar dažnai dalyvaujate bendruomenės organizuojamuose renginiuose?

(Pasirinkite vieną variantą)

- Taip;
- Iš dalies;
- Ne;

9. Jūsų bendruomenėje yra pakankamai kultūrinių renginių?

(Pasirinkite vieną variantą)

- Taip;
- Ne;

**10. Ar Jūs jaučiatės saugus (saugi) kasdieniniame gyvenime?
(Pasirinkite vieną variantą)**

- Taip;
- Iš dalies;
- Ne;

11. Jūsų nuomone, dalyvavimas bendruomenės veikloje suteikia saugumo? (Pasirinkite vieną variantą)

- Suteikia;
- Iš dalies suteikia;
- Nesuteikia;

12. Ar esate patenkintas (patenkinta) savo gyvenimu? (Pasirinkite vieną variantą)

- Taip;
- Iš dalies;
- Ne;

13. Ar Jums lengvai prieinama informacija reikalinga kasdieniniame gyvenime? (Pasirinkite vieną variantą)

- Taip;
- Ne;

14. Ar esate susidūręs (susidūrusi) su diskriminacija dėl vyresnio amžiaus? (Pasirinkite vieną variantą)

- Taip;
- Ne;

15. Jūsų nuomone, vyresnio amžiaus žmonės yra našta visuomenei?

(Pasirinkite vieną variantą)

- Taip, nes tai įprastas požiūris;
- Ne, nes vyresnio amžiaus žmonės yra išmintingi ir turi patirtį;

16. Ar reikėtų skatinti vyresnio amžiaus žmonių aktyvų visuomeninį gyvenimą? (Pasirinkite vieną variantą)

- Taip;
- Ne;

17. Kokia priežastis Jus paskatintų dalyvauti bendruomenės veikloje?

(Pasirinkite vieną variantą)

- Bendravimo galimybė;
- Naujų žinių ir patirties įgijimas;
- Noras dalyvauti visuomeniniame gyvenime;
- Rūpinimasis kitais žmonėmis;
- Praskaidrinimas kasdienybės;

18. Ar esate patenkintas (patenkinta) socialinių ir sveikatos paslaugų prieinamumu? (Pasirinkite vieną variantą)

- Taip;
- Iš dalies;
- Ne;

19. Ar reikalinga bendruomenės pagalba tvarkant globos, rūpybos bei kitus dokumentus? (Pasirinkite vieną variantą)

- Reikalinga;
- Iš dalies reikalinga;
- Nereikalinga;

20. Prie kokio gyvenimo pokyčio Jums sunkiausia prisitaikyti?

(Pasirinkite vieną variantą)

- Vaikų išėjimas iš namų;
- Draugų rato sumažėjimas;
- Pajamų sumažėjimas;
- Prastėjanti sveikata;

21. Jūsų nuomone, ar svarbi bendruomenės pagalba prisitaikant prie gyvenimo pokyčių ? (Pasirinkite vieną variantą)

- Svarbi;
- Iš dalies svarbi;
- Nesvarbi;

22. Kiek bendruomenė galėtų padėti prisitaikyti prie gyvenimo pokyčių?

(Įvertinkite kiekvieną variantą pažymėdami X)

	Mažai	Vidutiniškai	Daug
Sunkumų buityje;	☐	☐	☐
Sveikatos pablogėjimo;	☐	☐	☐
Draugų rato sumažėjimo;	☐	☐	☐
Dvasinio pasitenkinimo;	☐	☐	☐

23. Jūsų lytis: (Pasirinkite vieną variantą)

- Vyras;
- Moteris;

24. Jūsų amžius: (Pasirinkite vieną variantą)

- 59 – 65 m.;
- 66 – 70 m.;
- 71 – 80 m.;
- 81 – 85 m.;

25. Koks Jūsų išsilavinimas? (Pasirinkite vieną variantą)

- Pradinis;
- Pagrindinis;
- Vidurinis;
- Profesinis;
- Aukštesnysis;
- Aukštasis;

Dėkoju už atsakymus

2 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį ir amžių (N=204)

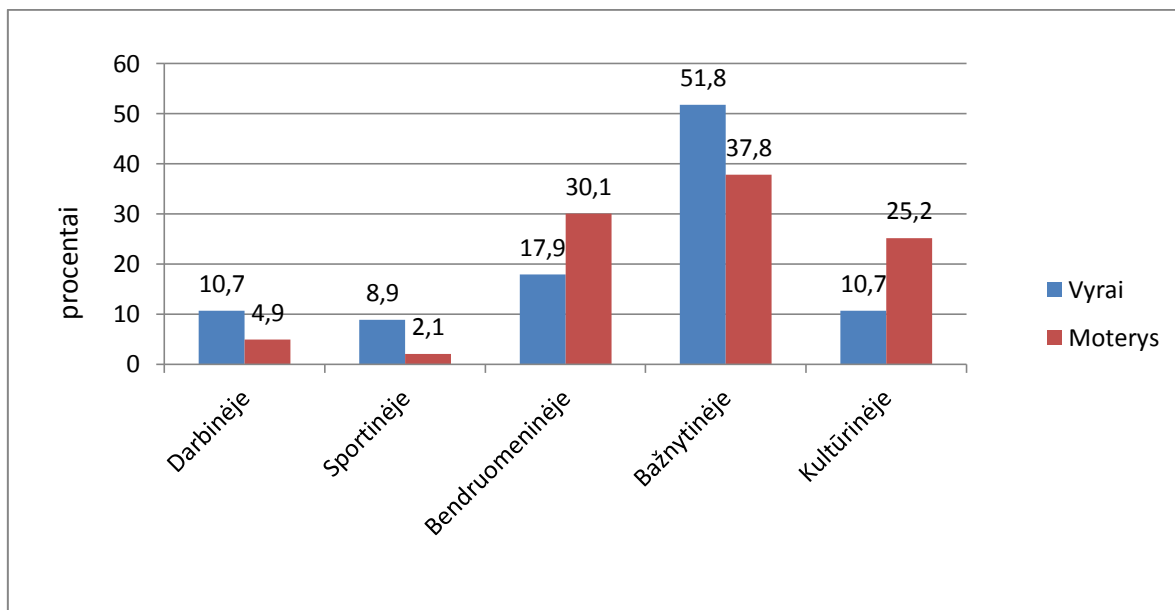
Amžius	Lytis				Iš viso	
	Vyrai		Moterys			
	N	%	N	%	N	%
59 - 65	13	22,8	36	24,5	49	24
66 - 70	18	31,6	45	30,6	63	30,9
71 - 80	20	35,1	51	34,7	71	34,8
81 - 85	6	10,5	15	10,2	21	10,3
Iš viso	57	100	147	100	204	100

3 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį ir išsilavinimą (N=204)

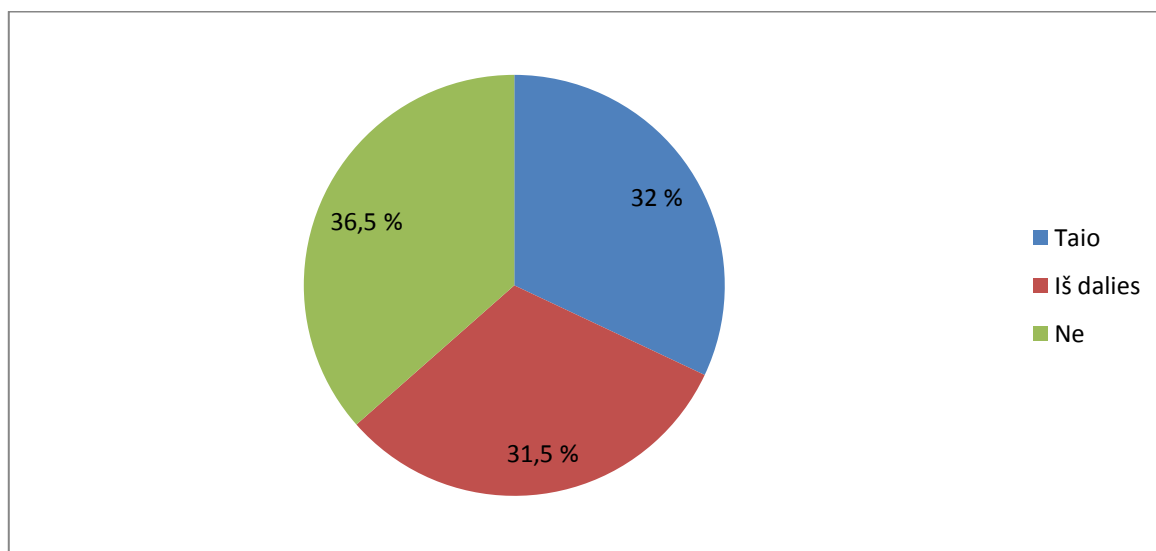
Išsilavinimas	Lytis				Iš viso	
	Vyrai		Moterys			
	N	%	N	%	N	%
Pradinis	26	45,6	35	23,8	61	29,9
Pagrindinis	11	19,3	28	19,0	39	19,1
Vidurinis	13	22,8	35	23,8	48	23,5
Profesinis	1	1,8	18	12,2	19	9,3
Aukštesnysis	3	5,3	26	17,7	29	14,2
Aukštasis	3	5,3	5	3,4	8	3,9
Iš viso	57	100	147	100	204	100

5 lentelė. Respondentų priklausymas bendruomenei pagal lytį (N=201)

Ar jaučiasi bendruomenės nariu	Vyrai	Moterys	Iš viso	%
Taip	25	108	133	66,2
Ne	31	37	68	33,8
Iš viso	58	145	201	100

7 pav. Respondentų nuomonės kokioje veikloje aktyviausiai dalyvautų vertinimas pagal lytį (proc.)

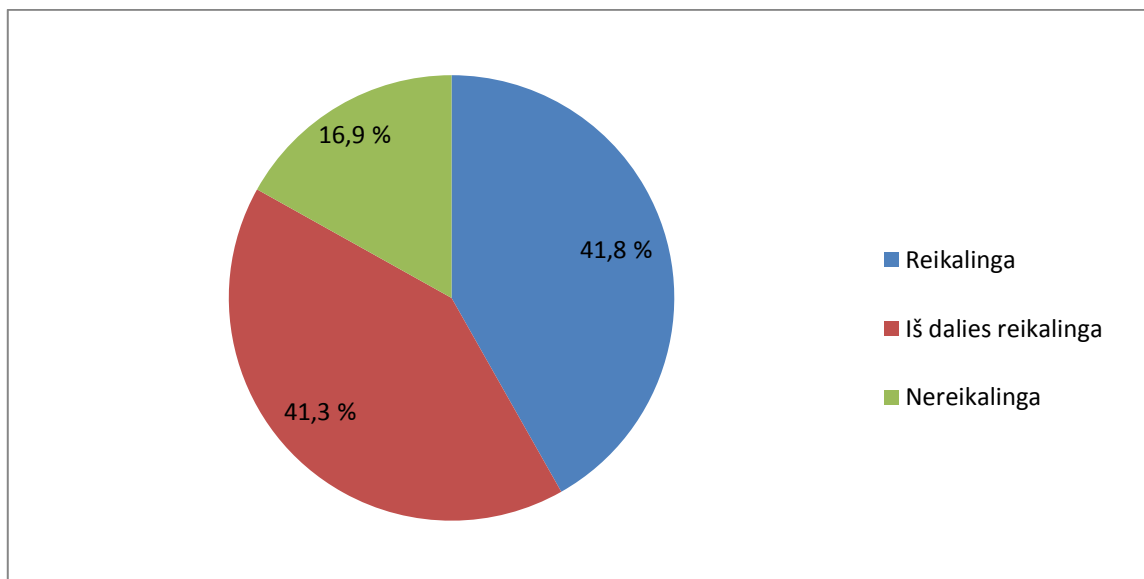
9 pav. Respondentų nuomonės ar dažnai dalyvauja bendruomenės organizuojamuose renginiuose vertinimas (proc.)

7 lentelė. Respondentų nuomonė ar bendruomenėje yra pakankamai kultūrinių renginių
(N=197)

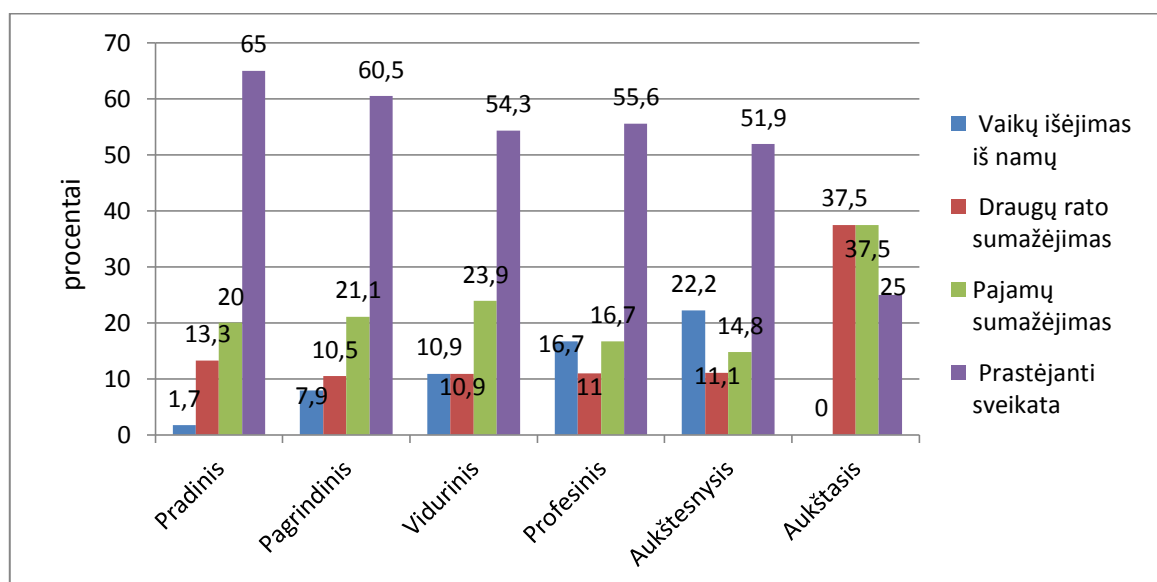
Išsilavinimas	Ar bendruomenėje yra pakankamai kultūrinių renginių				Iš viso	
	Taip		Ne			
	N	%	N	%	N	%
Pradinis	19	19,8	41	40,6	60	30,5
Pagrindinis	14	14,6	23	22,8	37	18,8
Vidurinis	26	27,1	20	19,8	46	23,4
Profesinis	10	10,4	9	8,9	19	9,6
Aukštesnysis	22	22,9	5	5	27	13,7
Aukštasis	5	5,2	3	3	8	4,1
Iš viso	96	100	101	100	197	100

9 lentelė. Respondentų saugumo kasdieniniame gyvenime vertinimas pagal išsilavinimą
(N=198)

Išsilavinimas	Saugumas kasdieniniame gyvenime						Iš viso	
	Taip		Iš dalies		Ne			
	N	%	N	%	N	%	N	%
Pradinis	5	13,9	16	31,4	37	33,3	58	29,3
Pagrindinis	5	13,9	5	9,8	26	23,4	36	18,2
Vidurinis	10	27,8	11	21,6	27	24,3	48	24,2
Profesinis	5	13,9	8	15,7	6	5,4	19	9,6
Aukštesnysis	7	19,4	11	21,6	11	9,9	29	14,6
Aukštasis	4	11,1	0	0	4	3,6	8	4
Iš viso	36	100	51	100	111	100	198	100

17 pav. Respondentų nuomonės apie bendruomenės pagalbos reikalingumą tvarkant dokumentus vertinimas (proc.)

19 pav. Respondentų nuomonės apie gyvenimo pokyčius prie kurių sunkiausia prisitaikyti vertinimas pagal išsilavinimą (proc.)